

ITSEMONITOROINNIN VAIKUTUS HAKIJAN MENESTYKSEEN
OPETTAJANKOULUTUSLAITOKSEN VALINTAKOKEISSA

Samuli Järvinen

Anna Uotinen

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Kesä 2001

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Jouko Kari

TIIVISTELMÄ

Järvinen, S. & Uotinen, A. 2001. Itsemonitoroinnin vaikutus hakijan menestykseen opettajankoulutuslaitoksen valintakokeissa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma.

Itsemonitoroinnilla tarkoitetaan yksilön kykyä havainnoida, säädellä ja valvoa omaa itseilmaisuaan sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Snyder 1987, 4–5).

Opettajankoulutuslaitoksen valintakokeissa hakijan sosiaalista soveltuvuutta arvioidaan vuorovaikutustilanteisiin perustuvissa yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastattelussa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, saako 18 -kohtaisen itsemonitorointimittarin avulla vahvasti itseään monitoroivaksi luokiteltu hakija parempia pistemääriä valintakokeiden yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastatteluosuudessa kuin mittarilla heikosti itseään monitoroivaksi luokiteltu hakija. Lisäksi pyrittiin saamaan selville, onko yhteistyötaitoja mittavan kokeen ja yksilöhaastatteluosuuden arvioijien itsemonitorointitaitojen voimakkuuksilla vaikutusta heidän antamiinsa arviointipistemääriin. Tällöin tutkittiin, antavatko arvioijat parempia pistemääriä sellaisille hakijoille, joiden itsemonitorointitaitojen voimakkuus on samansuuntainen kuin arvioitsijan oma itsemonitorointitaito.

Tutkimusaineisto kerättiin Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen valintakokeissa kesällä 1998. Tutkimuksen kohdejoukkona oli 269 valintakokeisiin saapunutta hakijaa ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastatteluosuuden 42 arvioijaa. Hakijat täyttivät kyselyn valintakokeiden kirjallisen kokeen yhteydessä ja arvioijat myöhemmin saatuaan kyselyn postitse.

Hakijoiden ja arvioijien aineistot jaettiin kolmeen itsemonitorointiluokkaan erottamalla itsemonitorointimittarin tuottamista kokonaispistemääristä ylä- ja alakvartiilit. Yläkvartiili vastasi vahvaa itsemonitoroinnin luokkaa ja alakvartiili heikkoa itsemonitoroinnin luokkaa. Näiden luokkien keskelle sijoittuu lukumäärällisesti suurin ryhmä. Hakijoista saadulla aineistolla suoritettiin rotatoitu faktorianalyysi pääakseliratkaisulla. Itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärän sekä saatujen faktoreiden yhteyttä valintakoeosioihin ja koulutukseen sisälle pääsyyn arvioitiin korrelaatiokertoimien avulla. Hakijoiden valintakoeomenestystä tutkittiin itsemonitorointiluokkien ja sosiaalista vuorovaikutusta vaativien valintakoeosioiden välisillä ristiintaulukoilla. Arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välistä yhteyttä tutkittiin ristiintaulukoimalla eri itsemonitorointiluokkiin kuuluvien arvioijien antamia pistekeskisarvoja hakijoiden itsemonitorointiluokkien kanssa.

Tutkimus osoitti, että itsemonitorointi-ilmiöllä ja tutkimuksen kohteena olleilla valintakoeosioilla on yhteyttä. Yhteys tulee esille siten, että vahvasti itseään monitoroivat hakijat saavat parempia pistemääriä valintakokeiden yhteistyötaitoja mittaavasta kokeesta ja yksilöhaastatteluosuudesta kuin heikosti itseään monitoroivat hakijat. Lisäksi koulutukseen päässeistä hakijoista suurin osa todettiin vahvasti itseään monitoroiviksi. Sen sijaan arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välistä yhteyttä tutkimuksessa ei havaittu. Tutkimuksen tulosten perusteella itsemonitoroinnin huomioonottamista suositellaan tulevien valintakoeosioiden suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioijien koulutuksessa työhönsä.

Asiasanat: Self-monitoring (itsemonitorointi), personality, social psychology, opettajankoulutuslaitos, valintakokeet

SISÄLLYS

1 HAKIJANA VALINTAKOKEESSA	5
2 ITSEMONITOROINTITEORIA	7
2.1 Itsemonitoroinnin käsite.....	7
2.2 Kaksi eri orientaatiota.....	9
2.3 Luokkamuuttujamalli	10
2.4 Itsemonitorointimittari	12
2.5 Mittarin tulosten tulkinnan ongelma.....	15
3 ITSEMONITOROINTI SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ	18
3.1 Minäkäsitys	19
3.1.1 Itsemonitorointiorientaation yhteys minäkäsitykseen.....	19
3.1.2 Omat kokemukset ja sosiaalinen maailma minäkäsityksen rakentajina	20
3.2 Motiivit itsemonitorointiorientaatioiden taustalla sosiaalisissa tilanteissa	22
3.3 Itsemonitorointiprosessit sosiaalisissa tilanteissa.....	24
3.3.1 Itsemonitorointiorientaatio käytännön toiminnan ohjaajana	25
3.3.2 Itsemonitorointi-ilmio työelämässä.....	26
4 LUOKANOPETTAJANKOULUTUKSEN VALINTAKOKEET	29
4.1 Yksilöhaastattelu	31
4.1.1 Tavoite ja teemat	32
4.1.2 Itsemonitorointi yksilöhaastattelutilanteessa	33
4.2 Yhteistyötaitoja mittaava koe.....	36
4.2.1 Tavoitteet.....	38
4.2.2 Itsemonitorointi yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa.....	39
4.3 Soveltuvuuden arvioinnista	41
5 TUTKIMUSONGELMAT	43
6 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA LUOTETTAVUUS.....	44
6.1 Tutkimuskohde.....	44
6.2 Tutkimuksen kulku	45
6.3 Tutkimusvälineistö ja aineiston analyysi.....	46
6.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	49
6.4.1 Validius	50
6.4.2 Reliaabelius	52
6.4.3 Yleistettävyys.....	53
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	55
7.1 Itsemonitoroinnin vaikutus valintakoepistemääriin	55
7.2 Arvioitsijoiden ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välinen yhteys.....	68
8 TULOSTEN TARKASTELU	72
8.1 Itsemonitoroinnin vaikutus menestykseen yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa	73
8.2 Itsemonitoroinnin vaikutus menestykseen yksilöhaastattelussa.....	78
8.3 Hakijan itsemonitorointiorientaatio koulutukseen pääsyn ennustajana	81
8.4 Hakijan sukupuolen vaikutus yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun arviointipistemääriin	83
8.5 Arvioijan itsemonitorointiorientaation vaikutus hakijan arviointiin	84
8.6 Itsemonitorointiteorian tulevaisuus opettajankoulutuksen tutkimisessa	

.....	86
LÄHTEET	89
LIITTEET	98

1 HAKIJANA VALINTAKOKEESSA

Opiskelupaikan hakemiseen liittyviin soveltuvuuskokeisiin kytkeytyy monenlaisia jännitteitä. Se, että soveltuvuutta mitataan, altistaa hakijan koko persoonallisen olemuksen arvioinnin kohteeksi. Miten siis edustaa itseään parhaalla mahdollisella tavalla?

Hakijan toimintaa valintakokeissa voidaan tarkastella näyttelijän valmistautumisena esitykseen. Hakijalla on rooli, johon hän uskoo ja joka ohjaa hänen ilmaisemiaan mielipiteitä, tunteuksia, pukeutumistaan valintakoetilanteessa. Roolin käsikirjoitus syntyy osittain itse tilanteessa sen sanelemien vihjeiden mukaisesti. Osittain se rakentuu hakijan ennakkotiedoista ja -käsityksistä siitä, mitä häneltä hakijan roolissa odotetaan. Suorituksessa hakija sitten säätelee käyttäytymistään ja itseilmaisuaan sosiaalisen tilanteen suuntaisesti eli monitoroi itseään. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna kokeen arvioijat puolestaan tulevat näkemään valintakokeen aikana useita suorituksia ja erilaisia versioita samasta roolista. Kenen hakijan roolisuoritus parhaana mahdollisena koulutukseen valittavana yksilönä on vakuuttavin, palkitaan opiskelupaikalla.

Toisesta näkökulmasta käsin tarkasteltuna, hakijan toiminnasta valintakokeissa ei voida erottaa edellisen kaltaista roolityöskentelyä. Sen sijaan hakijan käyttäytyminen koetilanteessa on ilmausta hänen todellisista sisäisistä tunteuksistaan, jotka hän on tuonut kokeen arvioija raadin nähtäväksi. Hakija ei tällöin monitoroi itseään, vaan hänelle tyypilliset piirteet ohjaavat hänen toimintaansa jatkumona tilanteesta toiseen. Se, kuinka vakuuttavalta hänen kiinnostuksensa ja soveltuvuutensa koulutukseen vaikuttaa arvioitsijoiden silmissä, riippuu siitä, muodostuuko valintakokeen soveltuvuustestistä sellainen, jossa hänen tapansa ajatella ja toimia pääsevät edustavasti esille.

Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen valintakokeissa hakijan soveltuvuutta koulutukseen ja siten myös opettajan uralle arvioidaan yksilöhaastattelun ja yhteistyötaitoja mittaavan ryhmätilanteen kautta. Yksilöhaastattelun ongelmallisuus on ollut tutkijoiden mielenkiinnon kohteena usein ennenkin (esim. Heikkinen 1999; Korpinen 1988; Kosonen 1999; Räihä 1997; 1999; 2001). Sitä on tarkasteltu sekä hakijan että arvioijan näkökulmasta. Tutkimuksista välittyvä kuva haastattelusta soveltuvuutta arvioivana menetelmänä antaa ymmärtää, että haastattelun luotettavuus ei ole yksiselitteinen. Tällöin siitä saatavaa informaatioita ei tule myöskään sellaisena tulkita. Yhteistyötaitoja arvioivaa koetta ei

ole luonnollisestikaan tutkittu niin paljoa kuin perinteistä yksilöhaastattelua. Kautta linjan useat tutkijat ovat tuoneet esille, että valintakoe pitää sisällään runsaasti hakijoiden taktikointia, tosiasioiden kaunistelua, joidenkin persoonallisuuden piirteiden korostamista, jotta hakijat loisivat itsestään parhaan mahdollisen kuvan heitä arvioiville koulutusinstituution edustajille. Tätä yksilön käyttäytymiselle tunnusomaista pyrkimystä säädellä omaa itseilmaisua sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa kutsutaan itsemonitoroinniksi (Snyder 1974, 527).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan hakijan itsemonitorointitaitumuksen yhteyttä valintakoemenestykseen. Kiinnostuksen kohteeksi on valittu erityisesti valintakokeen yksilöhaastattelu sekä yhteistyötaitoja mittaava koe, koska kyseiset valintakoeosiot perustuvat sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Itsemonitorointitaitumuksen voimakkuutta on mitattu itsemonitorointimittarilla. Hakijoiden itsemonitorointitaitumusta verrataan myös heitä arvioinneiden arvioijien itsemonitorointitaitumuksiin ja tutkitaan, onko niiden välillä havaittavissa jotakin säännönmukaisuutta, joka heijastuu hakijan saamiin ja arvioijien antamiin valintakoe pistemääriin.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että hakijat, jotka monitoroivat itseään vahvasti, saavat valintakokeiden yksilöhaastattelussa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa parempia pistemääriä kuin hakijat, joiden itsemonitorointitaitumus on heikompi. Näin ollen vahvasti itseään monitoroivat hakijat tulevat myös todennäköisemmin valituksi koulutukseen. Tulos pätee sekä mies- että naishakijoihin.

Kokonaisuudessaan hakijajoukon itsemonitorointitaitumus on voimakas ja varsinkin koulutukseen valittujen mieshakijoiden vahvan itsemonitorointitaitumuksen suhteellinen osuus korostuu. Arvioijien itsemonitorointitaitumusten voimakkuudella ei sen sijaan vaikuta olevan erityistä yhteyttä arvioinnin kohteena oleville hakijoille annettuihin pistemääriin. Tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin vain suuntaa antavia, sillä itsemonitorointimittarin luotettavuus mittavälineenä on kiistanalaista.

Itsemonitoroinnin näkökulma soveltuu silti hyvin valintakokeiden tarkasteluun. Tilanteissa, joissa yksilön tavoitteena on luoda itsestään paras mahdollinen kuva, ristiriita julkisen esiintymisen ja kunkin yksilön yksityisen todellisuuden välillä korostuu. Itsemonitorointi-ilmiön avulla voidaan selittää yksilön käyttäytymisen epäjatkuvuutta ja toisaalta jatkuvuutta sosiaalisten tilanteiden ja ympärillä olevien ihmisten vaihtuessa.

2 ITSEMONITOROINTITEORIA

2.1 Itsemonitoroinnin käsite

Itsemonitorointi (self-monitoring) tarkoittaa yksilön kykyä havainnoida, säädellä ja valvoa omaa itseilmaisuaan sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Snyder 1987, 4–5). Se on persoonallisuuden muuttuja, joka selittää yksilöiden välisiä eroja siinä, missä määrin yksilöt ovat keskittyneet muokkaamaan omaa käyttäytymistään suhteessa vallitsevaan tilanteeseen tilannesidonnaisten sopivuussääntöjen mukaiseksi (Shaw & Costanzo 1982, 464).

Käsitteen loi yhdysvaltalainen sosiaalipsykologi Mark Snyder (1972), joka väitöskirjatutkimuksessaan tarkasteli yksilöiden välisiä orientaatioeroja sosiaalisissa tilanteissa ja päätyi esittelemään itsemonitorointiteorian. Teoria kuvaa itsemonitorointiprosessien vaikutuksia yksilön minäkäsitykseen ja sosiaalisen vuorovaikutukseen. (Snyder 1979, 86–87; 1987, 314.) Näin ollen itsemonitorointi kytkeytyy sosiaali- ja persoonallisuuspsykologian tutkimusalueisiin.

Sosiaali- ja persoonallisuuspsykologian ulkopuolella self-monitoring-termiä käytetään myös muissa yhteyksissä psykologiassa ja kasvatustieteissä. Sillä tarkoitetaan esimerkiksi työelämässä tapahtuvaa oman työn arviointia (esim. Kilbourn 1991). Kliinisessä psykologiassa termiä on käytetty yksilön minän hallinta- ja selviytymiskeinojen kuvauksissa sekä kognitiivisen käyttäytymisterapian menetelmän nimenä (esim. Atkinson, Atkinson, Smith, Bem & Nolen-Hoeksema 1996, 505; Hoyle & Lennox 1991, 512).

Vaikka itsemonitoroinnin käsite Snyderin itsemonitorointiteorian määrittelemässä merkityksessä on laajalti tunnettu ja yleisesti hyväksytty Suomen kielialueen ulkopuolella, suomenkielisiä tutkimuksia, jotka liittyvät itsemonitorointiteoriaan, ei ole tehty. Ainoa itsemonitorointiteoriaa hyödyntävä suomeksi julkaistu tutkimuselostus on Saarnion (1992) tekemä tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja kirjastonhoitajien sosiaalisesta ekspertisistä ja persoonallisuuden piirteistä. Saarnio käyttää tutkimuksessaan self-monitoring -käsitteestä suomenkielistä vastinetta itsehavainnointi. Koska käsitteelle ei voida katsoa olevan vielä olemassa vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, päädyimme tässä tutkimuksessa tehdyn käsitelmäärittelyn pohjalta käyttämään itsehavainnointi termin sijaan termiä

itsemonitorointi. Käsitteen nimenä itsemonitorointi kuvaa paremmin Snyderin määrittelemää ja laajasti kuvailemaa self-monitoring -käsitettä. Snyderin (1987, 4–5) määritelmän mukaan havainnointi (observe) on vain osa itsemonitorointia.

Itsehavainnoinnin lisäksi monitorointitapahtumaan liittyy yksilön kyky säädellä (regulate) ja valvoa (control) omaa esiintymistään ja itseilmaisuaan (Snyder 1979, 89; 1987, 4–5).

Snyderin (1987, 1–4) mukaan itsemonitorointi -käsitteen ymmärtämisen kannalta keskeinen kysymys on se, miksi toiset yksilöt käyttäytyvät tilanteesta toiseen samalla tavalla, kun taas toiset tuntuvat muuttuvan sosiaalisten tilanteiden vaihtuessa ikään kuin eri henkilöiksi. Itsemonitorointiteoria pyrkiikin määrittämään, missä määrin yksilöt aktiivisesti yrittävät kontrolloida niitä mielikuvia, joita he toisissa ihmisissä synnyttävät sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Monitoroidessaan itseään henkilö muokkaa kielellistä ja ei-kielellistä toimintaansa ja itseilmaisuaan, jotta kykenisi luomaan itsestään haluamansa mielikuvan (Snyder 1979, 88). Itsemonitoroinnin tuloksellisuuden kannalta olennaisia ovat yksilön kyky ja halukkuus tulkita muiden ihmisten käyttäytymistä sekä muita sosiaalisen tilanteen tuottamia vihjeitä. Tilannevihjeisiin lukeutuvat esimerkiksi samassa sosiaalisessa tilanteessa mukana olevien yksilöiden väliset vuorovaikutussuhteet. Vihjeitä yksilöiden sisäisestä tilasta, luonteenpiirteistä ja sosiaalisista asenteista välittyy heidän näkyvän käyttäytymisensä, eleidensä, itseilmaisunsa sekä kielellisen ja ei-kielellisen viestintänsä kautta. Tällaiset tilannevihjeet syntyvät siinä ympäristössä, jossa toiminta tapahtuu. Lisäksi yksilö hyödyntää monitorointiprosessissa kaikkia niitä ennakkotietoja ja oletuksia, stereotyyppiä, joita hänellä on vallitsevan tilanteen eri elementeistä. (Snyder 1979, 93.)

Yksilöt eroavat toisistaan siinä, miten herkästi he tulkitsevat muiden ihmisten käyttäytymistä ja muita tilanteen tuottamia vihjeitä oman käyttäytymisensä säätelyssä. Itsemonitorointitaitumuksen voimakkuudesta riippuu, missä määrin ja miten taitavasti yksilö lopulta säätelee omaa käyttäytymistään, itseilmaisuaan sekä koko kielellistä ja ei-kielellistä toimintaansa, jotta loisi haluamansa mielikuvan itsestään muille. (Snyder 1974, 527–528; 1979, 86–88.) Näin ollen se, kuinka aktiivisesti yksilö hyödyntää itsemonitorointia vuorovaikutussuhteissaan, heijastuu hänen käyttäytymiseensä sosiaalisissa tilanteissa ja siten muovaa kaikkea kanssakäymisen dynamiikkaa. Itsemonitorointitaitumuksen voidaankin tulkita heijastuvan yksilön maailmankuvaan (Snyder 1979, 86–88).

2.2 Kaksi eri orientaatiota

Yksilöiden väliset erot herkkyydessä, jolla he tulkitsevat tilanteen tuottamia vihjeitä ja harjoittavat mielikuvanhallinnallista toimintaa, johtuvat Snyderin (1987, 15) mukaan erilaisista itsemonitorointiorientaatioista. Snyder jakaa yksilöt itsemonitorointiorientaation perusteella vahvasti ja heikosti itsemonitoroiviin yksilöihin. Vahvasti itsemonitoroivat yksilöt säätelevät voimakkaasti omaa käyttäytymistään. He oppivat nopeasti käyttäytymään sosiaalisesti tarkoituksenmukaisella tavalla uusissa tilanteissa, koska he tulkitsevat herkästi tilanteen tarjoamia vihjeitä. Lisäksi he kykenevät kontrolloimaan hyvin omia tunteitaan. Niinpä vahvasti itsemonitoroivan yksilön käyttäytyminen ja itseilmaisuus ei ole aina yhdenmukaista hänen todellisten mielipiteidensä, arvojensa tai asenteidensa kanssa. (Snyder 1987, 15; Deaux, Dane & Wrightsman 1993, 77.)

Heikosti itsemonitoroivat yksilöt puolestaan käyttäytyvät omien periaatteidensa, arvojensa, asenteidensa ja luonteenpiirteidensä mukaisesti tilanteesta ja sosiaalisesta ympäristöstä riippumatta. He ilmaisevat todellisia ajatuksiaan ja tunteuksiaan, vaikka ne olisivatkin vallitsevan ilmapiirin vastaisia. Heikosti itsemonitoroivat yksilöt eivät ole niin herkkiä havaitsemaan ja tulkitsemaan tilanteen tuottamia vihjeitä, eivätkä näin ollen kykene tai ole halukkaita muokkaamaan omaa käyttäytymistään tilannevihjeiden ohjaamaan suuntaan. He eivät siten hyödynnä itsemonitorointiprosesseja sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissaan siinä laajuudessa kuin vahvasti itsemonitoroivat yksilöt. Näin ollen heikkoa itsemonitorointiorientaatiota edustavien yksilöiden mielipiteet ja käsitykset asioista eivät ole sidoksissa vallitsevaan tilanteeseen. (Snyder 1987, 3–5; Deaux ym. 1993, 76–77.)

Itsemonitorointiteoria ei asetu pitämään jompaa kumpaa itsemonitorointiorientaatiota toista pätevämpänä, vaan teorian mukaan ihmiset vain tapaavat toimia sosiaalisissa tilanteissa itsemonitorointiorientaatioiltaan eri tavalla. Snyderin (1987, 19) mukaan vahvojen ja heikkojen itsemonitorointiorientaatioiden edustajat jakautuvat melko tasaisesti esimerkiksi eri sukupuolten välillä. Silti joidenkin tutkimusten yhteydessä suoritettujen itsemonitorointimittaukset ovat osoittaneet miesten itsemonitorointitaitumuksen hieman voimakkaammaksi kuin naisten. Erot eivät kuitenkaan ole olleet tilastollisesti merkitseviä. Itsemonitorointiorientaatioiden eroja on myös tutkittu eri kansojen ja kulttuurien välillä. Näissäkin tutki-

muksissa merkittäviä eroja jommankumman itsemonitorointiorientaation esiintyvyydessä ei ole havaittu. (Snyder 1987, 17—19.)

2.3 Luokkamuuttujamalli

Itsemonitorointiteoria esittelee täten kaksi erilaista sosiaalisissa tilanteissa toimintaa ohjaavaa itsemonitorointiorientaatiota. Snyder (1979, 88–89) ei tee karkeaa jakoa kahteen itsemonitorointiorientaatioon vain helpottaakseen itsemonitorointi -käsitteen ymmärtämistä. Hänen mukaansa itsemonitorointiorientaatiot ovat sidoksissa kahteen itsemonitorointiluokkaan, joiden perusteella yksilöt voidaan luokitella joko vahvasti tai heikosti itsemonitoroiviksi. Itsemonitorointiluokkiin jakaminen perustuu käsitykseen siitä, että itsemonitorointitaitumuksen selittää jokin itsemonitorointi-ilmiön taustalla vaikuttava piilevä rakenne (latent causal structure), joka aiheuttaa erot yksilöiden itsemonitorointiorientaatioissa. (Gangestad & Snyder 1985a; 1985b; Snyder 1987, 157–169.)

Kun tarkastellaan persoonallisuuseroja laajemmassa kontekstissa, on vallalla ajatus, jonka mukaan ihmisten väliset persoonallisuuserot ovat vertailtavissa olevia luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia (Atkinson ym.1996, 421–439). Keiden tahansa henkilöiden persoonallisuutta voidaan siis verrata toisiinsa samoja persoonallisuuden muuttujia käyttämällä. Nämä muuttujat voivat olla luonteeltaan joko dimensioita tai luokkamuuttujia. Persoonallisuuden dimensiot ovat sellaisia luonteenpiirteitä, joita ajatellaan olevan jossain määrin kaikilla ihmisillä. Niiden jakaumat ovat luonteeltaan jatkuvia. Luokkamuuttujat puolestaan ovat sellaisia persoonallisuuseroja, jotka jakaantuvat selkeästi eri kategorioihin ja ovat siis luonteeltaan epäjatkuvia. Snyderin (1987, 158) mukaan luokkamuuttujaluonteiset persoonallisuuserot ilmenevät arkiajattelussa erilaisina persoonallisuustyyppinä. Nämä persoonallisuuden ominaisuudet eivät eroa toisistaan määrältään, vaan laadultaan. (Gangestad & Snyder 1985a, 67–68.)

Nykyaikainen persoonallisuuspsykologia on jo suurimmaksi osaksi haudannut ajatuksen persoonallisuuseroja selittävistä tyypeistä ja typologioista (ks. Atkinson, Atkinson, Smith & Bem 1993, 526–527, 570; Graziano & Waschull 1995, 234–235; Snyder 1987, 167). Niitä pidetään todellisuutta yksinkertaistavina ja niiden arvo on joidenkin tuomioiden mukaan pelkästään viihdyttävä (Snyder 1987, 167). Snyderin (1987, 167) mukaan tuomitsevaan kritiikkiin ovat syyllisiä sellaiset luokit-

telut, jotka perustuvat persoonallisuuserojen ja käyttäytymisen tyypittelyyn fenotyypillisellä tasolla. Fenotyypillisellä tasolla eli ihmisen ilmiasun ja konkreettisen käyttäytymisen tasolla tuskin on olemassa tieteellisiä perusteita erillisiin luokkiin jakamiselle.

Sen sijaan Snyder ja muutamat muut tahot puoltavat genotyypillisellä tasolla tapahtuvia luokitteluja (Gangestad & Snyder 1985a; 1985b, Graziano & Waschull 1995). Tällöin kussakin erotettavissa olevassa luokassa kaikki luokkaan kuuluvat yksilöt jakavat jonkin yhteisen latentin selittävän muuttujan, joka sitten vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä fenotyypillisellä tasolla. Snyder havainnollistaa luokkamuuttujamalliaan vertaamalla itsemonitoroinnin latenttia rakennetta sukupuoleen: yksilön sukupuoli on epäjatkuva luokka, mutta maskuliinisuuden ja feminiinisuuden piirteet vaihtelevat dimensionaalisesti biologisesta sukupuolesta riippumatta (Gangestad & Snyder 1985b; Snyder 1987, 157–169). Selitys on täten kaksitasoinen: genotyypinen taso kuvaa yksilön perimää ja fenotyypinen taso kuvaa puolestaan yksilön ilmiasua, joka muodostuu ympäristön ja perintötekijöiden summana. Genotyypillisellä tasolla itsemonitorointiorientaatioita ohjaava latentti rakenne jakaa yksilöt epäjatkuvan luokkamuuttujan luonteen mukaisesti joko vahvaan tai heikkoon itsemonitoroinnin luokkaan. Yksilö voi siis kuulua vain ja ainoastaan jompaankumpaan itsemonitoroinnin luokkaan. Ominaisuuden fenotyypinen taso eli ilmiasu on puolestaan luonteeltaan dimensionaalinen. Näin ollen latentin selittävän ominaisuuden vaikutukset yksilön käyttäytymiseen erilaisissa tilanteissa vaihtelevat eri aikoina esimerkiksi elämäntilanteesta ja olosuhteista riippuen. (Gangestad & Snyder 1985a; 1985b; Graziano & Waschull 1995.)

Nykyään vallalla oleva suuntaus persoonallisuus- ja sosiaalipsykologian parissa pyrkii yhä enemmän yhteistyöhön neurobiologian ja käyttäytymisgenetiikan kanssa. Tutkimuksissa on jo vuosikymmeniä sitten irrottauduttu kapea-alaisesta kädenväännöstä siitä, ohjaako ihmisen persoonallisuuden kehittymistä ympäristö vai perimä. Niiden välinen monimuotoinen vuorovaikutus on tunnustettu tosiasia. Nyt ollaankin kiinnostuneita siitä, minkälaisia neurobiologiaan perustuvia yhteyksiä erilaisten kykyjen ja ominaisuuksien taustalla saattaa olla ja miten niitä pystytään tutkimaan. (Atkinson ym. 1996, 428–436, 447; Graziano & Waschull 1995, 237.) Tätä taustaa vasten Snyderin omaksuma genotyypinen lähestymistapa persoonallisuuden erojen luokitteluihin on varsin perusteltu ja jopa ajan hengen mukainen

Luokkamuuttujamallinsa tueksi Snyder kumppaneineen suoritti joukon taksometrisiä analyysejä, joissa he havainnollistivat yksilöiden jakautumisen erillisiin itsemonitorointiluokkiin. (Gangestad & Snyder 1985a; 1985b; Snyder 1987, 160–167; Snyder & Gangestad 1986.) Genotyypistä persoonallisuuden luokkamuuttujateoriaa tukevat voimakkaasti myös Gangestadin (1984, Snyderin 1987, 132 mukaan) identtisiä kaksosia koskevat tutkimukset. Identtisten kaksosten geneettinen materiaali on samanlainen, jolloin molempien itsemonitorointiorientaationkin tulisi olla genotyypisenä muuttujana sama. Gangestad sai yhtäpitävyydeksi kertoimen .99, joka on varsin lähellä oletettua kerrointa 1.00. Vastaava kerroin tutkimuksessa mukana olleilla erimunaisilla kaksosilla oli selvästi pienempi eli .74.

Lisäksi Gangestad ja Snyder tutkivat itsemonitorointiluokkien yhteyttä tiettyihin käyttäytymisen kriteereihin, jotka johdettiin suoraan itsemonitorointiteoriasta (ks. liite 2). Analyysien myötä Snyder vakuuttui siitä, että tämä taksometrisesti määritelty luokkamuuttuja on tulkittavissa nimenomaan itsemonitoroinnin luokkamuuttujaksi ja että juuri itsemonitorointiluokka selittää itsemonitorointimittarin tulosten vaihtelun. (Gangestad & Snyder 1985a; 1985b; Snyder 1987, 160–167; Snyder & Gangestad 1986.)

2.4 Itsemonitorointimittari

Jotta itsemonitorointia voitaisiin tutkia ja selittää, Snyder pyrki kehittämään mittarin, joka luotettavasti mittaa ja määrittää yksilön itsemonitorointitaitumusta. Mittarin tarkoituksena on erotella yksilöllisiä eroja itseilmaisun ja käyttäytymisen säätelyssä ja siten määrittää tutkittavan henkilön itsemonitorointiorientaatio. (Snyder 1974, 527–528; 1979, 89.) Itsemonitorointimittarin (self-monitoring scale, SMS) tulee siis olla itsemonitorointi käsitteen mahdollisimman tarkka operationaalistus. Tällöin sen pyrkimyksenä on kattaa mitattavassa muodossa kaikki itsemonitorointi -käsitteen kannalta keskeiset ilmenemistavat. (Snyder 1974; 1979; 1987, 14–29; ks. liite 2.)

Snyder on erotellut itsemonitorointiteorian pohjalta viisi itsemonitoroinnin aluetta, joihin sisältyvät kaikki itsemonitorointiin vaikuttavat tekijät. Itsemonitorointimittari koostuu näiden viiden itsemonitoroinnin alueen perusteella laadituista itsekuvailuväittämistä. Seuraavassa on esitelty kaikki viisi itsemonitoroinnin aluetta sekä lainauksena esimerkki kutakin aluetta vastaavasta

kysymyksestä Snyderin alkuperäiseltä 25-kohtaiselta itsemonitorointimittarista (ks. liite 1):

- 1) Itseilmaisun sosiaalinen tarkoituksenmukaisuus: "En yritä miellyttää muita ihmisiä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa."
- 2) Tilannekohtaisten sosiaalisten vihjeiden huomioiminen itseilmaisussa: "Kun olen epävarma miten toimia jossakin sosiaalisessa tilanteessa, etsin vihjeitä muiden ihmisten käyttäytymisestä."
- 3) Kyky kontrolloida itseilmaisua: "Pystyn tarvittaessa katsomaan ketä tahansa suoraan silmiin ja valehtelemaan vakavalla naamalla."
- 4) Itseilmaisun kontrollin hyväksikäyttö tietyissä tilanteissa: "Osoitan ystävyyttä sellaisillekin ihmisille, joista en todellisuudessa pidä."
- 5) Itseilmaisun muuntelu siirryttäessä tilanteesta toiseen: "Toimin erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten parissa ikään kuin olisin eri ihminen." (Snyder 1974, 529; 1987, 15–16.)

Mittarin väittämät eivät kuitenkaan jakaannu näihin alueisiin järjestelmällisesti siten, että kukin kysymys edustaisi ainoastaan yhtä aluetta. Eri kysymyksillä on samanaikaisesti sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä yhteyksiä moneen eri alueeseen. (Snyder 1987, 15–16.)

Mittarin avulla ihmiset voidaan luokitella vahvasti tai heikosti itseään monitoroiviin yksilöihin. Mittarin väittämät on pisteytetty vahvan itsemonitorointiorientaation suuntaisesti. Näin ollen korkea kokonaispistemäärä viittaa vahvaan itsemonitorointiorientaatioon ja alhainen pistemäärä heikkoon itsemonitorointiorientaatioon. (Snyder 1974, 529, 531; 1987, 19.) Tutkijat ovat omaksuneet erilaisia ratkaisuja määrittää kriteerit sille, minkä kokonaispistemäärän voidaan katsoa heijastavan vahvaa tai vastaavasti heikkoa itsemonitorointiluokkaa. Toisinaan luokittelu tapahtuu mediaanin mukaan. On myös yleistä jakaa tulokset kokonaispistemäärien perusteella kolmanneksiin. Lisäksi muutamissa tutkimuksissa, esimerkiksi Snyderin omissa luotettavuustutkimuksissa, on päädytty erottelemaan mittaustuloksista ala- ja yläkvartiilit. (Snyder 1974, 530, 533; 1987, 20.) Tällöin erittäin korkeana pistemääränä voidaan pitää mittarilla saatua 18:aa tai sitä suurempaa pistemäärää, tai vastaavasti kuulumista 25 %:iin eniten pisteitä saaneiden ryhmään tutkimuksen kohdejoukosta. Tällainen tulos mittarilla viittaa selkeästi vahvaan itsemonitorointiorientaatioon. Voimakas todiste kuulumisesta vähän itseään

monitoroivaan luokkaan on vain kahdeksan tai sitäkin alhaisempi kokonaispistemäärä tai vaihtoehtoisesti testipistemäärä, joka sijoittuu alimpaan 25 %:iin kulloisenkin tutkimuksen kohdejoukon koehenkilöiden saamissa mittarin kokonaispistemäärissä. (Snyder 1987, 181.)

Itsemonitorointimittaria on käytetty laajalti persoonallisuus- ja sosiaalipsykologiassa. Hoyle ja Lennox (1991, 511–512) mainitsevat jo 1990-luvun alkuun mennessä tehdyn yli 800 tutkimusta, joissa mittaria on jossakin muodossa käytetty. Mittaria soveltavia tutkimusalueita ovat esimerkiksi asenne- ja käyttäytymistutkimus, kulttuurienvälinen, vuorovaikutuksen, sosiaalisen vuorovaikutuksen, ystävyuden, opettajuuden, johtajuuden, ammatinvalinnan, työssä viihtyvyyden, avioliiton ja sosiaalisten suhteiden tutkimus (Snyder 1979, 1987; Hoyle & Lennox 1991; Cronshaw & Ellis 1991; Ellis & Cronshaw 1992; Kent & Moss 1990; Zaccaro, Kenny & Foti 1991; Larkin 1987; Richmond, Craig & Ruzicka 1991; Goodwin & Pang Yew Soon 1993). Mittari on käännetty ja standardoitu monessa eri maassa ympäri maailmaa. Mittarista onkin tullut yksi psykologiassa käytetyistä vakiintuneista mittareista, mitä voidaan pitää myös mittarin validiutta ja tulosten yleistä vertailtavuutta edistävänä tekijänä (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 93).

Vaikka mittari on siis varsin laajalti käytetty ja melko yleisesti hyväksytty, sen sisäistä rakennetta ei ole vielä täysin selvitetty. Tämä aiheuttaa ongelmia esimerkiksi siinä, minkälaisia tulosten analyysimenetelmiä mittariin voidaan soveltaa ja minkälaisia tulkintoja mittausten perusteella voidaan laatia. (Hoyle & Lennox 1991; John, Cheek & Klohn 1996; Snyder 1987, 158-166, 170--181.) Mittarin ongelmallisuutta kuvaa hyvin se, että vielä lukuisten mittarilla suoritettujen mittausten jälkeenkään ei olla päästy yksimielisyyteen siitä, mistä mittarin tuottama kokonaispistemäärä lopulta muodostuu. Myös Snyder itse toteaa, että on hämmästyttävää, kuinka yksinkertaiset väittämät, joista mittari koostuu, voivat määrittää niin monimutkaista käsitettä. Kuitenkin mittari on vuodesta toiseen tuottanut odotetunkaltaisia tuloksia. (Shaw & Costanzo 1982, 339; Snyder 1987, 14—29.)

Odotetunkaltaiset tutkimustulokset eivät ole riittäneet vakuuttamaan kaikkia tutkijoita. Itsemonitorointimittari on saanut tiedepiireissä osakseen joskus voimakastakin kritiikkiä. (Briggs, Cheeks & Buss 1980; Hoyle & Lennox 1991; Larkin 1991.) Mittarin arvioinnissa olennaista onkin selvittää se, mittaako mittari ylipäänsä jotakin ja mittaako se nimenomaan itsemonitorointiteorian kuvaamaa itsemonitorointi-ilmiötä (Larkin 1991, 15–17; Snyder 1987, 177).

2.5 Mittarin tulosten tulkinnan ongelma

Itsemonitorointimittarin luotettavuusongelmien tarkastelussa kiteytyvät koko itsemonitorointiteorian luotettavuuden arvioinnin näkökulmat (Briggs, Cheeks & Buss 1980, 686). Alkuperäisen 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin saama kritiikki on kohdistunut lähinnä mittarin sisäisen rakenteen validiusongelmaan. Briggs, Cheek ja Buss (1980, 680) analysoivat perusteellisesti alkuperäisen 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin rakennetta. Useiden erilaisten faktorianalysien perusteella he esittivät, että mittari voidaan jakaa kolmeen eri faktoriin. Nämä faktorit nimettiin Näyttelemisen, Ulkoapäin ohjautuvuuden ja Ekstraversioon faktoreiksi.

Faktorit osoittautuvat tutkimuksen tulosten perusteella keskinäisiltä latauksiltaan heikoiksi ja siten varsin itsenäisiksi. Tästä seuraa, että kaksi mittarilta saman kokonaispistemäärän saanutta yksilöä saattavat saada täysin erilaisia latauksia eri faktoreilta. Voidaanko päällisin puolin samanlaisilta vaikuttavia kokonaispistemääriä näin ollen pitää enää vertailukelpoisina?

Briggs ym. (1980, 681–685) päätyivät tutkimustensa perusteella siihen päätelmään, että itsemonitorointiteorian ja itsemonitorointimittarin välillä vallitsee selvä ristiriita. Heidän mukaansa mittarin osiot eivät mittaa yhtenäistä itsemonitoroinnin käsitettä. Näin ollen koko itsemonitorointiteorian esittelemä itsemonitoroinnin käsite muuttuu kyseenalaiseksi. Myös Cronbach (1990, 181–82) toteaa yleisluontoisesti, että mittarin konstruktioviitteiseen validiusevidenssiin vaikuttaa sen osioiden väliset korrelaatiot; kun korrelaatiot ovat heikot, ei käsitettäkään voi pitää yhtenäisenä.

Mittarin yksiköiden yhdenmukaisuuden vaatimus on täten yhteydessä mittarin ulottuvuusongelmaan. Alkulan ym. (1994, 79) mukaan mittari on yksiulotteinen, kun se mittaa vain yhtä selvästi erottuvaa ja tarkasti määriteltyä käsitettä, eikä samanaikaisesti useita erillisiä ominaisuuksia. Snyderin itsemonitorointimittarin tarkoitus on olla juuri tällainen yksiulotteinen mittari, jolloin tulosten vaihtelut mittarilla selittyvät vain ja ainoastaan itsemonitorointitapaumuksen kautta. Itsemonitorointi-ilmiönä ei siis ole vain tiettyjen persoonallisuuden ominaisuuksien yhteisvaikutusta. (Snyder 1974, 529; 1979, 91–93; 1987, 14–15, 162–166; Snyder & Gangestad 1986; ks. liite 2.) Itsemonitorointimittaria kritisoivat tutkimukset, jotka käyttivät päämenetelmänään faktorianalyytiä, kyseenalaistivat nimenomaan tämän

itsemonitorointimittarin yksiulotteisuuden, johon koko itsemonitorointi -käsitteen olemassaolo nojaa (Gabrenya & Arkin 1980).

Gangestad ja Snyder (1985b; Snyder & Gangestad 1986) vastasivat esitettyihin syytöksiin. Heidän mukaansa keskeiseen asemaan itsemonitoroinnin mittaamisessa nousee itsemonitorointi-ilmion luokkamuuttujaluonne, jonka kritiikin esittäjät olivat tuntuneet unohtaneen keskittyessään löytämään erilaisia faktoriratkaisuja mittarilta. Itsemonitorointia ei voi Snyderin ja Gangestadin mukaan käsitellä ja mitata kuten jatkuvia dimensionaalisia persoonallisuuden piirteitä, vaan on keskityttävä löytämään merkkejä itsemonitoroinnin perustana olevasta latentista kausaalisesta rakenteesta. (Gangestad & Snyder 1985b; Snyder & Gangestad 1986; ks. luku 2.4.) Snyderin (1987, 157–158) mukaan tämä latentti rakenne määrää yksilön itsemonitorointiluokan ja siten vaikuttaa yksilön itsemonitorointiorientaatioon. Itsemonitorointi on pohjimmiltaan epäjatkuva luokkamuuttuja, eikä jatkuva persoonallisuuden dimensio, vaikkakin fenotyypillisellä tasolla se saa dimensionaalisen luonteen. Tätä Snyderin kaksitasoista luokkamuuttujaselitystä tukevat myös itsemonitorointimittarin tuottamat pistemäärät, jotka jakaantuvat tasaisesti koko asteikolle eivätkä vain ääripäihin. (Gangestad & Snyder 1985b; Snyder 1987, 157–169.)

Käsitys itsemonitoroinnin luokkamuuttujaluonteesta vaikuttaa itsemonitorointimittariin sovellettavien analyysimenetelmien valintaan ja tulosten tulkintaan. Luokkamuuttujamalliin perustuvasta näkökulmasta tarkasteltuna pelkkä mittarin yksinkertaistettujen faktorirakenteiden erillinen tulkinta vaikuttaa epäoleennaiselta (Gangestad & Snyder 1985b, 332). Vaihtoehdoksi Gangestad ja Snyder (1985b, 330–331) esittävät, että mittarin tulosten vaihtelut selittyvät yleisen itsemonitorointifaktorin avulla. Toisin sanoen itsemonitorointiorientaatio paljastuu ensimmäisellä rotatoimattomalla faktorilla, joka vastaa melko tarkasti itsemonitoroinnin luokkamuuttujaa. Tämän käsityksen mukaan rotatoidussa faktorianalyysissä esiin piirtyvät faktorit ovat toki helposti eroteltavissa ja tulkittavissa, mutta ne eivät silti selitä itsemonitorointimittarin tulosten todellista vaihtelun lähdettä. Rotatoidut faktorit edustavatkin tyypillisimmillään itsemonitoroinnin fenotyypisiä ilmenemismuotoja yksilön sosiaalisessa elämässä. Varsinaista itsemonitorointiluokkaa ne eivät sen sijaan paljasta. (Snyder & Gangestad 1986.)

Ristiriidat itsemonitoroinnin mittaamisessa eivät ole johtaneet koko itsemonitorointiteorian hylkäämiseen. Vaikka alkuperäinen 25-kohtainen itsemonitorointimittari onkin edelleen ylivoimaisesti suosituin itsemonitoroinnin tutkimiseen

käytetty mittari, sen rinnalle on kehitetty uusia mittariversioita. Mittarit ovat syntyneet tarpeesta selvittää alkuperäisen itsemonitorointimittarin luotettavuusongelmia ja tarkentaa mittarin sisältöjä vastaamaan paremmin erilaisten kohdejoukkojen tarpeita. Eri kohdejoukoille tarkoitettuja mittareita ovat esimerkiksi lapsille sovellettu Junior SMS (Graziano, Musser, Leone & Lautenslager 1987) sekä nuorille suunnattu Adolescent Self-Monitoring Scale (Pledger 1992). Lennox ja Wolfe (1984) ovat tarkentaneet itsemonitorointi käsitteen ja sen operationaalistamisen välistä yhteyttä, minkä tuloksena syntyi Revised SMS (Lennox & Wolfe 1984).

Snyder on itsekin yhdessä Gangestadin kanssa parannellut alkuperäistä 25-kohtaista mittaria ja päätynyt luomaan 25-kohtaisen mittarin rinnalle uuden 18-kohtaisen itsemonitorointimittarin (SMS-R) (Gangestad & Snyder, 1985b). Se on johdettu suoraan 25-kohtaisesta itsemonitorointimittarista siten, että ensimmäiseltä rotatoimattomalta faktorilta on poistettu huonommin kuin .15 latautuneet kysymykset (kysymykset nro 2,7,9,10,11,15 ja 19) (Gangestad & Snyder 1985b, 338–339). Tällöin mittarin sisäinen konsistenssi paranee (alfa-kerroin .70 versus .66) ja faktorirakenteesta tulee puhtaampi kuin alkuperäisellä 25-kohtaisella mittarilla (varianssin selitys -% 62 versus 51). Uudella mittarilla jako vahvaan ja heikkoon itsemonitorointiluokkaan tapahtuu samoilla periaatteilla kuin 25-kohtaisella itsemonitorointimittarilla eli esimerkiksi ylä- ja alakvartiilien avulla. Näin ollen vahvaa itsemonitorointiorientaatiota kuvaa kokonaispistemäärän vaihtelu välillä 13–18 ja heikkoa itsemonitorointiorientaatiota osoittaa kokonaispistemäärä, joka on pienempi tai yhtä suuri kuin 7. (Gangestad & Snyder 1985b, 338–339; Snyder 1987, 180–181.) Alkuperäisen 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin ja 18-kohtaisen itsemonitorointimittarin välinen korrelaatio on .93, joten voidaan olettaa, että ne operationaalistavat samaa ilmiötä. (Gangestad & Snyder 1985b, 339.)

Itsemonitorointi -käsitteen validiudesta ja sen todistusvoimasta tieteellisesti varteen otettavana selittäjänä on kiistelty koko itsemonitorointiteorian olemassaolon ajan. Sinänsä tämä keskustelu on lisännyt itsemonitoroinnin käsitteen validiutta, ja sitä voidaankin tarkastella eräänlaisena pakollisena taipaleena prosessissa kohti elinvoimaista, pitkäikäistä teoriaa (Cronbach 1990, 178–180). Siitä, onko tämä 1970-luvun lapsi voimissaan vielä 2000-luvulla, voidaan esittää monenlaisia kannanottoja (ks. Deaux ym. 1993, 9–10, 76–78; Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen & Leskinen 1997, 205–209; Shaw & Constanzo 1982, 295–345). Koska vilkasta keskustelua teoriasta käydään vielä 25 vuoden kuluttua sen syntymästä, voidaan teorian katsoa ansainneen paikkansa psykologian käsitekartalla.

3 ITSEMONITOROINTI SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ

Itsemonitorointiteoria askaroi sellaisten asioiden parissa kuin sosiaalinen ympäristö, muiden ihmisten odotukset, roolit, sosiaaliset normit. Itsemonitorointiteoriassa keskitytään myös kuvaamaan itsemonitorointitapaumuksiltaan toisistaan poikkeavien henkilöiden sosiaalista maailmaa ja ihmissuhdeverkostoa, joihin heidän itsemonitorointiorientaationsa heijastuu monella tavalla. Näiden kiinnostuksenkohteiden tähden itsemonitorointiteoria voidaan lukea kuuluvaksi rooliteorioiden laajaan joukkoon. (Snyder 1979, 101–109; 1987, 47; Deaux ym. 1993, 9–10, 76–78; Shaw & Constanzo 1982, 295–345).

Sosiaalipsykologian rooliteoriat ovat käsitteistöltään ja teoreettiselta lähestymistavaltaan toistensa sukulaisteorioita ja siksi monet niistä voidaan tulkita jopa osittain päällekkäisiksi. Kaikki rooliteoreettista näkökulmaa edustavat sosiaalipsykologian teoriat ovat omaksuneet nimensä mukaisesti käsitteistönsä roolin käsitteen. (Shaw & Constanzo 1982, 295–315). Roolin käsitteen avulla voidaan tarkastella ihmisten käyttäytymistä ja siinä tapahtuvia muutoksia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Usein roolitarkasteluissa asetetaan vastakkain roolin yksityinen ja julkinen olemus. Se, että ihmiset vaihtavat rooleja tilanteesta toiseen, ei tarkoita, että he teeskentelisivät. Vaihtuvat olosuhteet yksinkertaisesti sanelevat käyttökelpoisen ja kulloinkin tarpeellisen roolin. Valitussa roolissa yksilö itse asiassa toimii kyseisessä tilanteessa oman minäkäsityksensä suuntaisesti.

Vallitseva minäkäsitys, roolit, havainnot muiden ihmisten odotuksista ja reaktioista muodostavat rooliteoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna loputtoman vuorovaikutteisen ketjun, joka järjestelmällisesti muovaa yksilön minäkäsitystä. Näin ollen sosiaalipsykologien kiinnostus minäkäsityksen rakentumiseen näkyy vahvasti rooliteoreettisessa tarkasteluperinteessä. Myös itsemonitorointiteoria selittää erilaisten itsemonitorointiorientaatioiden taustalla vaikuttavan erilaiset minän tavat toimia.

3.1 Minäkäsitys

Minäkäsityksellä tarkoitetaan yksilön ajatuksia, käsityksiä ja mielikuvia itsestään ja omista kyvyistään. Osa näistä tiedoista kertyy sitä mukaa kuin yksilö havainnoi omaa toimintaansa kokemustensa kautta. Yksilö kerää tietoja myös toisten ihmisten häneen kohdistamista mielipiteistä. Tätä ilmiötä kuvaavat Meadin (1934) ja Sullivanin (1953) määrittelemän peiliarvioinnin (reflected appraisals) periaatteet. Niiden mukaan yksilö näkee itsensä siinä valossa, jossa toiset ihmiset näkevät yksilön. (Ks. Deaux ym. 1993, 52–53). Minäkäsityksen rakentuminen on alati muuttuva prosessi ja paljolti riippuvainen siitä, kenen mielipiteitä yksilö milloinkin pitää arvossa.

Yksilön minäkäsitystä rakentavaa kokonaisuutta kutsutaan minäskeemaksi (Deaux 1993, 54). Minäskeemat ovat yksilöllisiä minäkäsityksen rakennuspalikoita, jotka koostuvat yksilön omista ajatuksista sekä ympäristön palautteesta. Minäskeemojen avulla yksilö luo itselleen erilaisia luonteenpiirteitä, kuten esimerkiksi yhteistyökykyinen, itsenäinen tai ahkera. Minäskeema muotoutuu myös toiminnan ja tilanteen synnyttämien roolien kautta. Tällaisia rooleja voivat olla esimerkiksi opiskelija, huippu-urheilija, opettaja tai tytär. Deaux'n ym. (1993, 54) mukaan yksilön eri roolit muovautuvat edustamaan minäkäsityksen eri puolia. (Deaux ym. 1993, 53–54.)

Eri luonteenpiirteet ja roolit ovat minäkäsityksessä hierarkkisessa järjestyksessä sen mukaan, mitä piirteitä tai rooleja yksilö pitää milloinkin tärkeimpinä. Luonteenpiirteiden tai roolien vaihtuessa vaihtuu myös niitä ohjaava työskentelevä minäkäsitys. Deaux'n ym. mukaan tällöin muutamme jossain määrin eri ihmisiksi. (Deaux ym. 1993, 53–56.)

3.1.1 Itsemonitorointiorientaation yhteys minäkäsitykseen

Snyder (1987) jakaa minäkäsitykseltään erilaiset yksilöt itsemonitorointiorientaation perusteella kahteen kategoriaan. Periaatteellinen minäkäsitys (principled self) on tunnusomaista heikosti itseään monitoroiville yksilöille. Heikosti itseään monitoroiva yksilö toimii eri tilanteissa hänen omista kokemuksistaan ja mielipiteistään syntyneiden periaatteiden mukaan. Yksilön periaatteita on vaikea muuttaa, ja hän pitää niitä luonteenomaisina omalle minälleen. Periaatteet eivät muutu, vaikka tilanteet vaihtuvat. (Snyder 1987, 49—50, 188; Schlenker 1985, xiii) Periaatteellista minäkäsitystä edustava heikosti itsemonitoroiva yksilö kuvaa itseään luonteenpiirtei-

tä listaavilla adjektiiveilla, kuten esimerkiksi ystävällinen ja luotettava. Hänen käyttäytymisensä motiivit ovat lähtöisin yksilöstä itsestään. (Sampson 1978; Brocner & Eckenrode 1978; Furnham 1981; Gutkin & Suls 1979; Schneiderman, Webb, Davis & Thomas 1981; Snyder 1976; Snyder & Tanke 1976).

Vahvasti itseään monitoroivien yksilöiden minäkäsityksestä Snyder (1987) käyttää nimitystä pragmaattinen eli käytännönläheinen minäkäsitys (pragmatic self). Vahvasti itsemonitoroivalle yksilölle tyypillistä on määritellä itseään erilaisten roolien avulla. Pragmaattinen minäkäsitys rakentuuakin erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa käyttöönsä valjastettavista rooleista, joiden avulla yksilö pystyy toimimaan tilanteessa parhaaksi katsomallaan tavalla. Jopa samassa toimintaympäristössä vahvasti itseään monitoroiva yksilö pystyy muuttamaan rooliaan tarpeen mukaan. Esimerkiksi kutsuilla hän voi esiintyä sekä syvällisenä ja hiljaisena filosofina että kovaäänisenä -seuramiehenä, kun taas vastaavassa tilanteessa matalasti itsemonitoroiva yksilö pystyy luonteenpiirteittensä ja periaatteistensa mukaan olemaan vain jompaakumpaa. Pragmaattinen minäkäsitys on joustava, ja yksilö pystyy muokkaamaan ja vaihtamaan mielipiteitään eri roolien mukaan. Rooleja luodaan itse ja kopioidaan muilta oman toiminnan tavoitteiden mukaan. (Snyder 1987, 48–49, 188; Becker, 1968, 197.)

3.1.2 Omat kokemukset ja sosiaalinen maailma minäkäsityksen rakentajina

Yksilön minäkäsityksen rakentumista voidaan tarkastella esimerkiksi yksilön sisäisenä oppimistapahtumana. Tätä ilmiötä kuvaa Wicklundin, Duvalin ja Freyn kehittämä teoria minätietoisuudesta (self-awareness) (Duval & Wicklund 1972; Wicklund 1975, Wicklund & Frey 1980). Minätietoisuudella tarkoitetaan “keskitettyä huomion kiinnittämistä yhteen minän puoleen” (Wicklund & Frey 1980, 36). Ulkoisen ärsykkeen seurauksena yksilö keskittyy sen vaikutuksiin vain omassa itsessään. Tätä tilaa kutsutaan objektiivisen minätietoisuuden tilaksi (state of objective self-awareness). Jos ulkoinen ärsyke saa yksilön tarkkailemaan itsensä sijaan ympäristön reaktioita, tilaa kutsutaan subjektiivisen minätietoisuuden tilaksi (state of subjective self-awareness). Snyder liittää objektiivisen minätietoisuuden tilan osaksi itseään tarkkailevan ja itsensä hyvin tuntevan heikosti itseään monitoroivan yksilön minäkäsitystä ja subjektiivisen minätietoisuuden tilan osaksi

sosiaalisia tilanteita tarkkailevan vahvasti itsemonitoroivan yksilön minäkäsitystä. (Snyder 1987, 192.)

Minäkäsityksen rakentumista voidaan tutkia myös ulkoapäin ohjautuvana prosessina. Tällöin yksilön minäkäsityksen katsotaan muovautuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen seurauksena. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yksilön minäkäsitys pyrkii löytämään tilanteeseen kulloinkin sopivan käyttäytymismallin. Tätä prosessia kutsutaan mielikuvanhallinnaksi (impression management). Koska yksilöt ovat usein huolissaan siitä, mitä muut heistä ajattelevat, he pyrkivät vaikuttamaan tavalla tai toisella näihin ajatuksiin. (Deaux ym. 1993, 70–71.) Schlenker (1980, 6) määrittelee sen tietoiseksi tai tiedostamattomaksi yritykseksi kontrolloida mielikuvia todellisissa tai kuvitelluissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa.

Mielikuvanhallintateorian myötä yksilön minäkäsityksen rakentuminen muuttuu yhä monimutkaisemmaksi, koska sen avulla yksilö pyrkii vaikuttamaan niihin toisten ihmisten käsityksiin itsestään, joilla yksilö rakentaa omaa minäkäsitystään. Tavallisimpia mielikuvanhallintakeinoja ovat suosioon pyrkiminen, pelottelu, itsekehu, toisten puolesta uhrautuminen, sympatian hakeminen, minän invalidisoiminen (self-handicapping) ja toisten maineella ratsastaminen (BIRGing) (ks. Deaux ym. 1993, 71–76).

Itsemonitorointiteoriassa selitetään yksilöiden välisiä eroja siinä, kuinka paljon he osaavat ja haluavat käyttää mielikuvanhallintakeinoja apunaan, jotta he voisivat luoda toisille halutun mielikuvan itsestään ja päästä haluamaansa tavoitteeseen (Shawn & Constanzo 1982, 337; Deaux ym. 1993, 76–77). Minäkäsityksen rakentumisessa itsemonitoroinnin tehtävä on manipuloida niitä käsityksiä yksilöstä itsestään, joita toiset tekevät ja viestittävät eteenpäin sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Tällöin yksilö muokkaa monitorointiprosesseissa juuri niitä ominaisuuksia, jotka heijastuvat hänestä itsestään muille tilanteessa oleville yksilöille ja muuttuvat siten uusiksi tilannevihjeiksi. Tästä muodostuu vuorovaikutusketju, jolla muovataan sosiaalista tilannetta tiettyyn suuntaan. Itsemonitoroinnin avulla yksilö voi esimerkiksi suojata sosiaalista loukkaamattomuuttaan tai johtaa toimintaa aktiivisesti johonkin päämäärään. Itsemonitorointia ei kuitenkaan pidä sekoittaa hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen (need for approval) tai machiavellistiseen oman edun tavoitteluun (Snyder 1987, 24–27).

3.2 Motiivit itsemonitorointiorientaatioiden taustalla sosiaalisissa tilanteissa

Teoriat yksilön käyttäytymisestä sosiaalisissa tilanteissa pohjautuvat jo Lewinin (1935, 1936, 1951) teorioihin yksilöiden vuorovaikutuksesta, sosiaalisesta ympäristöstä ja käyttäytymisestä. Lewinin (1936) mukaan yksilön käyttäytyminen määräytyy yksilöstä itsestään ja meneillään olevasta tilanteesta. Snyder (1987, 56–57, 200) keskittää huomion tähän yksilön ja tilanteen väliseen vuorovaikutukseen tarkastellessaan itsemonitorointi-ilmiötä tilanteen valintaan vaikuttavien motiivien näkökulmasta.

Jos oletetaan, että yksilö pystyy vapaasti valitsemaan tilanteen, johon hakeutuu, yksilön käyttäytyminen muovautuu tällöin yksilöstä itsestään, tilanteesta ja tilanteeseen ohjaavasta motiivista (Snyder 1987, 210). Sosiaalisen tilanteen valintaan kytkeytyvää motiivia ohjaa yksilön persoonallisuus, johon yksilön itsemonitorointiorientaatio heijastuu muuttujan tavoin. Näin ollen voidaan puhua itsemonitoroinnin motivationaalisuudesta. Myös Snyderin (1974, 529; ks. myös luku 2.5) esittelemät itsemonitoroinnin alueet nostavat esille itsemonitoroinnin motivationaaliset lähtökohdat. Alueista ”kyky kontrolloida itseilmaisua” ja ”itseilmaisun kontrollin hyväksikäyttö” käy ilmi itsemonitorointiprosessien hyödyntämisen kannalta kaksi keskeistä edellytystä: halu ja kyky muokata itseilmaisua. Yleensä nämä yhdistyvät vahvaan itsemonitorointiluokkaan kuuluvan yksilön toiminnassa. Voidaan kuitenkin olettaa, että vahvasti itseään monitoroiva yksilö vaihtelee harjoittamansa itsemonitoroinnin määrää tilanteesta toiseen eri elämänalueilla. Esimerkiksi perheen ja ystävien parissa hänen ulkoinen käyttäytymisensä saattaa muistuttaa vähän itseään monitoroivan yksilön tapaan yhdenmukaista omien sisäisten tuntemusten kanssa. Myös heikosti itsemonitoroivat yksilöt saattavat toisinaan olla osallisina tilanteissa, joissa he ikään kuin omaksuvat vahvasti itseään monitoroivan yksilön toimintatapoja. Silti heikolle itsemonitorointitaitumukselle tyypillinen tapa orientoitua sosiaalisiin tilanteisiin on heidän minäkäsitykselleen luonteenomaisempi.

Snyderin mukaan motiivit ohjaavat yksilöitä hakeutumaan omaa itsemonitorointiorientaatiota tukeviin tilanteisiin. Vahvasti itseään monitoroivaa yksilöä ohjaavat käytännöllistä minäkäsitystä palvelevat motiivit. Heikosti itseään monitoroiva yksilö puolestaan valitsee tilanteet sen mukaan, mikä sopii yhteen hänen periaatteellisen minäkäsityksensä kanssa. (Snyder 1987, 56–57.) Greenwald ja Breckler (1985) ovat tutkineet näitä eri itsemonitorointiorientaatioiden välillä

vallitsevia motivationaalisen luonteen eroja. He käyttävät selityksessään apunaan ajatusta "yleisöstä", joille yksilö ilmaisunsa kohdistaa. Vahvasti itseään monitoroivan yksilön ilmaisun kohde on luonnollisesti muut tilanteessa olevat yksilöt eli "ulkoinen yleisö", kun taas heikosti itseään monitoroiva yksilö kohdistaa ilmaisunsa itselleen eli "sisäiselle yleisölle". Siinä, missä vahvasti itseään monitoroiva yksilö arvioi toimintaansa muiden yksilöiden kautta, heikosti itseään monitoroiva yksilö tekee saman vertailukohtanaan omat arvot, asenteet ja luonteenpiirteet.

Molemmille itsemonitorointiorientaatioille tyypillistä on se, että sosiaalista ympäristöä tai tilannetta pyritään muuttamaan suotuisammaksi omalle toiminnalle ja minäkäsitykselle. Vahvasti itsemonitoroiva pyrkii muuntamaan tilannetta suotuisammaksi roolilleen, kun taas heikosti itsemonitoroiva pyrkii muuntamaan tilannetta omille asenteilleen ja luonteenpiirteilleen paremmin sopivaksi (Snyder 1987, 52).

Vahvan itsemonitorointiorientaation kannalta ihanteellinen sosiaalinen ympäristö on sellainen, joka tarjoaa selvärajaisia tilannevihjeitä ja on osanottajajoukoltaan homogeeninen. Tällainen ympäristö tietysti helpottaa oman käyttäytymisen säätelyä. Lisäksi vahvasti itseään monitoroivan yksilön harjoittamaan mielikuvanhallinnalliseen toimintaan suotuisimpia ovat sellaiset sosiaaliset tilanteet, joissa tilanteessa osallisina olevien yksilöiden rooleja ei ole määritelty tarkasti ennakkoon eri tehtävien mukaan, vaan ne muotoutuvat vasta tilanteen edetessä (Berger & Douglas 1981).

Heikosti itsemonitoroivan näkökulmasta ihanneympäristö on sellainen, joka sallii vapauden käyttäytyä omien asenteiden, tunteiden ja luonteenpiirteiden mukaisesti (Snyder 1987, 52–54). Näin ollen, kun heikosti itseään monitoroiva henkilö saapuu uuteen tilanteeseen, hän pyrkii etsimään sellaisen sosiaalisen ympäristön, joka on ainakin jossain määrin yhdenmukainen hänen omien asenteidensa ja mielipiteidensä kanssa (Snyder 1987,55). Vastaavanlaisessa tilanteessa vahvasti itseään - monitoroiva yksilö hakeutuisi sellaiseen seuraan, jossa hänen on mahdollista luoda itselleen muiden mielipiteisiin ja asenteisiin mahdollisimman yhteensopiva rooli.

3.3 Itsemonitorointiprosessit sosiaalisissa tilanteissa

Snyder (1979, 101–102; 1987, 48–50, 189) on havainnollistanut itsemonitorointiorientaatioiden välistä eroa kuvaamalla eri itsemonitorointiluokkiin kuuluvien henkilöiden ajattelutapaa uudessa sosiaalisessa tilanteessa. Vahvaa itsemonitorointiorientaatiota kuvaa ajattelutapa “kuka tämä tilanne haluaa minun olevan ja miten pystyn olemaan tuo henkilö”, kun taas heikkoa itsemonitorointiorientaatiota kuvaa ajattelutapa “kuka minä olen ja miten pystyn olemaan minä tässä tilanteessa”. (Snyder 1987, 189.) Toisin sanoen vahvasti itseään monitoroiva yksilö havainnoi tilannetta ja luo sitten itselleen tilannevihjeitä apuna käyttäen roolin, jonka myötä hän omaksuu tilanteeseen sopivat asenteet, arvot ja luonteenpiirteet. Tällainen tilanteeseen sopiva rooli voi olla jo entuudestaan varastoituna yksilön minäkäsityksessä. (Snyder 1979, 102—106; Deaux ym. 1993, 53–56.) Luomaansa roolia apuna käyttäen yksilö pyrkii saavuttamaan tilanteessa haluamansa tavoitteen. Yksilöllä voi olla samanaikaisesti käytössä useita erilaisia rooleja eri henkilöitä tai henkilöryhmiä varten. Vahvasti itseään monitoroiva yksilö pystyy luomaan itselleen tarvittaessa jopa heikosti itsemonitoroivan yksilön periaatteellisen minäkäsityksen mukaisen roolin.

Myös heikosti itseään monitoroiva yksilö havainnoi uutta sosiaalista tilannetta. Hän ei kuitenkaan luo itselleen tilanteen mukaista roolia, vaan kuvan siitä, miten pystyy käyttäytymään tilanteessa omana itsenään (Snyder 1979, 103–106). Vahvasti ja heikosti itseään monitoroivien välisiä orientaatioeroja kuvaa hyvin havainto, jonka mukaan heikosti itseään monitoroivilla yksilöillä on selkeä mielikuva itselleen luonteenomaisesta käyttäytymisestä erilaisissa tilanteissa, kun taas vahvasti itseään monitoroivat yksilöt kykenevät helposti erottamaan omat roolinsa näissä tilanteissa (Snyder & Cantor 1980).

Eskola (1984, 178) on myös määritellyt vastaavanlaisen kyvyn tehdä havaintoja tilanteessa vaikuttavista rooleista ja niihin sopeutumisesta. Hän nimittää tätä kykyä roolikyvyksi. Roolikyvyn toimivuus voidaan mitata yksilön esiintymisen pätevydestä. (Eskola 1984, 178.) Samaan tapaan voidaan tulkita itsemonitorointiprosesseissa olevan kyse juuri näiden kykyjen valjastamisesta käyttöön. Eri itsemonitorointiorientaatioihin tyypillisesti liittyvien, toisistaan poikkeavien käyttäytymismallien olemassaoloa tukevat useat tutkimustulokset (ks. Snyder 1974; 1979; 1987).

3.3.1 Itsemonitorointiorientaatio käytännön toiminnan ohjaajana

Useimmiten erilaisissa tilanteissa ystävällinen, ulospäinsuuntautunut ja rauhallinen käyttäytyminen luo toisille hyvän vaikutelman yksilöstä. Näin ollen ei ole yllätys, että Lippan (1976a; 1976b) ja Cappellan (1985; Snyderin 1987, 37–38 mukaan) tutkimustulosten mukaan juuri vahvasti itseään monitoroivien yksilöiden käyttäytyminen eri tilanteissa noudattaa tätä kaavaa useammin kuin heikosti itseään monitoroivien yksilöiden. Vahvan itsemonitorointiorientaation tunnusmerkkeinä voidaankin pitää joustavaa ja mukautumiskykyistä käyttäytymistä.

Mikäli sosiaalisessa tilanteessa olevat yksilöt eivät tunne toisiaan, itsemonitorointiorientaatioiden väliset erot voidaan tunnistaa yksilön kielellisen ja ei-kielellisen viestinnän saumattomuudesta. Ekman ja Friesen (1974, 294–297) tutkivat erilaisten lavastettujen haastattelu- ja opetustilanteiden avulla eri itsemonitorointiorientaatioita edustavien yksilöiden välisiä viestintäeroja. Tutkimuksen mukaan vahvasti itseään monitoroivien yksilöiden kehonkieli ei ollut aina yhdenmukaista kasvojen ja kielellisen ilmaisun kanssa. Heikosti itseään monitoroivien yksilöiden kielellisessä ja ei-kielellisessä kokonaisilmaisussa ei havaittu tällaisia ristiriitaisuuksia. Vaikka siis vahvasti itseään monitoroiva yksilö kykeneekin melko helposti muokkaamaan esiintymistään erilaisissa ympäristöissä, hänen on silti vaikea ulottaa tilanteenmukaisen roolinsa ilmaisu kattamaan kokonaisvaltaisesti kaikkia viestintäkanavia.

Myös silloin, kun tarkastellaan kielellistä viestintää erillään muista vuorovaikutustavoista, eri itsemonitorointiorientaatioihin liittyvien käyttäytymismallien välillä on havaittu eroja. Ickes ja Barnes (1977, 328) huomasivat tutkimuksissaan, että kahden yksilön välisissä vuorovaikutustilanteissa keskustelun aloittaa todennäköisimmin vahvemmin itseään monitoroiva yksilö. Lisäksi Ickes, Reidhead & Patterson (1985, Snyderin 1987, 43 mukaan) saivat selville, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt käyttävät mielikuvanhallinnallisena keinona keskustelun aikana mahdollisimman vähän yksikön ensimmäistä persoonaa, mutta sen sijaan mahdollisimman paljon monikon ensimmäistä persoonaa. Näin vahvasti itseään monitoroivat yksilöt pyrkivät luomaan tilanteeseen enemmän yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Eri itsemonitorointiorientaatioiden välisiä eroja ihmissuhteiden solmimisen traditioissa on tutkittu paljon. Snyderin, Gangestad ja Simpsonin (1983, 1069–1071) tutkimuksessa eri itsemonitorointiorientaatioita edustavia yksilöitä pyydettiin nimeämään ja erottamaan toisistaan omasta mielestään “läheiset” ja “satunnaiset”

ystävät. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lähes poikkeuksetta “läheiset” ystävät kuuluivat tutkittavien yksilöiden kanssa samaan itsemonitorointiluokkaan. Voidaan olettaa, että tällöin sosiaalisissa tilanteissa yksilöiden välistä yhteisyyttä vahvistavat kielelliset ja ei-kielelliset viestit kulkevat parhaiten juuri samaan itsemonitorointiluokkaan kuuluvien yksilöiden välillä. Näin ollen yksilöiden voidaan sanoa jopa alitajuisesti tunnistavan toistensa itsemonitorointiorientaation.

Itsemonitorointi vaikuttaa myös käyttäytymisen ennustettavuuteen tilanteen vaihtuessa. Tilanteissa, joissa yksilöt tuntevat toisensa, itsemonitorointiorientaatiot voidaan tunnistaa vertaamalla yksilön käyttäytymistä hänen aikaisempaan käyttäytymiseensä ja siitä välittyviin asenteisiin, arvoihin ja luonteenpiirteisiin (Snyder 1974, 530–532). Prislinin ja Kovriljan (1992) mukaan heikosti itseään monitoroivan yksilön käyttäytyminen on ennustettavissa eri tilanteissa. Sen sijaan vahvasti itseään monitoroivan yksilön käyttäytyminen ei ole ennustettavissa, vaan se muotoutuu aina uuden tilanteen ja roolin mukaiseksi. Lisäksi vahvasti itseään monitoroiva yksilö pystyy salaamaan tunteensa paremmin kuin heikosti itseään monitoroiva yksilö (Friedman & Miller-Herringer 1991, 772–773).

Myös yksilön ulkoinen olemus saattaa muotoutua osittain itsemonitorointiorientaation vaikutuksesta. Vahvasti itseään monitoroivat yksilöt pyrkivät muokkaamaan ulkoasunsa ja pukeutumisen sosiaaliseen tilanteeseen sopivaksi, kun taas heikosti itseään monitoroivat yksilöt muokkaavat ulkoasunsa enemmän omien mieltymystensä mukaisesti (Davis & Lennon 1985; Sullivan & Harnish 1990).

3.3.2 Itsemonitorointi-ilmiö työelämässä

Kuten itsemonitorointimittaria käsittelevässä alaluvussa (ks. luku 2.5) on mainittu, itsemonitorointiteoriaa on käytetty laajalti käytännön elämää koskevissa tutkimuksissa. Yksilön sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyvien tutkimusten ohella tässä tutkimuksessa käytetään apuna myös opettajuuteen, johtajuuteen ja ammatinvalintaan liittyvien itsemonitorointitutkimusten tuloksia.

Snyder (1987, 85–97) tuo esille näkökulman, jonka mukaan tietyt persoonallisuuden ominaisuudet lisäävät ihmisten viihtymistä ja menestymistä tietyissä ammateissa ja työtehtävissä. Näin ollen nämä yksilölliset ominaisuudet tulisi hänen mukaansa huomioida jo uravalintavaiheessa. Snyder (1987, 85–97)

painottaa työelämään ja ammatinvalintaan liittyvien itsemonitorointitutkimusten yhteydessä nimenomaan työssä viihtymisen näkökohtia, jotka puolestaan heijastuvat työn tuottavuuteen. Itsemonitorointiteorian valossa on oletettavaa, että esimerkiksi vahvasti itseään monitoroiva yksilö voi hyötyä eniten itsemonitorointitaipumuksestaan ammattiteissa, jotka edellyttävät vuorovaikutusta erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien välillä. Oletusta vahvistavia tutkimustuloksia onkin saatu. Esimerkiksi Caldwell ja O'Reilly (1982, 126) tutkivat ammatinvalintaa koskevissa tutkimuksissaan yksilön kykyä toimia yhteistyössä eri sidosryhmien välillä (boundary spanning). Tutkimusten tulosten mukaan ammatit, joissa työntekijä joutuu olemaan vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten tai sidosryhmien välillä, sopivat parhaiten vahvasti itseään monitoroiville yksilöille.

Vahvasti itseään monitoroiville yksilöille tyypillisiä piirteitä nimetään usein myös muiden, kuin varsinaisten itsemonitorointitutkimusten yhteydessä. Esimerkiksi Goleman (1999) esittää lanseeraamansa tunneälyn nimissä melko samankaltaisia havaintoja yksilöllisten ominaisuuksien vaikutuksesta työssä viihtymiseen ja menestymiseen. Golemanin mukaan tunneäly näyttäytyy työelämässä eräänlaisena sosiaalisena tutkana, jonka avulla ihminen kykenee havaitsemaan ja tulkitsemaan tunnevihjeitä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Tällä kyvyllä lukea kanssaihminen tarpeita on työilmapiirin ja työn tuottavuuden kannalta suotuisa vaikutus. (Goleman 1999, 159–164)

Tässä tutkimuksessa erityisen kiinnostuksen kohteena on opettajan ammatti, johon yleisesti tarkasteltunakin kytkeytyy monenlaisia sosiaalisen vuorovaikutuksen kohdistuvia vaatimuksia. Opettajuutta on tutkittu itsemonitorointiteorian näkökulmasta varsin vähän. Larkin (1987) tutki itsemonitorointiteorian valossa ensimmäisen vuosikurssin yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä opettajistaan. Samassa yhteydessä Larkin pyysi opiskelijoita arvioimaan myös itseään mahdollisina opettajina. Merkittävästi suurempi osuus hyvinä pidetyistä opettajista todettiin mittauksissa vahvasti itseään monitoroiviksi yksilöiksi. Itsemonitorointimittaukset suoritettiin Lennoxin ja Wolfen Revised SMS:lla, joka mittaa erityisesti herkkyyttä toisten käyttäytymiselle sekä oman itseilmaisun muuntelukykyä. Jatkotutkimuksessa kävi ilmi, että vahvasti itseään monitoroivat opiskelijat pitivät itseään huomattavasti pätevämpinä opettajina tilanteissa, jotka edellyttävät opetustyylin vaihtamista oppilaiden tarpeiden mukaan.

Kari, ym. (1997, 15) puolestaan edellyttävät teoksessaan Lähtisinkö opettajaksi opettajalta kykyä selviytyä konfliktitilanteista. Näihin tilanteisiin viitaten

he toteavat opettajasta, että "hänen oma kielteisten tunteiden hallintakykynsä on oltava hyvä". Yksilön kyky hallita omaa tunneilmaisuaan liittyy vahvaan itsemonitorointiorientaatioon.

Vahvalle itsemonitorointiorientaatiolle tyypillisiä ominaisuuksia voi havaita myös Korpisen (1988, 36, 52–53) esittelemistä persoonallisuustyypeistä ja oppimistyyleistä. Tutkimuksessa käytetyn Hollandin (1973, Korpisen 1988, 35–36 mukaan) persoonallisuusluokituksen mukaan opettajaksi soveltuvan "sosiaalisen" persoonallisuustyyppin ominaisuuksiin kuuluu kyky tulkita ja muovata inhimillistä käyttäytymistä. Samassa tutkimuksessa esitellyssä Heikkilän (1985a, 22–23) oppimistyyliä luokitelluissa luokanopettajia kuvaa "accommodator" -kategoria. Kategorian esimerkkiyksilön on muun muassa "helppo adaptoitua välittömästi mitä erilaisimpiin tilanteisiin". Myös Niemen (1984) opettajien persoonallisuutta ja vuorovaikutusasetteita selvittävässä tutkimuksessa hyvien opettajaharjoittelijoiden persoonallisuuden vallitsevaksi piirteeksi todettiin ekstraversio-ominaisuus, jonka Briggs ym. (1980, 680–684) ovat nimenneet yhdeksi itsemonitorointimittarin faktoriksi. Niemi (1984, 8–23) kuitenkin painottaa tutkimuksensa raportoinnissa sitä, että ne persoonallisuudenpiirteet, joiden katsotaan olevan eduksi yksilön menestymiselle opettajan työssä, ovat aina sidoksissa kunkin tutkimuksen taustalla vallitsevaan teoreettiseen näkemykseen opettamisesta. Niemen tutkimuksen opetusnäkemys nojaa Koskenniemen (1978, 220 Niemen mukaan) lähestymistapaan, jossa opetustapahtumaa voidaan tarkastella sen sosiaalisen rakenteen ja tarkoituksellisuuden näkökulmista. Kun opetustapahtumassa olennaiseen asemaan nostetaan sen sosiaalinen rakenne, korostuvat opettajan persoonallisuudessa "kyky sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja sen joustavaan ohjaamiseen" (Niemi 1984, 221). Nämä ominaisuudet ovat Snyderin (1979, 88–89) mukaan sidoksissa yksilön itsemonitorointitaitumukseen.

4 LUOKANOPETTAJANKOULUTUKSEN VALINTAKOKEET

Henkilövalintajärjestelmät pyritään kehittämään sellaisiksi, että valintaan sovelletulla proseduurilla on riittävästi ennustevalidiutta. Toisin sanoen menestys esimerkiksi valintakokeissa ennustaa kyseisen hakijan menestystä myös itse koulutuksessa. Koulutuksen läpikäymisen puolestaan pitäisi heijastua lopulta kyseisessä ammatissa toimimiseen käytännön työelämässä. (Erätuuli ym. 1994, 105.) Opettajankoulutuksen valintajärjestelmän kehittämistyössä olennaisessa asemassa on näin ollen opettajan ammatinharjoittamisen kannalta keskeiset ideologiat. Lisäksi, koska kyseessä on valintasysteemi, joka tähtää nimenomaan koulutukseen valintaan, on oltava selvillä ne ammatin- ja uranvalinnan teoreettiset lähtökohdat, joiden myötä laaditaan kriteerit ohjaamaan varsinaisia opiskelijavalintoja. (Kari 1997, 25.) Kriteerit edustavat valintaa ohjaavan instituution määrittämiä ehtoja, joiden perusteella valinnat suoritetaan (Korpinen 1988, 12–13; Rähä 2001, 11).

Rähä (1999, 22–37; 2001, 11) kuvaa opettajankoulutuslaitoksen valintakokeita hakijan näkökulmasta valintapelinä, jossa hakijan on vakuutettava häntä arvioivat instituution valtuuttamat valitsijat siitä, että juuri hänellä on sitä pääomaa, jota kentällä tarvitaan. Jotta hakija onnistuisi vakuuttamaan valitsijat, hänen on osattava pelata taitavasti ja valittava oikea taktiikka. Korpinen (1988, 14) puolestaan tarkastelee valintakokeita arvioitsijoiden näkökulmasta. Tällöin valintakokeessa on kyse päätöksenteko-ongelmasta. Päätöksenteossa arvioitsijat toimivat itsenäisesti, mutta heitä ohjaavat instituution asettamat vaatimukset hakijan soveltuvuudesta. Varsinaisessa valintatilanteessa arvioitsijat tekevät päätöksensä kuitenkin oman intuitiivisen käsityksensä varassa. (Korpinen 1988, 12–14.) Valintakokeessa osapuolina toimivat siis hakijat, instituutio ja sen valtuuttamat valitsijat. Kosonen (1999, 13–14) tarkastelee valintakoeita näiden osapuolten välisenä dialogina. Kun dialogi toteutuu, valintajärjestelmän on mahdollista saavuttaa mahdollisen ennustevalidiuden lisäksi myös sosiaalinen validius (Kosonen 1999, 13–14).

Koulutuksen ja opetuksen alueella tapahtuneiden muutosten ja uudistusten tulee toteutuakseen ulottua opiskelijavalintajärjestelmiin saakka, koska opiskelijavalinnat vaikuttavat koulutuksen onnistumiseen ja sitä kautta myös

työelämään. (Kosonen 1999, 11–12.) Jyväskylän yliopiston luokanopettajakoulutuksen valintakokeiden kehittämiseen tähtäävä seurantatutkimus käynnistyi professori Jouko Karin johdolla vuoden 1990 opiskelijavalinnoista. Tällöin suurimmat uudistustavoitteet kohdistuivat kirjakuulusteluun, joissa pyrittiin siirtämään painotusta kohti opettajan ammatin profession ymmärtämistä. Valintakokeen ja siten myös koko valintakokeen kehittämisprosessin keskeiseksi tavoitteeksi määriteltiin "opettaja-ajattelun vahvistaminen" (Kari 1996, 40–61; Kari 1997, 24–25, 32). Karin (1997, 32) mukaan valintajärjestelmän tavoitteena on näin ollen arvioida nykyisten opetus- ja oppimiskäsitysten valossa "hakijan valmiuksia kehittyä lapsen kasvun ja kehityksen ohjaajaksi sekä opetustilanteiden analysoinnin, tulkintojen, ymmärtämisen ja ongelmatilanteiden positiivisten ratkaisutaitojen hallitsijaksi."

Ammatinvalinnallisessa mielessä nykymuotoinen valintakoe keskittyy selvittämään hakijan tietoista sisäistä uravalintaprosessia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valitsijat kiinnittävät arvioinneissaan erityisesti huomiota siihen päätöksentekoprosessiin, joka on ohjannut hakijan hakeutumaan opettajankoulutukseen. Sillä, miten pitkäjänteisesti ja tietoisesti ammatinvalinta on tehty, on yhteyttä kasvattajaorientaatioon. (Kari 1997, 25; Kari & Heikkinen 2001, 47.) Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa onkin tutkittu valintapäätöksen laatua (esimerkiksi Hahl & Järvelä 1992; Raitis 1997) sekä suoritettu joukko muitakin opettajan ammatinvalintaa koskevia tutkimuksia (esimerkiksi Rähkä 1996; Heinonen 2000). Tutkimustulosten perusteella voidaan olettaa, että mitä perusteellisempi ja tietoisempi koulutukseen hakeutuneen yksilön valintaprosessi on ollut, sitä todennäköisemmin hakija menestyy opettajan ammatissa (Kari & Heikkinen 2001, 47).

Valintakokeessa hyödynnettäviksi valintamenetelmiksi ovat valintakokeiden kehittämistutkimusten myötä tässä vaiheessa vakiintuneet kirjallinen tehtävä, yhteistyötaitoja arvioiva koe sekä yksilöhaastattelu (Opas opiskelemaan aikoville 2001, 70). Vapaaehtoisten näytteiden antamisen mahdollisuus ja lukumäärä ovat vaihdelleet eri vuosina. Valintakokeen kehittämistutkimuksen alkuvaiheessa vuosina 1991–1995 valintakoeuudistukset koskivat vapaaehtoisten näytteiden lukumäärän ja kirjakuulusteluun kohdistuneiden muutosten lisäksi lähinnä yksittäisten valintakoeosioiden pisteytysjärjestelmiä. Suurin muutos toteutettiin vuoden 1996 valintakokeissa, jolloin päädyttiin kolmen valintakoeosion malliin. Tällöin valintakokeissa luovuttiin vapaaehtoisista näytteistä ja myös perinteinen opetusnäyte

jätettiin valintajärjestelmän ulkopuolelle. Kirjakuulustelussa toinen kahdesta esseetehtävästä korvattiin videoanalyysillä. (Kari 1997, 23–36; Rähä 1999, 23.)

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen merkitykselliseksi nousee Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen vuoden 1998 luokanopettajankoulutuksen valintakokeet. Ne järjestettiin vuonna 1996 toteutetun valintakoeuudistuksen mukaisesti. Valintakoe sisälsi kolme osiota:

1. opettaja-ajattelua mittaava esseemuotoinen koe kirjakaketin pohjalta
2. yhteistyövalmiuksia mittaava ryhmätilanne (ryhmässä 4 hakijaa)
3. yksilöhaastattelu. (ks. liite 3.)

Jokaista osiota arvioimassa oli erillinen arvioijajoukkonsa.

Varsinaista valintakoetta oli edeltänyt perinteiseen tapaan esivalinta. Yhteisvalintaperiaatteella järjestettävä esivalinta perustuu hakijan koulumenestykseen, opettajakokemukseen ja aikaisempiin opintosuorituksiin. Esivalinnan perusteella osa hakijoista jatkaa valintojen toiseen vaiheeseen eli itse valintakokeeseen, joka toteutetaan opettajankoulutusyksiköittäin.

4.1 Yksilöhaastattelu

Haastattelu on paljon käytetty ja toimintamalliltaan hyvinkin perusteltu valintamenetelmä: se täyttää dialogisuuden ehdot ja mahdollistaa molemminpuolisen tiedonvaihdon (Kosonen 1999, 16). Kuitenkin esimerkiksi Arvey ja Campion (1982, Kososen 1999, 16 mukaan) toteavat, että haastattelu on vuosikymmenien aikana tehdyissä tutkimuksissa toistuvasti todettu varsin epäluotettavaksi mittariksi. Haastattelussa on Rähän (1999, 36) mukaan kyse ”monisäikeisestä sosiaalisesta tapahtumasta”. Näin ollen haastattelun ongelmallisuus tiedonhankintavälineenä korostuu nimenomaan valintakoehaastattelujen kaltaisissa käytännön haastatteluissa, jotka tähtäävät melko nopeaan ratkaisuun välittömästi haastattelun jälkeen.

Yksilöhaastattelu jossain muodossaan on säilynyt opettajankoulutuksen valintakokeissa jo nykymuotoisen opettajankoulutuksen alkuajoilta lähtien. Tästä syystä sitä on luonnollisestikin tutkittu yhteistyötaitoja mittaavaa koetta enemmän. Yksilöhaastattelua on tutkittu esimerkiksi luokanopettajan valintojen toimivuuden ja valintamenetelmän soveltuvuuden kannalta (ks. esim. Perho 1987; Korpinen 1988).

Opettajankoulutuksen valintakokeissa yksilöhaastattelua käytetään lähinnä selvittämään hakijan motivaatiota ja soveltuvuutta koulutukseen (Kari, Rähä & Varis 1997, 68). Valintakoeuudistuksen yleisen linjan mukaisesti se keskittyy selvittämään hakijan päätöksenteon varmuutta ja kasvattajaorientaatiota. Haastattelijoina toimivat haastatteliija-arvioijat.

4.1.1 Tavoite ja teemat

Yksilöhaastattelun tavoitteena on selvittää hakijan soveltuvuus opettajankoulutukseen (ks. liite 4). Korpinen (1988, 56) määrittelee hakijan soveltuvuuden koostuvan hakijan persoonallisuuden piirteistä, minäkäsityksestä, kognitiivisista prosesseista sekä uranvalintamotiiveista. Näiden avulla arvioija muodostaa itselleen kuvan hakijan kokonaispersoonallisuudesta. Soveltuvan hakijan oletetaan kykenevän "tietoiseen valintapäätöksen tekoon" (Kari 1997, 25; 1996, 31, 33), jolloin hakijan tulisi olla tehnyt ammatinvalintapäätöksensä Janisin ja Mannin (1977, 11, 21–41) päätöksentekomallin kaltaisen prosessin myötä (ks. liite 4).

Yksilöhaastattelun teemat operationaalistavat haastattelun tavoitetta. Vuoden 1998 valintakokeissa haastattelujen pääteemoina ovat näin ollen uranvalintaprosessi ja motiivit. Kaiken kaikkiaan yksilöhaastattelun tavoitteet voidaan jakaa kuuteen alateemaan:

1. Hakijan toiminta ryhmän jäsenenä
2. Uranvalintaprosessit ja motiivit
3. Sitoutuminen kasvun ja oppimisen edistämiseen
4. Opettajan ammattikuva ja työtä koskevat käsitykset
5. Käsitykset itsestä tulevana opettajana
6. Sitoutuminen koulutukseen. (ks. liite 4.)

Tällöin teemoista ei oltu laadittu haastattelijoilta valmista struktuuria, eikä haastattelutekniikoita siten oltu määrätty erikseen. Jokainen arvioijaryhmä sai itse päättää, kuinka strukturoituna haastattelu pidettiin. Käytännössä kuitenkin puolistrukturoitu malli lienee ollut yleisin. Haastattelut järjestettiin 13:ssa eri haastattelupisteessä. Jokaisessa haastattelupisteessä oli kolme haastatteliija-arvioijaa,

jotka suorittivat arvioinnin toisistaan riippumatta. Haastattelun arviointi toteutettiin asteikolla 1–5. Yhden haastattelun kesto oli 15 minuuttia.

4.1.2 Itsemonitorointi yksilöhaastattelutilanteessa

Itsemonitorointiteorian mukaan vahvasti itseään monitoroiva hakija ennakoi yksilöhaastattelutilannetta luomalla itselleen roolin, jonka hän olettaa arvioijien mielestä soveltuvan luokanopettajakoulutukseen. Rooliin kuuluu oletuksia ulkonäöstä samoin, kuin mielipiteistä ja käyttäytymisestä. Varsinaisessa haastattelutilanteessa hakija sitten hioo luomansa roolin särmiä mielestään sopivammiksi hyödyntämällä havaitsemiaan tilannevihjeitä. Heikosti itseään monitoroiva hakija puolestaan toimii yksilöhaastattelutilanteessa alusta loppuun saakka omien asenteidensa, arvojensa ja luonteenpiirteidensä mukaan kiinnittämättä huomiota ulkonäkönsä tai käyttäytymisensä muunteluun. (Snyder 1987, 49–51.)

Näitä itsemonitorointiteoriaan pohjautuvia oletuksia eroista vahvaa ja heikkoa itsemonitorointiorientaatiota edustavien hakijoiden toimintastrategioiden välillä tukevat Smithin, Berryn ja Whiteleyn (1997) tutkimustulokset, joiden mukaan vahvasti itseään monitoroivat haastateltavat muuntelevat käyttäytymistään ja ilmaisuaan haastattelijan käyttäytymisen ja ulkonäön mukaan. Vastaavassa tilanteessa heikosti itseään monitoroivien haastateltavien käyttäytyminen ja ilmaisu eivät muutu. On myös havaittu, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt pystyvät valehtelemaan sujuvammin sosiaalisissa tilanteissa kuin heikosti itseään monitoroivat yksilöt (Miller, deTurck & Kalbfleisch 1983; Siegman & Reynolds 1983).

Vahvasti itseään monitoroivan yksilön roolivalintaa ohjaavat ennakkoletukset ja stereotypiat. Ne toimivat alustavana sosiaalisen toiminnan käsikirjoituksena tilanteessa, jossa päämäärä ja tavoite ovat selvillä. Heikkinen (1999c, 47–61) kertoo tarinaa Pojasta, joka valmistautuu opettajankoulutuslaitoksen valintakokeisiin harjoittelemalla haastattelukertomustaan ja vahvistamalla itsessään niitä ominaisuuksia, joiden uskoo vetoavan arvioitsijoiden käsityksiin hyvästä hakijasta. Rähä (2001, 11) puolestaan kuvaa valintakokeessa kamppailevaa hakijaa, joka pyrkii luomaan itsestään mahdollisimman suotuisan kuvan muille, etenkin arvioitsijoille. Se, mitä hakijan kannattaa sopivan mielikuvan luodakseen sanoa tai jättää sanomatta, on Rähän mukaan taktiikkaa. Tämä tarkoittaa sitä, että pyrkijöiden vastaukset eivät ole välttämättä aitoja. (Rähä 2001, 11.)

Perho (1987) ja Korpinen (1988) pitävät yksilöhaastattelutilanteen yhtenä luotettavuutta heikentävänä tekijänä juuri tätä haastateltavien kykyä muunnella itseilmaisua ja valehdella tarvittaessa. Perho (1987, 68) toteaa, että "perusongelma on pyrkijöiden objektiivinen etu antaa itsestään ja suuntautumisestaan pikemmin suotuisa kuin oikea kuva". Myös haastattelijat itse ovat tuoneet esille tämän saman ongelman: he pitävät kaikkein vaikeimpana erottaa toisistaan muunneltu ja totuudenmukainen esiintyminen (Perho 1987, 19). Haastateltavan rehellisyyden tunnistamiseen liittyen Korpinen (1988, 24) kuvailee vahvan itsemonitorointiorientaation kaltaista käyttäytymistä varsin tarkkaan:

Sen sijaan rehellisyys saattaa joutua koetukselle tiedusteltaessa mielipiteitä, jotka perustuvat erilaisiin arvostuksiin ja asenteisiin. Tällöin pyrkijällä saattaa olla tietty olettaus haastattelijan/arvioitsijoiden suosimista ns. sosiaalisesti suotavista vastauksista ja hän muotoilee vastauksensa tämän mukaan.

Myös Rähä (1999, 24, 26) on tutkimuksissaan tarttunut ilmiöön sosiaalisesti suotuisista vastauksista. Hänen mukaansa niitä ei kuitenkaan voida pitää vain arvioijien työtä vaikeuttavana tekijänä, vaan pikemminkin välttämättömänä ehtona hakijan haastattelumenestykselle, mihin Perhokin (1987, 68) on viitannut. Rähän mukaan arvioijan on mahdotonta arvioida 15 minuuttia kestävä haastattelun aikana hakijan vilpittömyyttä. Motivoituneiden hakijoiden on varminta turvautua näihin sosiaalisesti suotuisiin vastauksiin, enemmän kuin ottaa riski ja erottua joukosta radikaalilla kannanotolla. Tästä seuraa, että suurin osa hakijoista antaa samansuuntaisia vastauksia. Kun arvioijien on hankalaa asettaa haasteltavia paremmuusjärjestykseen vastausten sisällön perusteella, he joutuvat perustamaan arvionsa vaikutuksille alttiiseen intuitioon. Intuitioon voivat vaikuttaa esimerkiksi hakijan ulkoinen olemus ja esiintyminen. (Rähä 1999, 24.) Näin itsemonitorointi-ilmiön voidaan katsoa heijastuvan arvioijan päätöksentekoon nimenomaan intuitiivisella tasolla. Myös Korpinen (1988, 12) toteaa, että valintakokeen arvioijien päätöksenteko perustuu toisaalta instituution vaatimukseen hakijan soveltuvuudesta ja toisaalta arvioitsijan intuitiiviseen käsitykseen siitä, millainen hakija on opettajaksi soveltuva. Tässä tilanteessa yksilön oma käsitysjärjestelmä ohjaa hänen käyttäytymistään ja valintojaan ehkä enemmän kuin viralliset asetetut tavoitteet (Korpinen 1988, 23). Arvioijan johtopäätösten tekoon vaikuttaa tällöin hänen oma sisäinen viitekehysensä, joka kattaa kaikki ihmisten tyypilliset ja ihanteelliset

ominaisuudet. Sitä mielikuvaa, joka arvioijilla on ihanteellisesta koulutukseen hakijasta Korpinen nimittää "opettajankouluttajan pedagogiseksi ihmiskuvaksi" (Korpinen 1988, 23). Itsemonitorointiprosessien kautta hakija itse asiassa pyrkii todentamaan tuon ihmiskuvan.

Sekä Perhon että Korpisen tutkimuksissa yksilöhaastattelutilanteen parhaiten selvittivät juuri ne hakijat, joilla oli selvästi vahvaan itsemonitorointiorientaation kytkettyjä taipumuksia. Perhon (1987, 52, 57, 58) tutkimuksen mukaan haastatteluissa pärjäsivät parhaiten piirteiltään sosiaalisesti taitavat, esiintymiskykyiset, iloisena ja energisinä esiintyneet ja johtamistaitoiset hakijat. Vastaavasti Korpisen (1988, 54,) tutkimuksessa haastattelussa pärjäsivät accomodator-kategoriaan kuuluneet hakijat (ks. luku 3.3). Lisäksi Korpinen (1988, 5) toteaa, että arvioinneissa painottuu ilmaisun sujuvuus, joka ilmentää "vapautuneisuutta, itseluottamusta ja sosiaalisuutta". Valaiseva esimerkki on Korpisen haastatteluotoksessa mukana ollut hakija, joka sai haastattelusta täydet pisteet ja paljastui haastattelun kuluessa näyttelijäksi. Snyderin (1974, 532) mukaan juuri näyttelijät pystyvät muuntamaan tehokkaimmin käyttäytymistään ja itseilmaisuaan.

Mikäli hakija onnistuu haastattelu aluksi luomaan hyvän vaikutelman itsestään, tulee hän luultavammin saamaan korkean kokonaisarvionkin haastattelusta. Tähän ilmiöön tarttuu Hytönen (1982, 49–50) kuvaillessaan arvioinnin mahdollisia virhelähteitä. Hänen mukaansa arvioijilla on taipumus antaa kaikilta osin myönteisesti painottunut arvio sellaiselle hakijalle, joka luo positiivisen yleisvaikutelman. Yleisvaikutelmaan turvautuminen alentaa arvion validiutta. Tätä niin sanottua leviämisvaikutusta (halo-efekti) voidaan ehkäistä lisäämällä arvioijien tehtäväänsä saamaa koulutusta ja selkeyttämällä arvioinnin tavoitteita.

Haastateltavien arvioiden tasapuolisuuteen liittyen Rähkä (1999, 26) tuo esille myös ajatuksen hakijan ja haastateltavan ymmärryshorisonttien kohtaamisesta. Hänen mukaansa ne hakijat, joiden tapa ymmärtää asioita on lähempänä arvioijien ymmärryskenttää, tulevat helpommin tulkituiksi oikein ja siten todennäköisemmin saamaan runsaskätisemmän arvion kyseiseltä arvioijalta. Tämä johtaa siihen, että arvioija valinnee helpoiten itsensä kaltaisen hakijan. (Rähkä 1999, 26.) Heikkinen (1999c, 47–54) pohtii hakijan haastattelumestystä suhteessa opettajaksi opiskelevien yhtenäisen heimokulttuurin omaksumiseen. Tulevilta opettajilta odotetaan tiettyjä ominaisuuksia ja toimintatapoja sekä moraalikoodia, kuten esimerkiksi sosiaalista luonnetta, verbaalista lahjakkuutta ja esiintymishalua. Arvioijien arviointikriteereissä ne sisältyvät osittain ilmaisuun hakijan

valveutuneesta päätöksenteosta, joka hakijan on pyrittävä tuomaan esille merkkinä siitä, että on hänestä tulisi hyvä opettaja. Vaikka siis heimokulttuuri perustuu tiettyyn samuuden ja yhteisyyden kokemiseen, kaikkien opiskelijavalintoja tekevien yksilöiden moraalikoodit eivät ole samanlaisia. Arvioijan ikä saattaa esimerkiksi vaikuttaa siihen kuinka hänen ja hakijan moraalikoodit kohtaavat ja heijastua siten arviontipisteisiin.

Erilaisissa miellyttämistä, ihastumista ja ystävyyssuhteiden solmimista käsittelevissä tutkimuksissa on todettu samankaltaisuuden olevan yksi suurimmista perusteista myönteisen vaikutelman syntymiselle (ks. Atkinson ym. 1996, 616–618). Itsemonitoroinnin osalta onkin havaittu, että itsemonitorointitaitumuksiltaan toisiaan muistuttavat yksilöt ystävystyvät keskenään herkemmin kuin eri itsemonitorointiorientaatioita edustavat yksilöt. (Snyder 1987, 59–70; ks. myös luku 3.3). Samaa itsemonitorointiorientaatioita edustavien yksilöiden on havaittu hakeutuvan sosiaalisissa tilanteissa yhteen (Snyder 1987, 56; ks. myös luku 3.3).

Haastattelija-arvioijien itsemonitorointiorientaatioiden vaikutusta hakijan arviointiin ei ole tutkittu ennen tätä tutkimusta. Tätä tutkimusasetelmaa muistuttanevat eniten tutkimukset itsemonitorointitaitumuksen vaikutuksesta työhönottohaastatteluissa (Snyder, Berscheid & Matwychuk 1985 Snyderin 1987, 93–94 mukaan; Smith & Davidson 1983.) Tutkimustulosten perusteella vahvasti itseään monitoroivat työhönottajat tekevät valintansa hakijan ulkoisen ilmeilyn ja ilmaisullisen käyttäytymisen perusteella. Heikosti itseään monitoroivat työhönottajat puolestaan perustavat valintansa hakijan omiin luonnehdintoihin tai muiden antamiin ennakkotietoihin hakijan asenteista, kokemuksesta ja luonteenpiirteistä. Näin ollen vahvasti ja heikosti itseään monitoroivat työhönottajat tapaavat kiinnittää huomiota omalle itsemonitorointiorientaatiolleen tyypillisiin vaikutusalueisiin ja tätä kautta kenties suosivat valinnassaan omaa itsemonitorointiorientaatiotaan (Snyder 1987, 95).

4. 2 Yhteistyötaitoja mittaava koe

Yhteistyövalmiuksia mittaava koe sisältyi Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen luokanopettajankoulutuksen valintakokeisiin ensimmäisen kerran vuoden 1996 valinnoissa. Sen rinnalla valintakoeinstrumentin muodostivat kirjakuulustelu ja yksilöhaastattelu. Yhteistyötaitoja arvioivan kokeen

tarkoituksena on nimensä mukaisesti antaa kuva hakijan kyvyistä työskennellä päämäärätietoisesti ryhmässä yhdessä muiden opettajankoulutukseen hakeutuvien kokelaiden kanssa. Erilaisia ryhmätilanteita ja -keskusteluja on käytetty soveltuvuuskokeena aiemminkin esimerkiksi terveydenhuoltoalalla (Kosonen 1999, 16–17). Opettajankoulutuksen valintatilanteessa ryhmätestien tarpeellisuutta perustellaan muun muassa sillä, että tulevaisuudessa opettajantyö tulee olemaan yhä enemmän vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön perustuvaa. Niinpä ryhmätesti jossain muodossaan sisältyykin suurimpaan osaan Suomen opettajankoulutusyksiköiden valintakokeita. (Kari ym. 1997, 68.) Joissakin opettajankoulutusyksiköissä ollaan päädytty soveltamaan ryhmätestiä korvaamaan puuttuvaa opetusnäytettä. Tällöin ryhmäkeskustelu perustuu esimerkiksi videonauhalla katsotun opetustuokion observointiin. Jyväskylässä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen mukaan ottamisen eräs peruste oli se, että sen avulla valintakoetta kyettäisiin kehittämään sellaiseksi, että hakijat pystyisivät tuomaan esille valintakokeissa muutakin kuin mahdollista kirjallista tai suullista kyvykkyyttään. Näin ollen yhteistyövalmiuksia mittaavasta kokeesta muotoutui käytännön toteutukseltaan sellainen, jossa hakijoista muodostettu pienryhmä suunnittelee ja toteuttaa tuokion annettujen aihevaihtoehtojen pohjalta. (Kari ym. 1997, 68.)

Myös vuoden 1998 valintakokeissa yhteistyötaitoja mittaava koe oli käytössä samassa muodossa kuin esiinmarssivuonna 1996. Muutos alkuperäiseen vuoden 1996 malliin oli kuitenkin se, että vuoden 1998 valintakokeissa yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun arvioijaryhmät olivat erilliset. Tällä pyrittiin estämään näiden kahden valintakoeosion liian voimakas positiivinen korrelaatio toisiinsa nähden. Kaiken kaikkiaan vuoden 1998 yhteistyötaitoja mittaava koe järjestettiin viidessä eri tehtäväpaikassa. Jokaisessa tehtäväpaikassa oli kolme arvioitsijaa, jotka toimivat arviointitilanteissa toisistaan riippumatta. Arviointi toteutettiin asteikolla 1–5. Tehtävää suorittamassa oli yhtä aikaa neljä hakijaa.

Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen kesto oli kerrallaan 20 minuuttia. Tämän lisäksi arvioijille varattiin 5 minuuttia tehtävän arviointiin. Tehtävän ohjeessa hakijoille tarjottiin kaksi aihetta, joista toisen havainnollistamiseksi tuli kehittää peruskoulun ala-asteella toteutettava toimintatilanne. Tehtävän osat ohjeenannon jälkeen olivat seuraavat:

1. aiheen valinta
2. toiminnan suunnittelu
3. toiminnan toteutus

4. toiminnan arviointi. (ks. liitteet 5 ja 6.)

4.2.1 Tavoitteet

Vuoden 1998 valintakokeen yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioijille annetun ohjeistuksen mukaisesti ryhmätehtävän tavoitteena on selvittää hakijan kyky toimia ryhmässä ja kyky jäsentää toimintatilannetta sekä tehtävä- että tunneprosessien tasolla. Arvioijien tulee tarkastella hakijan toimintaa tavoitteiden toteutumisen kannalta sekä sosiaalisesta että kognitiivisesta näkökulmasta. Ryhmässä toimimisen kyky määritellään tarkemmin hakijan taipumuksiin

- osoittaa (kielellistä tai ei-kielellistä) kiinnostusta toisten mielipiteisiin
- suhtautua rakentavasti ja ystävällisesti toisten ideoihin sekä osoittaa arvostusta toisten mielipiteille
- sovittaa yhteen omia ja toisten mielipiteitä (edellyttää toisten aktiivista kuuntelemista)
- tiedustella syrjässä olevien mielipiteitä, rohkaista toisia ilmaisemaan mielipiteitään ja hillitä hienovaraisesti dominoivaa ryhmän jäsentä
- pyrkimystä esittää ristiriitatilanteissa sovittelevia kannanottoja. (ks. liite 7.)

Toimintatilanteen jäsentämisen kyky määritellään tarkemmin hakijan taipumuksiin

- toimia rakentavasti yhteisen päämäärän hyväksi
- tuoda esille uusia näkökulmia sekä esittää luovia ideoita ja ratkaisuja pulmatilanteisiin
- kehitellä eteenpäin omia ja toisten ideoita, liittää eri näkemyksiä loogisesti toisiinsa ja tehdä yhteenvetoja
- eritellä ja perustella omia näkemyksiä. (Ks. liite 7)

Lisäksi arvioijien tulee kiinnittää huomiota erilaisiin hakijoihin ja ryhmiin liittyviin ongelmatekijöihin, jotka saattaisivat alentaa arvioinnin validiutta. Tällaisina tekijöinä mainitaan esimerkiksi ”yლისosiaalisuus”, johon liittyy ”aitouden ja vilpittömyyden arviointi”, sekä yksilöllisten erojen vaikutus käyttäytymiseen, jolloin joukosta erottuvat ”dominoivat” ja ”hiljaiset henkilöt” (ks. liite 6).

4.2.2 Itsemonitorointi yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa

Kyky jäsentää sosiaalista toimintatilannetta ja muokata omaa käyttäytymistä tilanteen tuottamien vihjeiden suuntaisesti on vahvasti itseään monitoroivalle yksilölle tyypillinen taito (Snyder 1974, 1979, 1987). Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioinnin tavoitteet muistuttavatkin läheisesti kuvauksia vahvasti itseään monitoroivan yksilön toimintatavoista ja käyttäytymisen tunnusmerkeistä sosiaalisissa tilanteissa. Eri itsemonitorointiorientaatioita edustavien henkilöiden toimintaa yhteistyötaitoja mittaavaan kokeen kaltaisissa ryhmätilanteissa tutkittu esimerkiksi johtajuustutkimuksissa jo 1970-luvulta lähtien.

Tutkimusten mukaan ryhmätilanteissa, jotka sisältävät paljon kielellistä vuorovaikutusta ja perustuvat tiettyyn normatiiviseen ilmapiiriin, todennäköisin esiin nouseva johtajahahmo on vahvasti itsemonitoroiva yksilö. Ilmiö perustuu vahvasti itseään monitoroivan yksilön kykyyn käyttää sosiaalisissa tilanteissa hyväkseen kielellisiä ja ei-kielellisiä mielikuvanhallintatekniikoita sekä muokata käyttäytymistään tilanteen vaatimalla tavalla. (Garland & Beard 1979; Kent & Moss 1990, ks. myös esimerkiksi Whitmore & Klimoski 1984; Miller 1984 Snyderin 1987, 89 mukaan; Zaccaro, Kenny & Foti 1991; Cronshaw & Ellis 1991; Ellis & Cronshaw 1992.) Vastaavissa tilanteissa heikosti itseään monitoroiva yksilö nousee johtajahahmoksi vain, jos tilanteeseen sopiva johtamistyyli on muutoinkin yksilölle luonteenomaista käyttäytymistä. (Chemers & Ayman 1985, Snyderin 1987, 90 mukaan; Cronshaw & Ellis 1991, 405.)

Vaikka tänä päivänä hyvän opettajan tunnuspiirteisiin kuuluu paljon muitakin ominaisuuksia kuin johtajuus, tutkimuksissa esiintyvät vahvasti itseään monitoroivaa johtajaa tyypillisesti kuvaavat luonnehdinnat ovat varsin samankaltaisia yhteistyötaitoja mittaavan kokeen osatavoitteiden kanssa. Miller (1984, Snyderin 1987, 89 mukaan) on määritellyt vahvasti itseään monitoroivan johtajan käyttämiä toimintataktiikoita. Näihin kuuluvat toisten motivoiminen osoittamalla, että heidän osuutensa ryhmässä ei ole turha, muiden rohkaiseminen yhteistyöhön, yhteisten tavoitteiden selventäminen, toisten tukeminen, rentoutuneen ilmapiirin luominen sekä toisten mielipiteiden kuunteleminen ja arvostaminen. Myös Zaccaro, Kenny ja Foti (1991) määrittelevät tutkimuksessaan johtamisen toimintataktiikoita. Näitä ovat keskustelun rakentava aloittaminen, toisten huomioon ottaminen, vakuuttavuus asioiden käsittelyssä ja yhteisen päämäärän painottaminen. Tutkimuksen tuloksista

käy ilmi, että juuri vahvasti itseään monitoroivat yksilöt käyttävät eniten näitä neljää kohderyhmissä toteutettua toimintataktiikkaa.

Ellis ja Cronshaw (1992) tutkivat sukupuolen ja itsemonitoroinnin yhteyttä ryhmässä tapahtuvan johtajuusilmiön muodostumisessa. He saivat selville, että sukupuolijakaumaltaan heterogeenisissa ryhmissä johtajahahmoiksi nousivat todennäköisimmin vahvasti itseään monitoroivat miehet. Sukupuolijakaumaltaan homogeenisissa ryhmissä johtajatyyppejä oli varsinkin naisryhmissä myös vahvasti itseään monitoroiva yksilö. Garland ja Beard (1979) puolestaan tarkastelivat ryhmän tehtävän, itsemonitoroinnin ja johtajuuden välistä yhteyttä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt ovat todennäköisimpiä johtajatyyppejä sellaisissa ryhmätilanteissa, joissa ryhmän tehtävän suorittaminen vaatii keskustelua ja ryhmän asiantuntevuus ja kelpoisuus tehtävän suorittamiseen ei ole selkeä.

Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioinnin kriteerien ja itsemonitorointiorientaatiota koskevien johtajuustutkimuksien tuloksien vertailun perusteella voidaan olettaa, että itsemonitorointiorientaatioiden vaikutus yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioinnissa suosii vahvasti itsemonitoroivia yksilöitä. Jauhaisen ja Eskolan (1994, 74) mukaan vahvasti itseään monitoroivalle hakijalle tyypillinen kyky havainnoida sosiaalisia tilanteita on yksi ryhmän vuorovaikutukseen osallistujan tärkeimmistä taidoista. Kari ym. (1997, 68) pohtivat yhteistyötaitoja mittaavan kokeen asemaa opettajankoulutuksen valintakokeissa. He viittaavat Niemen (1995, 36–37) näkemyksiin opettajan ammatista, joka tulevaisuudessa on yhä enemmän “vuorovaikutusta ja yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa”. Näin ollen olisi jopa loogista, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt menestyisivät yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa. Toisaalta on oletettavaa, että eri hakijaryhmien väliset koetilanteet muodostuvat hyvin erilaisiksi ja tällöin myös arvioijien tilanteen havaitsemis- ja tulkitsemistaidot joutuvat koetukselle. Siten merkitykselliseksi saattaa nousta arvioijan oma itsemonitorointiorientaatio.

Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun arvioijien tehtävään liittyvät ongelmat ovat osittain päällekkäisiä. Molemmissa koeosioissa arvioija joutuu arvioimaan hakijan aitoutta ja vilpittömyyttä. Lisäksi molemmissa kokeissa arvioija muodostuu osaksi hakijan sosiaalista tilannetta. Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ryhmätehtävän suorittamisen aikana arvioijat edustavat hakijalle ulkoista yleisöä, jolle toiminta suunnataan (ks. luku 3.2). Tällöin vahvasti itseään monitoroiva hakija pyrkii lukemaan vihjeitä myös arvioijajoukon ei-kielellisestä viestinnästä. Yksilöhaastattelussa arvioijan tuottamat tilannevihjeet saavat alusta alkaen myös

kielellisen muodon. Lisäksi yksilöhaastattelun tilanteen, jossa kaikki muut tilanteen osapuolet edustavat arvioijajoukkoa voidaan olettaa näyttäytyvän hakijalle homogeenisempänä. Tällöin tilannevihjeet saavat selkeän suunnan ja hakijan on helpompi käyttäytyä hakijaroolinsa mukaisesti. Molemmissa koeosioissa arvioija joutuu turvautumaan intuitioon ja kokonaisvaikutelmaan, mikä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että arvioinnit menisivät järjestelmällisesti pieleen, mutta vaatii sen sijaan arvioijalta kriittistä omien asenteiden pohdintaa.

4.3 Soveltuvuuden arvioinnista

Monilla koulutusaloilla, joissa valintakokeet sisältävät osioita, jotka mittaavat hakijan soveltuvuutta alalle, on käytössä psykologisia soveltuvuuskokeita persoonallisuustesteineen (Kosonen 1999, 16–17). Usein ihmisillä on myös ennakkoon olemassa valmiita ajatusmalleja siitä, kuka ja minkälaiset yksilöt sopivat parhaiten tietyille koulutusaloille (Heikkinen 1999c, 47–54). Näin ollen eräänlaista omien kykyjen ohjaamaa ammatillista suuntautumista voidaankin havaita tapahtuvan aivan luonnostaan. Alikoski (1981, 13) toteaa, että esimerkiksi luokanopettajakoulutukseen hakeutuvat henkilöt ovat jo hakuvaiheessa jokseenkin valikoituneita persoonallisuudenpiirteidensä puolesta. Tämä johtaa hakijajoukon suhteellisen suureen homogeenisyyteen. Silti useissa valintakoeoproseduureissa itsessään hyödynnetään yhä persoonallisuuspiirteitä seulovia testejä tai esitetään arviointitavoitteiden muodossa ominaisuuksia, joita hakijoilla toivotaan havaittavan. Se, mitä testejä käytetään ja mitä persoonallisuuden skaaloja kuvataan, riippuu siitä, mitä ominaisuuksia pidetään koulutuksen ja mahdollisen tulevan ammatinharjoittamisen kannalta tärkeinä (Alikoski 1981, 13). Näin mahdollisimman tarkkaa ja harkittua valintajärjestelmää voidaan pitää valinnan kaikkien osapuolien, myös itse hakijan etuna. Kososen (1999, 13) mukaan "Koulutuksessa hyviä tuloksia edistää, kun opiskelija hankkiutuu ja pääsee sellaiselle koulutusuralle, jossa hänen keskeiset elämänmerkityksensä ja vahvimmat voimavaransa pääsevät kehittymään."

Jyväskylän yliopiston luokanopettajakoulutuksen valintakokeissa hakijoiden soveltuvuuden arvioinnissa perinteiset piirreteoriat on jätetty vähemmälle huomiolle. Vaikka opettajan persoonallisuuden merkitystä on korostettu jo vuosikymmeniä, sitä ei nykykäsitysten valossa käsitellä niinkään persoonallisuuden ominaisuuksina, vaan persoonallisen kasvun erilaisista näkökulmista (esim. Kari & Heikkinen 2001, 42–

43). Heikkinen (1999c, 60) toteaa, että hyvän opettajan määrittely vaatii paljon muutakin kuin ”luetteloa yksilön ominaisuuksista”. Hänen mukaansa opettamisessa kyse on sosiaalisesta toiminnasta, joka kytkeytyy yhteisön arvoihin ja merkityksiin. Silti nykymuotoisen valintakokeen tietyt soveltuvuutta mittavat osiot, kuten esimerkiksi yksilöhaastattelu ja yhteistyötaitoja arvioiva koe, antavat arvioijille mahdollisuuden myös hakijan persoonallisten piirteiden arvioinnille. (Kari 1997, 25.)

Vastoin Jyväskylässä toteutetun valintakokeiden kehittämistutkimusten yleistä linjaa tässä tutkimuksessa ei keskitytä varsinaisiin ammatinvalinnan näkökohtiin valintakokeiden soveltuvuutta arvioivien osuuksien tarkastelussa. Sen sijaan kiinnostuksen kohteeksi on valittu hakijan persoonallisuuteen kytkeytyvä itsemonitorointiorientaatio. Tutkimuksen lähestymistapaa voi joiltakin osin verrata piirreoteoreettiseen tarkasteluperinteeseen. Tutkimuksen kannalta yksi mielenkiintoinen kysymys on se, onko jompikumpi itsemonitorointiorientaatioista soveltuvampi opettajan ammattiin. Opettajaksi kasvamisen näkökulmasta tarkasteltuna ajatus kehityskelpoisen opettaja-aineksen seulomisesta itsemonitorointiorientaation perusteella saattaa vaikuttaa todellisuutta yksinkertaistavalta. Kuitenkin Snyderin (1979, 86–88) mukaan yksilön itsemonitorointiorientaatio heijastuu kaikkeen kanssakäymisen dynamiikkaan ja sitä kautta yksilön maailmankuvaan. Se, kumpi itsemonitorointiorientaatioista antaa paremmat lähtökohdat opettajan ammatissa toimimiselle muodostuu merkitykselliseksi erityisesti silloin, kun havaitaan, että opettajankoulutuksen valintakoe poimii jommankumman itsemonitorointiorientaation edustajia järjestelmällisesti. Tässä tutkimuksessa ei pyritä määrittämään koulutukseen sopivinta hakijan persoonallisuutta, vaan ennustamaan hakijan valintakoemenestystä itsemonitorointiteorian avulla. Tutkimus keskittyy hakijan menestykseen ja toimintaan valintakokeen yksilöhaastattelussa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa.

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksessa on pyritty selvittämään itsemonitorointitaitumuksen vaikutusta opettajankoulutuslaitoksen valintakokeiden haastatteluosuudessa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa seuraavien tutkimusongelmien avulla.

Pääongelma 1: Saavatko vahvasti itseään monitoroivat hakijat korkeampia pistemääriä opettajankoulutuslaitoksen valintakokeiden haastatteluosuudessa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa kuin heikosti itseään monitoroivat hakijat?

Ongelma 1.1: Saavatko saman itsemonitorointiorientaation pojat korkeampia pistemääriä valintakokeiden haastatteluosuudessa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa kuin tytöt?

Pääongelma 2: Miten valintakokeiden arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatiot vaikuttavat toisiinsa haastatteluosuudessa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa?

Ongelma 2.1: Antavatko vahvasti itseään monitoroivat arvioijat parempia pisteitä vahvasti itseään monitoroiville hakijoille?

Ongelma 2.2: Antavatko heikosti itseään monitoroivat arvioijat parempia pisteitä heikosti itseään monitoroiville hakijoille?

6 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA LUOTETTAVUUS

6.1 Tutkimuskohde

Tutkimuksen kohdejoukkoon kuuluivat kevään 1998 Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksen valintakokeisiin Jyväskylän Yliopiston päärakennukseen saapuneet hakijat sekä valintakokeiden yksilöhaastatteluosuuden ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioijat. Hakijat oli kutsuttu valintakokeisiin esivalintojen kautta hakemusasiakirjojen perusteella. Esivalinnoissa menestymiseen vaikuttavat tekijät olivat ylioppilastutkinto tai sitä vastaava tutkinto, opettajakokemus sekä hakijan aikaisemmat opintosuoritukset. Yksilöhaastatteluosuuden sekä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioijat olivat opettajankoulutuslaitoksen opettavaa henkilökuntaa tai luokanopettajia Jyväskylän normaalikoulun ala-asteelta. Itsemonitoroinnin käsitettä ei arvioijien keskuudessa yleisesti tunnettu, joten voidaan olettaa etteivät arvioijat tietoisesti antaneet oman itsemonitorointitapaimuksensa vaikuttaa tehtäviinsä, vaan jokainen suoritti tehtävänsä objektiivisesti omista lähtökohdistaan. (Snyder 1987, 94–96.)

Valintakokeisiin saapui 296 hakijaa. Kaikille jaettiin kyselylomake (liite 1). Kyselyn palautti 280 hakijaa, joista 269 oli täyttänyt kyselyn hyväksyttävästi. Hyväksyttävästi kyselyn palauttaneista 219 oli naisia ja 50 miehiä. He muodostavat tutkimuksessa käytetyn Hakijat -aineiston.

Valintakokeen yksilöhaastatteluosuuden sekä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioijia oli yhteensä 54. Kaikille postitettiin kysely (liitteet 1 ja 8). Kyselyjä palautettiin 50 kappaletta, joista 42 oli täytetty hyväksyttävästi. Hyväksyttävästi mittarin täyttäneet muodostavat tutkimuksessa käytetyn Arvioijat -aineiston.

Tutkimuksen muuttujat jakaantuvat selittäviin ja selitettäviin muuttujiin loogisesti siten, että itsemonitorointiin kytkeytyvillä muuttujilla pyritään selittämään hakijan menestystä valintakokeissa. Menestystä kuvaavat arvioijien antamat ja siten hakijan saamat valinkoepistemäärät. Kiinnostuksen kohteena olevien yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun pistemäärien lisäksi tarkastelun alaisena ovat myös valintakokeiden kokonaispistemäärä sekä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja

yksilöhaastattelun keskiarvo. Kokonaispistemäärä muodostuu yhteistyötaitoja mittavan kokeen, yksilöhaastattelun sekä kirjallisen kokeen pistemääristä laskettujen keskiarvojen summasta. Kokonaispistemäärä ratkaisee hakijan sisäänpääsyn opettajakoulutukseen ja on siksi merkityksellinen tämän tutkimuksen kannalta. Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun keskiarvosta muodostuvalla muuttujalla mitataan hakijan persoonallisten ominaisuuksien sekä vuorovaikutustaitojen soveltuvuutta opettajankoulutukseen.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen muuttujat

SELITTÄVÄT MUUTTUJAT	SELITETTÄVÄT MUUTTUJAT
Sukupuoli	Yhteistyötaitokokeen saadut/annetut pisteet
Itsemonitorointi kokonaispisteet	Haastatteluosuuden saadut/annetut pisteet
Itsemonitorointi faktoripisteet	Valintakokeiden kokonaispistemäärän keskiarvo
Itsemonitorointiluokka	Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun keskiarvo

6.2 Tutkimuksen kulku

Tutkimuksen mittausosa suoritettiin kahdessa vaiheessa. Valintakokeeseen kutsutut hakijat täyttivät tutkimuksessa käytetyn itsemonitorointimittarin valintakokeiden kirjallisen vaiheen yhteydessä 25.6.1998. Mittari palautettiin valintakoepäivän aikana. Kirjallisen kokeen alussa pidetyssä tiedotustilaisuudessa hakijoille luettiin yhteisesti mittarin ohje. Lisäksi selostettiin mittauksen liittyvän osaltaan opettajakoulutuslaitoksen kehittämistutkimukseen sekä painotettiin valintakoetulosten riippumattomuutta mittarin tuottamista tuloksista. Hakijoita pyydettiin vastaamaan kyselyn kaikkiin kohtiin ja valitsemaan vain se dikotomisen asteikon vaihtoehdoista, joka pitää enemmän paikkaansa vastaajan kohdalla.

Tutkimuksessa mukana olleet arvioijat täyttivät mittarin syksyn 1998 aikana. Mittari postitettiin arvioijille saatekirjeen kera. Arvioijille oli tiedotettu tutkimuksesta

jo keväällä valintakokeisiin liittyvissä kokouksissa. Arvioijat palauttivat mittarin postitse.

Itsemonitorointimittarin lisäksi tutkimusaineistoa kerättiin mahdollista myöhempää käyttöä varten myös videoimalla hakijoiden suorituksia. Videointi suoritettiin yhdessä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yhdessä yksilöhaastattelusuuden suoritusasteessa.

6.3 Tutkimusvälineistö ja aineiston analyysi

Aineiston keräämiseen käytetty mittari oli Snyderin kehittämä dikotomiseen vastausformaattiin perustuva 25-kohtainen Itsemonitorointimittari (SMS). Tutkimuksen analyysivaiheessa päädyttiin kuitenkin käyttämään mittarin 18-kohtaista, uudempaa versiota (SMS-R). Tämä 18-kohtainen itsemonitorointimittari on laadittu poistamalla 25-kohtaisesta mittarista kysymykset 2,7,9,10,11,15 ja 19 (Gangestad & Snyder 1985b; Snyder & Gangestad 1986). Mittari pisteytettiin Snyderin (1974) käyttämän mallin mukaan korkean itsemonitorointitaitumuksen suuntaan, jolloin korkein mahdollinen itsemonitorointipistemäärä oli 18 ja matalin mahdollinen itsemonitorointipistemäärä 0.

Tutkimuksen Hakijat -aineisto ja Arvioijat -aineisto jaettiin itsemonitorointiluokkiin erottamalla mittarin tuottamista kokonaispistemääristä ylä- ja alakvartiilit. Vahvan itsemonitorointiorientaation rajaksi mittarilla muodostui tällöin 14 tai sitä suurempi pistemäärä. Heikon itsemonitorointiorientaation rajaksi tuli vastaavasti 9 tai sitä alempi pistemäärä. Käytännössä aineistot jakaantuivat tällöin kolmeen osaan. Vahva itsemonitorointiorientaatio leikkasi noin 25 % jakaumien pisteskaalan yläpäästä ja heikko itsemonitorointiorientaatio noin 25 % jakaumien alapäästä. Jäljelle jäävät keskimmäiset ryhmät kattoivat tällöin 50 % molemmista aineistoista.

Aineiston analyysille perustan luo tutkimuksessa käytetty mitta-asteikko. Yleisesti mittaamiseen käytetään neljää eri tyyppistä mitta-asteikkoa. Laadullisella eli kvalitatiivisella asteikolla tutkittavaa muuttujaa voidaan mitata ainoastaan muutujaan liittyvien piirteiden tai ominaisuuksien avulla. Järjestysasteikkoa, välimatka-asteikkoa ja suhdelukuasteikkoa voidaan käyttää määrälliseen eli kvantitatiiviseen mittaamiseen. Eri asteikot vaikuttavat aineiston analyysimenetelmiin siten, että

mittauskyvyn monipuolisuus kasvaa siirryttäessä laatueroasteikosta suhdeasteikkoon päin. (Erätuuli ym. 1994, 36–40; Valkonen 1981, 15–16; Alkula ym. 1994, 84–87.)

Tässä tutkimuksessa käytetyn itsemonitorointimittarin vastausformaatti on dikotominen, eli se sisältää vain kaksi eri vastausvaihtoehtoa (pitää paikkansa/ei pidä paikkaansa). Dikotomisen vastausformaatin avulla mittarin kehittäjä Snyder (1987,160–162) jakaa yksilöt kahteen itsemonitorointiluokkaan heidän itsemonitorointitaipumustensa perusteella. Itsemonitorointimittari on siis nominaali- eli laatueroasteikollinen mittari. Ristiriidan muodostaa se, että itsemonitorointimittaria soveltavien tutkimusten aineistojen analyyseissä on usein käytetty menetelmiä, jotka vaativat onnistuakseen vähintään välimatka-asteikon.

Valkonen (1981, 16–18, 22–23) kuitenkin esittää, että järjestysasteikollisten muuttujien lisäksi myös laatueroasteikollisia muuttujia voidaan tulkita välimatka-asteikollisina. Dikotomisia muuttujia ei silti ole Valkosenkaan mielestä perusteltua käyttää kvantitatiivisessa analyysissä muulloin kuin silloin, kun kyseessä olevilla muuttujilla ei ole kuin kaksi arvoa. Tämä sääntöhän toteutuu kahtena itsemonitorointiluokkana tämän tutkimuksen tapauksessa (Gangestad ja Snyder 1985a; 1985b). Tässä tutkimuksessa käytettyihin laatueroasteikollisiin ja järjestysasteikollisiin muuttujiin on sovellettu välimatka-asteikkoon tarkoitettuja aineiston analyysimenetelmiä ja tunnuslukuja. Tutkimuksen aineistojen analyyseissä käytetyt menetelmät selviävät oheisesta taulukosta.

TAULUKKO 2. Tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät

ANALYYSIMENETELMÄ	AINEISTO	KÄYTTÖTARKOITUS
Faktorianalyysi	Hakijat	Summamuuttujat jatkoanalyysiin
Korrelaatiokertoimet	Hakijat	Merkityssuhteiden määrittäminen
Ristiintaulukoinnit	Hakijat, Arvioijat	Merkityssuhteiden vertaaminen
χ^2 -testi	Hakija, Arvioijat	Tilastollisen merkityksen etsiminen
Tilastolliset tunnusluvut	Hakijat, Arvioijat	Merkityssuhteiden etsiminen
Prosenttijakaumat	Hakijat, Arvioijat	Itsemonitorointiluokkiin jako

Tutkimuksen aineiston analyysit on suoritettu SPSS- ohjelman Windows -sovellutuksilla Jyväskylän Yliopiston ATK-keskuksessa. Ensimmäisenä toimenpiteenä jatkoanalyysijä varten suoritettiin Hakijat -aineistolle eksploratiivinen faktorianalyysi pääakseliratkaisulla (liite 9). Rotatointimenetelmänä käytettiin itsemonitorointimittariin tavallisesti sovellettua suorakulmaista Kaiser-normalisoitua varimax-rotatiota. Aineistoon testattiin myös vinokulmaista oblimin-rotatiota, jolloin kuitenkin faktorien lataukset ja rakenteet pysyivät täysin samoina. Faktorien lukumäärän arvioinnissa painotettiin tulkinnallista mielekkyyttä. Faktorien ominaisarvot (>1) sinällään olisivat mahdollistaneet faktorien lukumäärän kasvattamisen jopa kuuteen faktoriin asti. Monien eri faktorivaihtoehtojen jälkeen päädyttiin kolmen faktorin ratkaisuun, joka ei selitettävyydeltään ollut kaikkein paras, mutta tulkinnallisesti mielekkäin. Myös Karma ja Komulainen (1984, 46) pitävät tulkinnallista mielekkyyttä selittävyysnä tärkeämpänä kriteerinä, kun arvioidaan faktorien lukumäärää. Ensimmäinen faktori nimettiin itsemonitoroinnin luokkamuuttujaluonteen voimakkuutta mittaavaksi Julkisen esiintymisen faktoriksi (ks. luku 2.4 sekä 2.6; Briggs & Cheeks 1988; Snyder 1987, 165). Toinen ja kolmas faktori edustivat itsemonitoroinnin kahta laadullista fenotyypistä dimensiota (ks. luku 2.5 sekä 2.6; Arkin 1981; Snyder 1987, 165), jolloin ne nimettiin Hyötyä tavoittelevan

itsemonitoroinnin ja Suojaavan itsemonitoroinnin faktoreiksi (ks. liite 9). Tutkimuksessa käytettiin Pearsonin korrelaatiokertoimia sekä faktorianalyyssissä että korrelaatioanalyyssissä, kun tutkittiin muuttujien välisiä yhteyksiä.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudesta voidaan erottaa sen sisäinen luotettavuus, ulkoinen luotettavuus ja ekologinen luotettavuus. Sisäisen luotettavuuden avulla todetaan tutkimuksessa käytettyjen mittausten tarkkuus eli validius ja pysyvyys eli reliiabelius, ulkoisella luotettavuudella selvitetään mittauskohteen edustavuus ja ekologisella luotettavuudella selvitetään tutkimuksen aikana vallinneiden olosuhteiden ja tilanteiden edustavuus. (Erätuuli ym. 1994, 19, 98-99; Valkonen 1981, 77-78.) Jollei tutkimus ole sisäisesti luotettava, voidaan sen ulkoinen ja ekologinenkin luotettavuus unohtaa (Alkula ym. 1994, 44-45).

Luotettavuuden arvioinnin avulla saadaan selville, millä varmuudella tutkimuksessa hankittu tieto pitää paikkansa. Tutkimuksen luotettavuuden toteaminen ei ole vain osa tutkimusta, vaan tutkijoiden ja tutkimustiedon yhteys todellisuuteen, joka ei saa katketa missään tutkimuksen vaiheessa. Luotettavuuden tarkastelu on siis osa tutkimusprosessin jokaista vaihetta. (Erätuuli ym. 1994, 19, 109; Nummenmaa ym. 1997, 208; Alkula ym. 1994; 89-90.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella kolmitasoisena ilmiönä. Pohjimmaisena tasona on olettamus valintakokeiden luotettavuudesta. Tutkimus lähtee olettamuksesta, jonka mukaan valintakokeissa valikoituu luvussa 4 mainittujen kriteerien mukaiset hakijat. Toisena tasona on olettamus tutkimuksessa käytetyn mittarin yleisestä luotettavuudesta. Tämän olettamuksen mukaan itsemonitorointimittari mittaa juuri yksilön itsemonitorointitaiipumuksen voimakkuutta. Nämä kaksi olettamusta luovat perustan ja ovat tärkeä osa kolmatta tasoa, joka muodostaa tehdyn tutkimuksen luotettavuuden. Tässä luvussa keskitytään käsittelemään mittarin ja mittauksen validiutta ja reliiabeliutta koskien tehtyä tutkimusta.

6.4.1 Validius

Mittarin ja mittausten validiudella tarkoitetaan käytetyn mittarin pätevyyttä ja käyttökelpoisuutta siihen tutkimustehtävään mihin se on tarkoitettu. Mittarin on siis mitattava sitä ilmiötä mitä sen on tarkoitettukin mittaavan. Nykykäsityksen mukaan mittarin validiutta voidaan pitää kokonaisuutena, jota pystytään valaisemaan monella eri lähestymistavalla. Mittarin validiuden toteamiseen käytetään esimerkiksi sisältö-, kriteeri- ja konstruktiovalidiuden käsitteitä. (Nummenmaa ym. 1997, 203–205; Alkula ym. 1994, 90–92; Erätuuli ym. 1994, 104–108.)

Tutkimuksessa käytettyä Snyderin 18-kohtainen itsemonitorointimittaria ja sen edeltäjää 25 -kohtaista mittaria on käytetty laajalti sosiologian ja sosiaalipsykologian tutkimuksissa aina 1970-luvun puolivälistä tähän päivään. Näin ollen mittaria voidaan pitää yhtenä psykologian tutkimuksessa käytetyistä vakiintuneista mittareista. Tutkimuksessa käytettiin 18 - kohtaista mittaria, koska se on faktorirakenteeltaan puhtaampi sekä sisäiseltä konsistenssiltaan parempi kuin edeltäjänsä (Gangestad & Snyder 1985b, 339; ks. myös luku 2.6). Myös tässä tutkimuksessa tehty faktorianalyysi sai loogisimman muodon 18-kohtaisella mittarilla. Kun Snyder tutki itsemonitoroinnin latenttia kausaalista rakennetta ja luokkamuuttujaluonnetta, hän totesi näiden ilmiöiden ilmentyvän faktorianalyysin ensimmäisellä rotatoimattomalla faktorilla. Tällä Snyderin nimeämällä Itse-monitoroinnin faktorilla kaikki yli .15 latautuneet muuttujat olivat positiivisia (Gangestad & Snyder 1985b, 338–339; Snyder & Gangestad 1986, 127; Snyder 1987, 163). Tässä tutkimuksessa suoritettussa faktorianalyysissä ensimmäinen rotatoimaton faktori paljastui myös positiiviseksi kaikkien yli .15 latautuneiden muuttujien kohdalla (ks. liite 10). Yhteyttä alkuperäiseen mittariin voidaan pitää todennäköisenä. Karma (1983, 43) pitää vastaavaan rotatoimattoman faktorin löytymistä täysin "mielekkäänä" ja "tulkittavana" osoituksena tietystä yleisen ominaisuuden olemassaolosta, joka esiintyy yleisenä faktorina "varsinkin kykytätejä faktoroidaessa".

Mittausten tarkkuuteen negatiivisesti vaikuttava tekijä tutkimuksessa on dikotomisen vastausformaatin käyttö. Täytettyjen mittareiden tarkistusvaiheessa kävi ilmi, että kaksi vastausvaihtoehtoa oli varsinkin joidenkin arvioijat -ryhmään kuuluvien mielestä liian suppea skaala vastata kysymykseen. Vaikka likert -tyyppisiä formaatteja on sovellettu itsemonitorointitutkimuksissa, on valtaosassa tutkimuksista kuitenkin käytetty alkuperäistä dikotomista formaattia. Totuttua mittauskäytäntöä tärkeämpi syy käyttää dikotomisia muuttujia tässä tutkimuksessa on kuitenkin niiden

kyky tuoda selvemmin esiin itsemonitoroinnin kaksi luokkaa; vahvasti ja heikosti itsemonitoroivat (Gangestad ja Snyder 1985b, 323; Snyder 1987, 160–162.)

Kun hakijat täyttivät mittarin valintakokeiden kirjallisen kokeen yhteydessä, koetilanne on voinut vaikuttaa mittarin täyttöön siten, että hakijat ovat pyrkineet antamaan itsestään edullisen vaikutelman todellisten mielipiteiden sijasta. Ongelman poistamiseksi tutkimuksen riippumattomuutta korostettiin sekä mittarin ohjeessa, että suullisesti kirjallisen kokeen aloittaneessa tiedotustilaisuudessa. (Snyder 1974, 529.) Riski validiutta alentavasta mahdollisuudesta päätettiin kuitenkin ottaa, koska jos mittari olisi jaettu vasta kirjallisesta kokeesta lähtiessä, olisivat hakijoiden ajatukset olleet siinä määrin muissa asioissa, että aineistoa palautettaessa sen kato olisi voinut nousta liian korkeaksi.

Tutkimuksessa käytetyn itsemonitorointimittarin alkuperäinen kieli on englanti. Mittarin validiuteen vaikuttava tekijä on tällöin myös mittarin suomennus. Huono suomennus ei välttämättä mittaa sitä mitä mittarilla on tarkoitettu. Mittarissa käytetty suomennus oli sama kuin Saarnion (1992) tutkimuksessa Kirjastonhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden sosiaalisesta ekspertiisistä. Suomennusta pidettiin luotettavana sen oltua osa aiemmin suoritettua, varsin laajaa ja luotettavana pidettyä tutkimusta. Tulosten analysointivaiheessa kuitenkin huomattiin suomennuksen osittain olevan epätarkka. Eniten päänvaivaa aiheutti kysymys nro 6 (ks. vertailun vuoksi liitteet 1 ja 11, suomi ja englanti), joka kuitenkin päätettiin säilyttää mukana analyseissä, koska se sisällöltään kuvaa samaa itsemonitorointitaipumusta.

Käytetyn kielen ohella mittarin validiutta koskeva kysymys on myös kulttuurinen yhdenmukaisuus. Itsemonitorointimittarin kehittäjä on yhdysvaltalainen, joten mittarin sisältöön ovat vaikuttaneet arvot, jotka vallitsevat sikäläisessä kulttuurissa. Toisaalta länsimaisen kulttuurin arvot ovat tällä hetkellä varsin yhdenmukaiset kaikkialla länsimaisessa maailmassa, lisäksi mittarin tulokset ovat olleet yhdenmukaisia, vaikka sitä on käytetty sosiaalisissa ympäristöissä kautta maailman.

Käsitettä mittaamaan kehitetty mittari osoittaa validiutensa, mitä enemmän se tuottaa teorian ja odotusten kanssa yhdenmukaisia tuloksia (Alkula ym. 1994, 92; Erätuuli ym. 1994, 100). Mittarin validiuden toteamisen kannalta on näin ollen olennaista, että kriitikkistä huolimatta itsemonitorointimittari on tuottanut itsemonitorointiteorian kanssa yhdenmukaisia tuloksia vuodesta toiseen (Snyder 1987, 17–19). Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat vastanneet tutkimuksen odotuksia, joten voidaan olettaa, että mittari on mitannut sitä mitä sen on ollut tarkoituskin mitata. Tutkimuksen mittarista tehdyssä metodologisessa tarkastelussa (liite 2) todettu

mittarin hyvä käsitevalidius on Karman (1983, 58) mukaan myös todiste siitä, että mittari on käsitteen hyvä operationaalistus.

6.4.2 Reliaabelius

Reliaabeliudella tarkoitetaan mittausten virheettömyyttä. Mitä enemmän mittausten eri vaiheissa tapahtuu satunnaisvirheitä, sitä alhaisempi on mittaustulosten reliaabelius. Reliaabelius pystytään ilmoittamaan numeerisena, jolloin se voidaan määritellä todellisen ja havaitun varianssin suhteena. (Erätuuli ym. 1994, 100; Alkula ym. 1994, 94.) Alkula ym. (1994, 99) pitävät tyydyttävän reliaabeliuden rajana .70:ä. Erätuuli ym. (1994,104) pitävät yli .80:n reliaabeliuskerrointa hyvänä ja alle .50:n kertoimen jo vaativan toimenpiteitä mittarin rakenteessa. Karma (1983, 56) puolestaan pitää persoonallisuustestien, kuten tämän tutkimuksen, reliaabeliuden alarajana jopa .40.

Tässä tutkimuksessa käytetyn 18-kohtaisen itsemonitorointimittarin reliaabeliuskertoimena voidaan pitää sisäistä konsistenssia kuvaavaa alfa -kerrointa. Gangestad ja Snyder (1985b, 339) saivat mittauksissaan alfa -kertoimeksi .70, jota Alkula ym. (1994, 99) pitävät tyydyttävän reliaabeliuden rajana. Tutkimuksen tilastomenetelmien reliaabelius eli sisäinen konsistenssi todettiin faktorianalyysin osalta SPSS- ohjelmasta suoraan saaduilla faktorien Cronbachin alfakertoimina sekä faktorianalyysin kumulatiivisena selitysprosenttina.

Faktorianalyysistä saadut faktoreiden reliaabeliuskertoimet nähdään oheisesta taulukosta.

TAULUKKO 3. Itsemonitorointimittari faktoreiden reliaabeliuskertoimet

FAKTORI	CRONBACHIN ALFA-KERROIN
Faktori 1	.7230
Faktori 2	.5283
Faktori 3	.3911

Kuten taulukosta nähdään, ovat reliaabeliuskertoimet kahden ensimmäisen faktorin osalta vielä kohtuullisuuden rajoissa, vaikka kovin korkeaksi eivät nouse nekään. Faktorin 3 alfakerroin on heikko ja laskee hiukan jopa Karmankin alarajana pitämän

.40:n alapuolelle. Poistamalla kolmannelle faktorille huonoiten latautunut kysymys nro 16 ("En ole aina sitä miltä näytän ulkoisesti") saadaan faktorin reliaabeliuskerroin nousemaan hiukan .40:n yläpuolelle. Kysymyksen poistamisesta aiheutuva reliaabeliuden nousun vaikutus ei kokonaisuuden kannalta olisi ollut kuin visuaalinen, joten kysymys nro 16 säilytettiin mittarilla. Kuvaahan se selvästi kolmannen faktorin itsemonitorointitaipumusta, vaikkakin kovin moniselitteisesti, mikä myös selittää kysymyksen huonon latauksen. Kolmannen faktorin heikot faktorilataukset selittyvät myös sen alhaisella reliaabeliuskertoimella, vaikuttaahan alhainen reliaabeliuskerroin reliaabeliuden ja validiuden välillä toimivan lainalaisuuden mukaan alentavasti korrelaatiokertoimiin (Valkonen 1981, 63–65; Karma 1983, 58).

Faktorianalyysistä saatu rotatoitujen kolmen faktorin ratkaisun kumulatiivinen selitysprosentti oli 22,528%, joka on myös heikko. Alhaisen selitysprosentin selittää osaltaan faktorianalyysissä käytetyn kohdejoukon heterogeenisyys ja dikotominen vastausformaatti, jotka vaikuttavat vastausten varianssien rakenteeseen ja faktorien muodostumiseen negatiivisesti.

6.4.3 Yleistettävyys

Yleistettävyys selitetään tutkimuksessa käytettyjen henkilöiden, suorituspaikan ja suorittamiseen käytetyn aikavälin avulla. Tutkimustiedon yleistettävyydellä tarkoitetaan sitä miten hyvin näitä olosuhteita voidaan rinnastaa muihin tilanteisiin. (Erätuuli ym. 1994, 17–18.)

Yleistettävyyden kannalta keskeisin tekijä on tutkittavat henkilöt tai yleisemmin määriteltynä havaintoyksiköt. Kaikki mahdolliset tutkittavat havaintoyksiköt muodostavat perusjoukon. Jos pystytään valitsemaan tutkimuksen kohdejoukkoon koko perusjoukko, on kyseessä kokonaistutkimus. Jos taas koko perusjoukon tutkiminen ei ole mahdollista, on suoritettava otantatutkimus, jossa tietoja kerätään vain osasta perusjoukkoa. Tällöin puhutaan näytteestä tai otoksesta. Näyte saadaan poimimalla kohdejoukko mielivaltaisesti perusjoukosta. Otos saadaan poimimalla edustava kohdejoukko perusjoukon eri osista satunnaismenetelmillä. (Kari & Huttunen 1981, 115–117; Valkonen 1981, 77–79.)

Kokonaistutkimuksen ja otantatutkimuksen yhteinen yleistettävyyttä alentava tekijä on kato. Tutkimusaineiston kadolla tarkoitetaan esimerkiksi

kyselytutkimuksessa sitä, että mittaria ei palauteta (Karma 1983, 85–86). Alkulan ym. (1994, 44–45) mukaan kyselytutkimuksissa kato nousee usein yli 20%:n. Jos oletetaan, että tutkimusaineisto on validia ja reliaabelia, on tutkimuksen yleistettävyys sitä parempi mitä isompi osa perusjoukosta pystytään tutkimaan. Tällöin teoreettisesti, jos kadon vaikutusta ei oteta huomioon, on kokonaistutkimus kaikkein paras vaihtoehto. (Alkula ym. 1994, 44–45; Valkonen 1981, 77–78.)

Tämän tutkimuksen perusjoukkoon kuuluivat kaikki Suomen opettajankoulutuslaitosten valintakokeisiin valitut hakijat sekä Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksen valintakokeiden yksilöhaastatteluosuuden ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arvioijat. Arvioijien osalta perusjoukkoa ei voida laajentaa kaikkia opettajankoulutuslaitosten valintakokeiden yksilöhaastatteluosuuksien ja yhteistyötaitoja mittaavien kokeiden arvioijiin, koska heitä ei valita tehtäviinsä samoilla kriteereillä. Toisaalta opettajankoulutuslaitosten opettavaa henkilökuntaa ja normaalikoulujen opettajia kautta maan voidaan pitää varsin heterogeenisenä joukkona. Tutkimuksen kohdejoukosta voidaan näin ollen erottaa kaksi eri luonnetta. Hakijoiden osalta tutkimus oli otannaltaan näyte ja arvioitsijoiden osalta kokonaistutkimus.

Hakijat -aineiston (n= 296) kato on vain 9.1 % ja Arvioijat -aineiston (n=54) kato 22.2 %. Yhdistetyn aineiston (Hakijat & Arvioijat, n=350) kato on tällöin vain 11.1 %. Kato on siis varsin alhainen, koska se jää Arvioijat -aineistoa lukuun ottamatta alle Alkulan ym. asettaman 20% rajan. Alhaiseen katoon vaikuttanee Hakijat -aineiston tapauksessa juuri alkanut yhteinen valintakoetilanne, jossa mittarista annettu suullinen ohje oli vielä tuoreena mielessä sekä vakavuus, jolla valintakokeeseen ja siihen liittyviin asioihin suhtauduttiin. Arvioijat -aineiston tapauksessa kato selittynee havaintoyksiköiden sitoutuneisuudella suoritettuun tutkimukseen. Aineiston jatkoanalyysissä Arvioijat -aineistosta poistettiin havaintoyksiköt, jotka eivät olleet käyttäneet arvioinneissa käytettyä 1–5 pisteen skaalaa koko laajuudelta. Näin säilytettiin vertailtavuus arvioijien skaalojen välillä ilman, että aineiston edustavuus olisi kärsinyt.

Tutkimuksen kohdejoukkoa voidaan pitää edustavana ja itse tutkimusta yleistettävyydeltään suuntaa antavana. Tutkimuksen yleistettävyyteen vaikuttavat kuitenkin tutkimuksen sisäisessä luotettavuudessa esiintyneet heikkoudet. Mittauksen ja mittarin validiuden ja reliaabeliuden heikkoudet eivät kuitenkaan vie kokonaan pohjaa tutkimuksen yleistettävyydeltä, mutta vaikuttavat tutkimuksen selityksen voimakkuuteen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Itsemonitoroinnin vaikutus valintakoepistemääriin

Ensimmäisen pääongelman ratkaiseminen edellyttää itsemonitorointimittarin tuottamien pistemäärien jakaumien selvittämistä Hakijat -aineistossa.

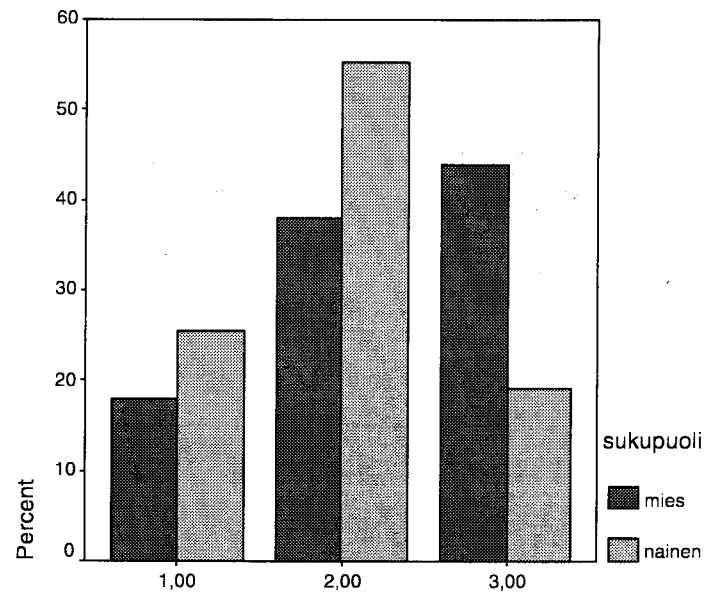
Itsemonitorointipistemäärien perusteella aineistosta on erotettu ylä- ja alakvartiilit, joiden avulla itsemonitorointiorientaatioiden välisiä eroja pyritään selventämään.

Näin Hakijat jakaantuu kolmeen itsemonitorointiorientaation voimakkuutta kuvaavaan luokkaan. Matalaa itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärää kuvaa luokka 1,00. Yläkvartiililla erotettua korkeaa kokonaispistemäärää kuvaa luokka 3,00.

Matalaa ja korkeaa kokonaispistemäärää kuvaavien luokkien väliin jää kahden keskimmäisen kvartiilin muodostama ryhmä, jossa kokonaispistemäärät liikkuvat välillä 10-13. Tätä keskimmäistä ryhmää kuvataan luokalla 2,00.

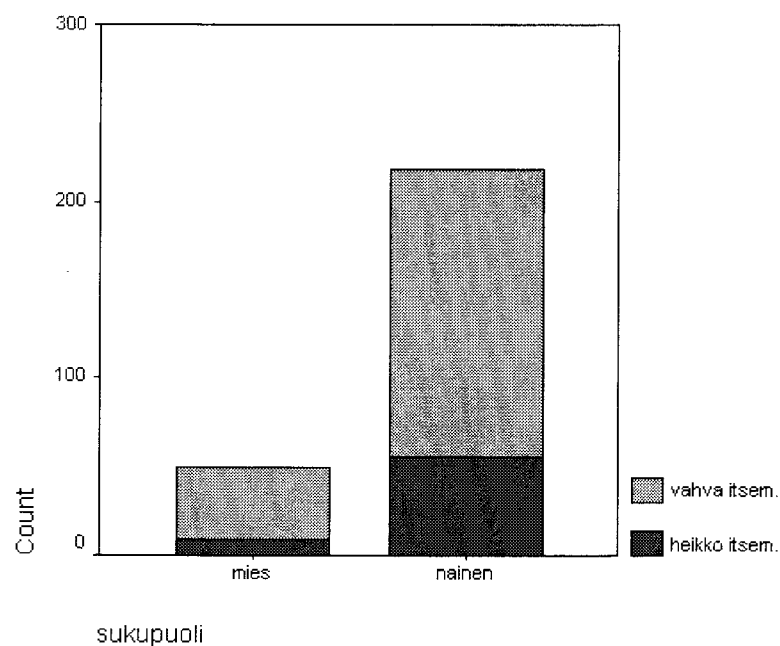
TAULUKKO 4. Itsemonitorointiluokkien jakaumat sukupuolittain

			luokiteltu			Total
			1,00	2,00	3,00	
sukupuol	mies	Coun	9	19	22	50
		% within	18,0%	38,0%	44,0%	100,0
		% within muuttuj	13,8%	13,6%	34,4%	18,6%
	naine	Coun	56	121	42	219
		% withi	25,6%	55,3%	19,2%	100,0
		% within muuttuj	86,2%	86,4%	65,6%	81,4%
Total	Coun	65	140	64	269	
	% within	24,2%	52,0%	23,8%	100,0	
	% within muuttuj	100,0	100,0	100,0	100,0	

KUVIO 1. Itsemonitorointiluokkien jakaumat sukupuolittain

Kuten taulukosta 4 ja kuviosta 1 nähdään, miehistä suurin osa kuuluu vahvasti itsemonitoroivien ryhmään. Naisten keskuudessa keskimäinen ryhmä osoittautuu suurimmaksi sekä suhteellisesti että lukumäärällisesti tarkasteltuna. Kun itsemonitorointiorientaatiot erotetaan toisistaan jakamalla mittarin skaala mediaanin mukaan kahteen yhtäsuureen osaan, Hakijat -aineistossa miehistä 82,0 % eli 41 henkilöä ja naisista 74,4 % eli 163 henkilöä edustaa vahvaa itsemonitorointiorientaatiota (ks. KUVIO 2).

KUVIO 2. Itsemonitorointiluokat sukupuolittain mediaanin mukaan jaettuna

Hakijan itsemonitorointiorientaation ja valintakoemenestyksen välinen yhteys selviää, kun tarkastellaan itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärän sekä faktoripistemäärien ja valintakoeosioista saatujen pistemäärien välistä riippuvuussuhdetta. Mahdollista yhteyttä ja sen voimakkuutta voidaan havainnollistaa korrelaatiokertoimien avulla seuraavasti (ks. TAULUKKO 5).

TAULUKKO 5. Itsemonitoroinnin ja valintakoeosioiden välinen yhteys

		HAASSUM	YHTSUM	VERTAILULUKU 2	YHHAAKA	SUM18	SUM1	SUM2	SUM3
HAASSUM	Pearson Correlation	1,000	,345**	,737**	,806**	,266**	,249**	,082	,181**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,175	,002
	N	280	280	280	280	269	273	274	278
YHTSUM	Pearson Correlation	,345**	1,000	,756**	,834**	,295**	,281**	,196**	,024
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000	,001	,687
	N	280	280	280	280	269	273	274	278
VERTAILULUKU 2	Pearson Correlation	,737**	,756**	1,000	,911**	,296**	,294**	,118	,145*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,000	,051	,016
	N	280	280	280	280	269	273	274	278
YHHAAKA	Pearson Correlation	,806**	,834**	,911**	1,000	,341**	,323**	,171**	,122*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,000	,004	,042
	N	280	280	280	280	269	273	274	278
SUM18	Pearson Correlation	,266**	,295**	,296**	,341**	1,000	,821**	,674**	,327**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
	N	269	269	269	269	269	269	269	269
SUM1	Pearson Correlation	,249**	,281**	,294**	,323**	,821**	1,000	,178**	,084
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000		,003	,165
	N	273	273	273	273	269	273	270	272
SUM2	Pearson Correlation	,082	,196**	,118	,171**	,674**	,178**	1,000	,142*
	Sig. (2-tailed)	,175	,001	,051	,004	,000	,003		,019
	N	274	274	274	274	269	270	274	273
SUM3	Pearson Correlation	,181**	,024	,145*	,122*	,327**	,084	,142*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,002	,687	,016	,042	,000	,165	,019	
	N	278	278	278	278	269	272	273	278

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

HAASSUM = Yksilöhaastattelun vertailuluku

YHTSUM = Yhteistyötaitoja mittavan kokeen vertailuluku

VERTAILULUKU 2 = Koulutukseen sisälle pääsyä vastaava vertailuluku

YHHAAKA = Yksilöhaastattelun ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen keskiarvo

Korrelaatiomatriisista nähdään, että Hakijat -aineistossa itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärällä (SUM 18) ja Julkisen esiintymisen faktorilla (SUM 1) on yhteyttä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja haastatteluosuuden pistemääriin sekä valintakokeen kokonaispistemäärään. Voimakkaimmin nämä muuttujat korreloivat yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja haastatteluosuuden yhteenlaskettujen pistemäärien keskiarvon kanssa. Lisäksi matriisista käy ilmi, että Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktorin (SUM 2) ja yhteistyötaitojamittaavan kokeen pistemäärien välillä vallitsee heikko yhteys. Sen sijaan Suojaavan itsemonitoroinnin faktorilla (SUM 3) on havaittavissa heikkoa yhteyttä haastattelupistemäärien kanssa.

Itsemonitorointiluokan yhteyttä hakijan menestykseen yhteistyötaitokokeessa ja haastatteluosuudessa voidaan tutkia tarkemmin, kun luokitellaan kaikki hakijoiden saamat yksittäiset pistemäärät ja verrataan niiden esiintymistä kussakin itsemonitoroinnin voimakkuutta ilmaisevassa luokassa. Yhteys on havaittavissa itsemonitorointiluokista ja valintakoeosioiden pistemääräluokista laaditussa ristiintaulukossa (TAULUKKO 6).

TAULUKKO 6. Itsemonitorointiluokkien ja yhteistyötaitoja mittaavasta kokeesta saatujen pistemäärien väliset jakaumat

Sukupuoli				luokiteltu muuttuja			Total
				1,00	2,00	3,00	
Nainen	LUOYHT1	1,00	Count	6	9	1	16
			% within LUOYHT1	37,5%	56,3%	6,3%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	10,5%	7,5%	2,4%	7,3%
		2,00	Count	20	24	8	52
		% within LUOYHT1	38,5%	46,2%	15,4%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	35,1%	20,0%	19,0%	23,7%	
		3,00	Count	23	44	13	80
		% within LUOYHT1	28,8%	55,0%	16,3%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	40,4%	36,7%	31,0%	36,5%	
		4,00	Count	8	34	16	58
		% within LUOYHT1	13,8%	58,6%	27,6%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	14,0%	28,3%	38,1%	26,5%	
		5,00	Count		9	4	13
		% within LUOYHT1		69,2%	30,8%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja		7,5%	9,5%	5,9%	
	Total	Count	57	120	42	219	
	% within LUOYHT1		26,0%	54,8%	19,2%	100,0%	
	% within luokiteltu muuttuja		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
Mies	LUOYHT1	1,00	Count	2	2		4
			% within LUOYHT1	50,0%	50,0%		100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	25,0%	10,0%		8,0%
		2,00	Count	1	5	4	10
		% within LUOYHT1	10,0%	50,0%	40,0%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	12,5%	25,0%	18,2%	20,0%	
		3,00	Count	2	7	5	14
		% within LUOYHT1	14,3%	50,0%	35,7%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	25,0%	35,0%	22,7%	28,0%	
		4,00	Count	1	5	10	16
		% within LUOYHT1	6,3%	31,3%	62,5%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	12,5%	25,0%	45,5%	32,0%	
		5,00	Count	2	1	3	6
		% within LUOYHT1	33,3%	16,7%	50,0%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	25,0%	5,0%	13,6%	12,0%	
	Total	Count	8	20	22	50	
	% within LUOYHT1		16,0%	40,0%	44,0%	100,0%	
	% within luokiteltu muuttuja		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

1,00 = Heikko itsemonitorointiluokka

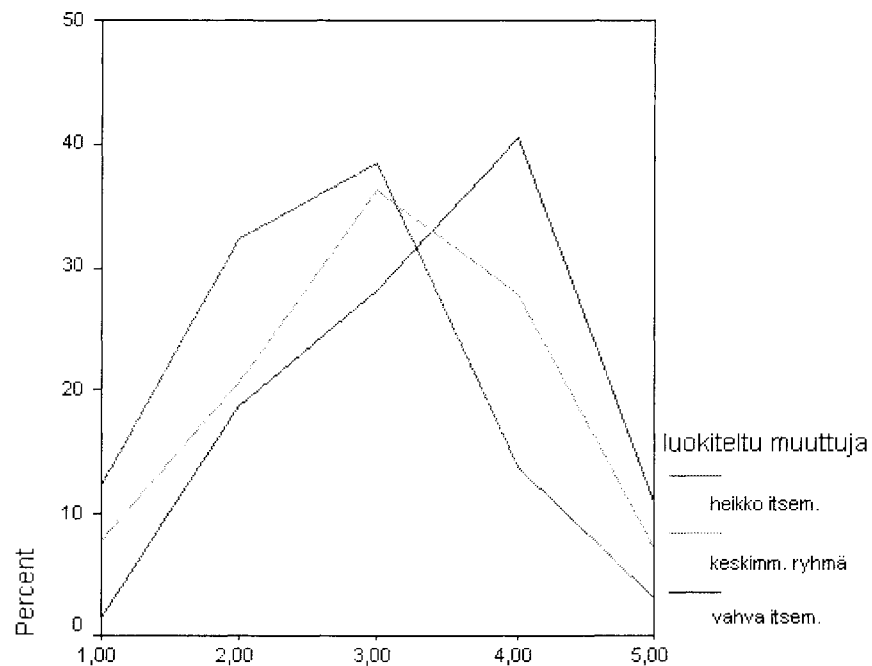
2,00 = Keskimäinen itsemonitorointiluokka

3,00 = Vahva itsemonitorointiluokka

Taulukosta 6 selviää, että yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa heikon itsemonitorointiluokan naisilla ja miehillä on suhteessa enemmän (naiset 10,5 %, miehet 25,0 %) alhaisen pistemääräluokan suorituksia kuin vahvan itsemonitorointiluokan naisilla ja miehillä (naiset 2,4 %, miehet 0 %). Vastaavasti korkeassa pistemääräluokassa heikon itsemonitorointiluokan naisilla ei ole yhtään suoritusta, kun taas vahvan itsemonitorointiluokan naisilla hyvien suoritusten suhteellinen osuus on 9,5 %, joka on suurempi kuin vastaava osuus keskimäisessä luokassa. Miehillä korkean pistemääräluokan suoritukset sekoittuvat. Heikon itsemonitorointiluokan miehet ovat saaneet yhtä paljon korkean pistemääräluokan suorituksia kuin matalan pistemääräluokan suorituksia (25 %). Vahvan itsemonitorointiluokan miehillä

korkean pistemääräluokan suoritusten suhteellinen osuus on 13,6 %, kun matalan pistemääräluokan suorituksia ei heillä ole lainkaan.

Kuviossa 3 on havainnollistettu hakijoiden saamien pistemäärien jakaumat käyrinä itsemonitorointiluokittain. Kuviosta 3 nähdään, että vahvasti itseään monitoroivat hakijat ovat saaneet keskimäärin selkeästi korkeampia pistemääriä yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa kuin heikosti itseään monitoroivat hakijat.

KUVIO 3. Hakijoiden saamat pistemäärät yhteistyötaitoja mittaavasta kokeesta itsemonitoriluokittain

Taulukon 7 mukaan hakijoiden yksilöhaastatteluosuudessa saamat pisteet jakautuvat samankaltaisesti yhteistyötaitoja mittaavan kokeen kanssa. Suurin eroavaisuus yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastatteluosuuden välisissä pistejakaumissa havaitaan heikosti itseään monitoroivilla miehillä korkeimmassa pistemääräluokassa. Alhaisimpaan pistemääräluokkaan kuuluvia suorituksia on heikosti itseään monitoroivilla naisilla 7,3 %:lla, kun vahvasti itseään monitoroivilla naisilla vastaava luku on 2,4 %. Samaan tapaan heikosti itseään monitoroivilla miehillä alhaisimpaan pistemääräluokkaan kuuluvia suorituksia on 14,3 %:lla hakijoista, kun taas vahvasti itseään monitoroivilla miehillä alhaisimpaan pistemääräluokkaan kuuluvia suorituksia ei esiinny lainkaan. Korkeimman pistemääräluokan kohdalla heikosti itseään monitoroivilla miehillä ei ole puolestaan lainkaan suorituksia. Vahvasti itseään monitoroivilla miehillä suoritusten suhteellinen osuus

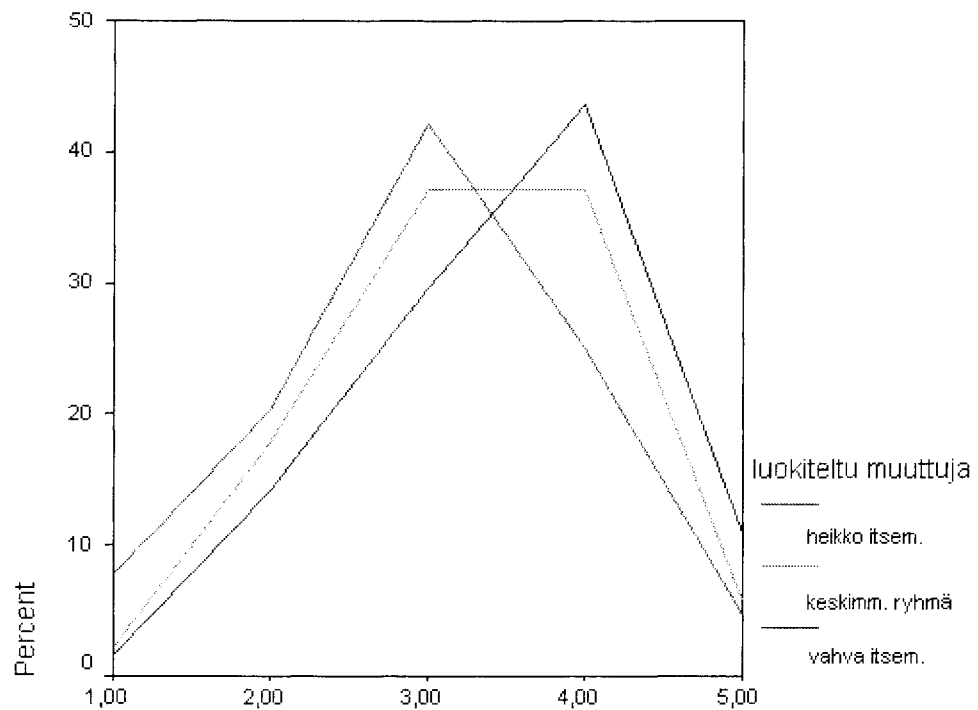
tässä pistemääräluokassa on 9,5 %. Vahvasti itseään monitoroivien miesten suoritusten suhteellinen osuus toiseksi korkeimmassa pistemääräluokassa nousee sen sijaan 66,7 %:in.

TAULUKKO 7. Itsemonitorointiluokkien ja yksilöhaastatteluista saatujen pistemäärien väliset jakaumat

Sukuoli				luokiteltu muuttuja			Total
				1,00	2,00	3,00	
Nainen	LUOHAAS1	1,00	Count	4	1	1	6
			% within LUOHAAS1	66,7%	16,7%	16,7%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	7,3%	,8%	2,4%	2,8%
		2,00	Count	14	22	6	42
			% within LUOHAAS1	33,3%	52,4%	14,3%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	25,5%	18,3%	14,6%	19,4%
		3,00	Count	23	46	17	86
			% within LUOHAAS1	26,7%	53,5%	19,8%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	41,8%	38,3%	41,5%	39,8%
		4,00	Count	13	47	14	74
			% within LUOHAAS1	17,6%	63,5%	18,9%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	23,6%	39,2%	34,1%	34,3%
	5,00	Count	1	4	3	8	
		% within LUOHAAS1	12,5%	50,0%	37,5%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja	1,8%	3,3%	7,3%	3,7%	
Total			Count	55	120	41	216
			% within LUOHAAS1	25,5%	55,6%	19,0%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Mies	LUOHAAS1	1,00	Count	1	2		3
			% within LUOHAAS1	33,3%	66,7%		100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	14,3%	10,0%		6,3%
		2,00	Count		3	3	6
			% within LUOHAAS1		50,0%	50,0%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja		15,0%	14,3%	12,5%
		3,00	Count	3	6	2	11
			% within LUOHAAS1	27,3%	54,5%	18,2%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	42,9%	30,0%	9,5%	22,9%
		4,00	Count	3	6	14	23
			% within LUOHAAS1	13,0%	26,1%	60,9%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	42,9%	30,0%	66,7%	47,9%
	5,00	Count		3	2	5	
		% within LUOHAAS1		60,0%	40,0%	100,0%	
		% within luokiteltu muuttuja		15,0%	9,5%	10,4%	
Total			Count	7	20	21	48
			% within LUOHAAS1	14,6%	41,7%	43,8%	100,0%
			% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kuviosta 4 piirtyvät esiin eri itsemonitorointiluokkiin kuuluvien hakijoiden haastatteluosuuden arviointipistemäärien. Kuten yhteistyötaitoja mittaavassa

kokeessa, myös haastatteluosuudessa vahvasti itseään monitoroivat hakijat ovat saaneet keskimääräisesti korkeampia pistemääriä. Haastatteluosuudessa huomattavaa on vahvasti ja heikosti itseään monitoroivien miesten jakaumien selkeät erot. Kokonaisuutta tasoittavat kuitenkin naiset, joiden itsemonitorointiluokkien väliset erot ovat pienempiä ja lukumäärä huomattavasti suurempi.

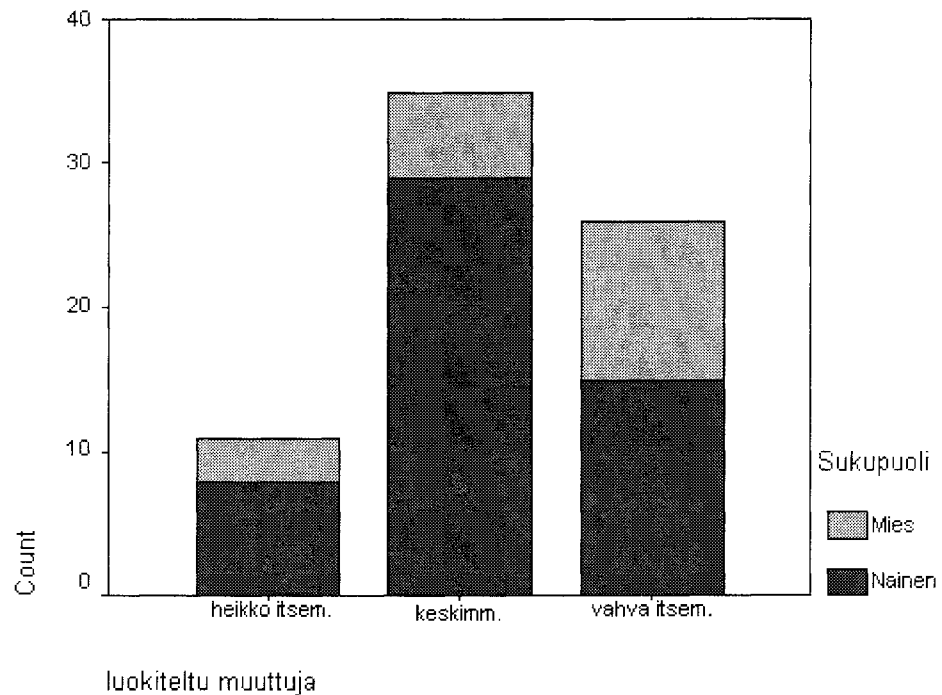

KUVIO 4. Hakijoiden yksilöhaastatteluosuudesta saamat pistemäärät itsemonitorointiluokittain

Itsemonitorointiluokkien valintakoemenestyksen eroja voidaan selvittää viimekädessä myös tutkimalla valintakokeet läpäisseiden hakijoiden jakaumia. Taulukosta 8 ja kuviosta 5 selviää, että opettajankoulutukseen sisälle päässeistä vahvasti itseään monitoroivien hakijoiden määrä on heikosti itseään monitoroivia hakijoita suurempi. Vahvasti itseään monitoroivien hakijoiden suhteellinen osuus sisälle päässeistä hakijoista on 36,1 %, kun vastaava luku heikosti itseään monitoroivilla hakijoilla on 15,3 %.

TAULUKKO 8. Opettajankoulutukseen sisällepäässeiden hakijoiden jakauma itsemonitorointiluokittain

			luokiteltu muuttuja			Total
			1,00	2,00	3,00	
Sukupuoli	Nainen	Count	8	29	15	52
		% within Sukupuoli	15,4%	55,8%	28,8%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	72,7%	82,9%	57,7%	72,2%
	% of Total	11,1%	40,3%	20,8%	72,2%	
	Mies	Count	3	6	11	20
		% within Sukupuoli	15,0%	30,0%	55,0%	100,0%
% within luokiteltu muuttuja		27,3%	17,1%	42,3%	27,8%	
% of Total	4,2%	8,3%	15,3%	27,8%		
Total	Count	11	35	26	72	
	% within Sukupuoli	15,3%	48,6%	36,1%	100,0%	
	% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	15,3%	48,6%	36,1%	100,0%	

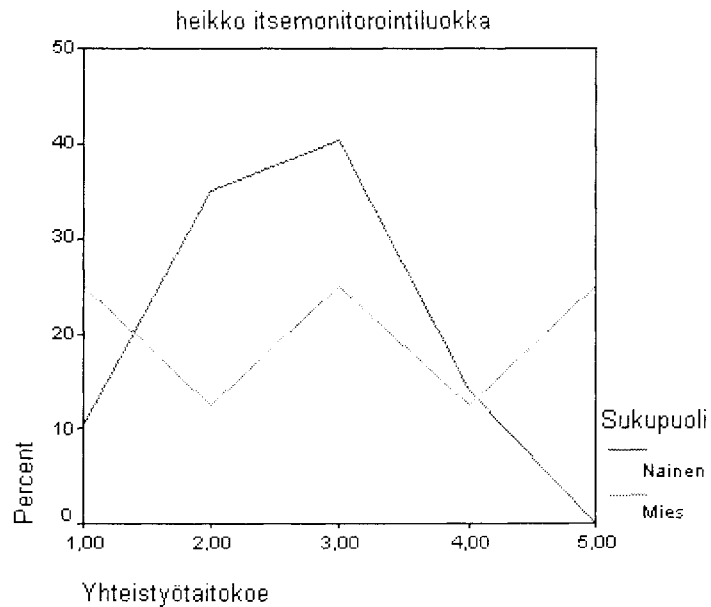

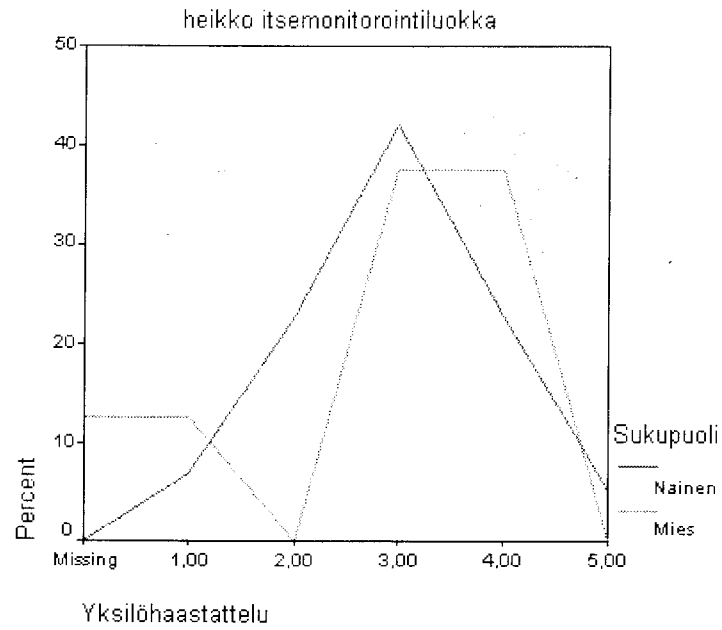
KUVIO 5. Opettajankoulutukseen sisälle päässeet itsemonitorointiluokittain

Ensimmäisen pääongelman osaongelma käsittelee sukupuolen vaikutusta itsemonitorointiorientaatioltaan samanlaisten hakijoiden saamiin pistemääriin haastatteluosuuksissa ja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa. Asiaa voidaan tutkia jo esitettyjen taulukkojen 7 ja 8 avulla.

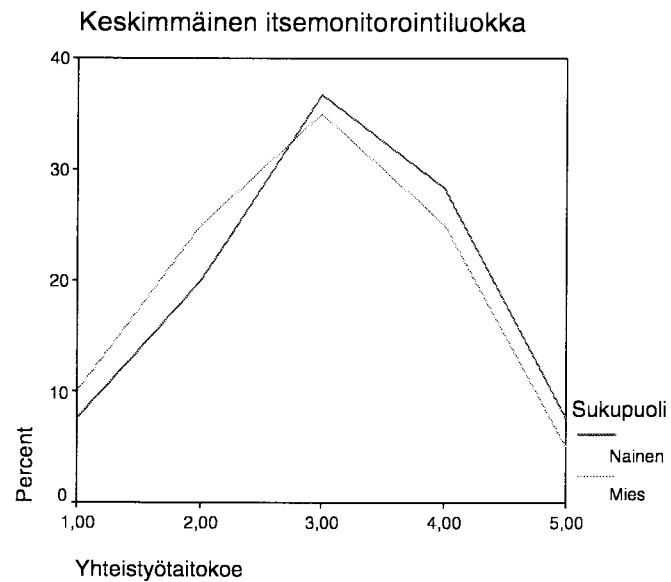
Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen osalta pistemääräluokassa 4,00 naisten suhteelliset prosenttiosuudet ovat korkeampia heikossa ja keskimmaisessä itsemonitorointiluokassa. Vahvassa itsemonitorointiluokassa miesten suhteellinen menestys on parempi. Pistemääräluokassa 5,00 naisten suhteellinen prosenttiosuus on suurempi enää keskimmaisessä itsemonitorointiluokassa.

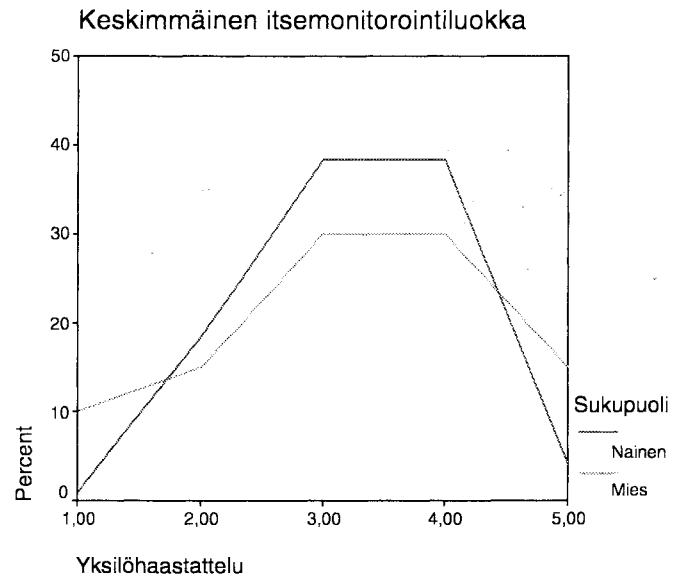
Haastatteluosuudessa pistemääräluokan 4,00 miesten suhteelliset osuudet ovat suurempia sekä heikossa että vahvassa itsemonitorointiluokassa. Korkeimmassa pistemääräluokassa miesten suhteellinen menestys on naisia suurempi keskimmaisessä ja vahvassa itsemonitorointiluokassa. Heikossa itsemonitorointiluokassa miehillä ei ole korkeimman pistemääräluokan suorituksia lainkaan. Kuviot 6–11 esittävät miesten ja naisten menestyksen eroja yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja haastatteluosuudessa.

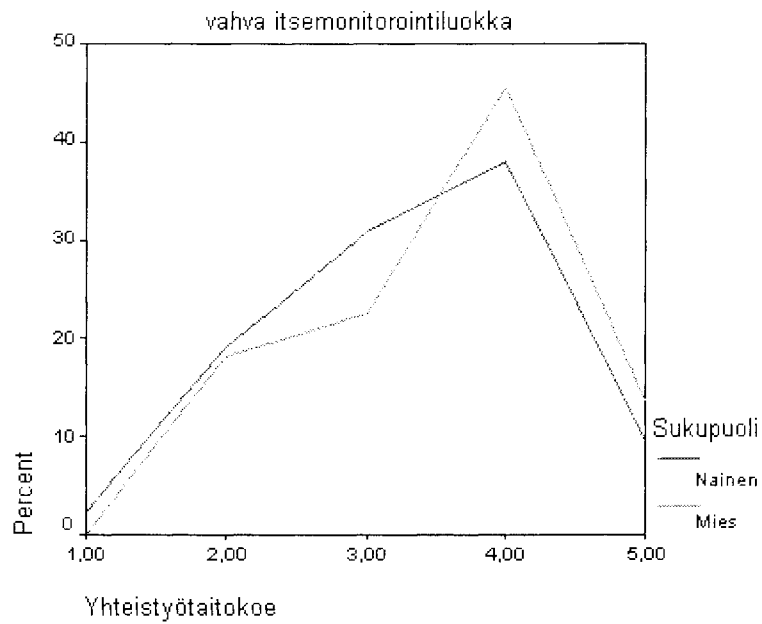

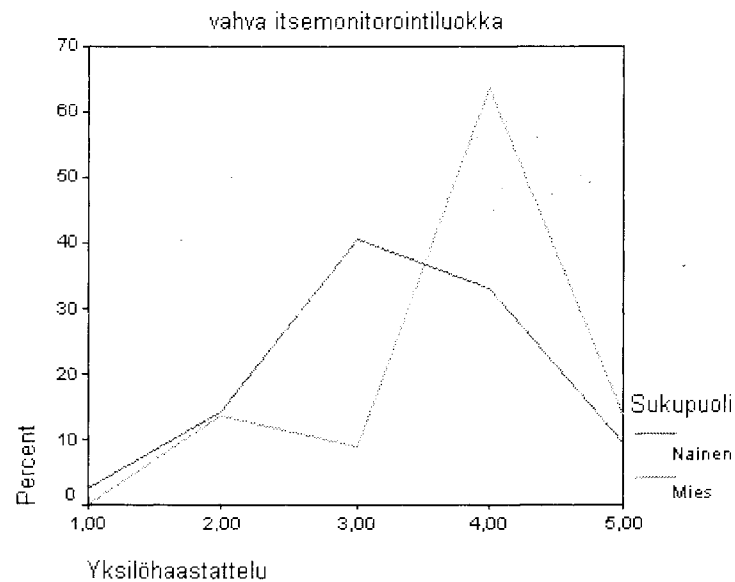
KUVIOT 6. ja 7. Matalan itsemonitorointiluokan pistemääräjakaumat yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa sekä yksilöhaastatteluosuudessa sukupuolittain.

KUVIOT 8. ja 9. Keskimmäisen itsemonitorointiluokan pistemääräjakaumat yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa sekä yksilöhaastatteluosuudessa sukupuolittain.

KUVIOT 10. ja 11. Korkeimman itsemonitorointiluokan pistemääräjakaumat yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa sekä yksilöhaastatteluosuudessa sukupuolittain.

7.2 Arvioitsijoiden ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välinen yhteys

Tutkimuksen toinen pääongelma ja sitä tarkentavat kaksi osaongelmaa keskittyvät arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välisen yhteyden selvittämiseen valintakokeen yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja haastatteluosuudessa. Tutkimuksessa käytetty Arvioijat -aineisto on jaettu kolmeen itsemonitorointiluokkaan samalla tavalla kuten Hakijat -aineisto. Heikkoa itsemonitorointiluokkaa kuvaa luokka 1,00, keskimmäistä ryhmää luokka 2,00 ja korkean pistemäärän itsemonitorointimittarilta saanutta vahvaa itsemonitorointiluokkaa luokka 3,00 (ks. TAULUKKO 9).

TAULUKKO 9. Valintakokeiden arvioitsijoiden jakaumat itsemonitorointiluokittain

			luokiteltu muuttuja			Total
			1,00	2,00	3,00	
sukupuoli	nainen	Count	3	8	5	16
		% within sukupuoli	18,8%	50,0%	31,3%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	30,0%	36,4%	50,0%	38,1%
	mies	Count	7	14	5	26
		% within sukupuoli	26,9%	53,8%	19,2%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	70,0%	63,6%	50,0%	61,9%
Total		Count	10	22	10	42
		% within sukupuoli	23,8%	52,4%	23,8%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välistä yhteyttä selvitetään pistemäärien keskiarvoilla, joita eri itsemonitorointiluokkia edustavat arvioijat ovat antaneet eri luokkia edustaville hakijoille (ks. TAULUKKO 10).

TAULUKKO 10. Arvioijien antamat pistemäärien keskiarvot yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa

	Arvioijat, heikko itsemonitoroint iluokka	Arvioijat, keskimm. itsemonitoroint iluokka	Arvioijat, vahva itsemonitoroi ntiluokka	Saadut keskiarvojen keskiarvot
Hakijat, heikko itsemonitoroin tiluokka	3,29	2,66	2,48	2,72
Hakijat, keskimm. itsemonitoroin tiluokka	3,15	3,00	2,98	3,02
Hakijat, vahva itsemonitoroin tiluokka	3,43	3,46	3,33	3,40
Annetut keskiarvojen keskiarvot	3,25	3,00	2,72	

Yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa arvioijat ovat antaneet keskimäärin eniten pisteitä vahvaan itsemonitorointiluokkaan kuuluville hakijoille. Vain vahvasti itseään monitoroivat arvioijat ovat antaneet eniten pisteitä omalle itsemonitorointiluokalleen. Vähiten he ovat antaneet pisteitä heikkoon itsemonitorointiluokkaan kuuluville hakijoille. Heikkoon itsemonitorointiluokkaan kuuluvat arvioijat ovat antaneet oman luokkansa hakijoille toiseksi eniten pisteitä korkeaan itsemonitorointiluokkaan kuuluvien hakijoiden jälkeen. Heikkoon itsemonitorointiluokkaan kuuluvat hakijat ovat kuitenkin saaneet keskimääräisesti korkeimpia pistemääriä juuri samaan luokkaan kuuluvilta arvioijilta.

TAULUKKO 11. Arvioijien antamat pistemäärien keskiarvot yksilöhaastatteluosuudessa

	Arvioijat, heikko itsemonitoroi tiluokka	Arvioijat, keskimm. itsemonitoroi ntiluokka	Arvioijat, vahva itsemonitoroi ntiluokka	Saadut keskiarvojen keskiarvot
Hakijat, heikko itsemonitoroi ntiluokka	2,97	2,86	3,09	2,93
Hakijat, keskimm. itsemonitoroi ntiluokka	3,15	3,32	3,22	3,25
Hakijat, vahva itsemonitoroi tiluokka	3,29	3,49	3,47	3,40
Annetut keskiarvojen keskiarvot	3,17	3,24	3,25	

Taulukosta 11 nähdään, että haastatteluosuuden tulokset ovat yhteistyötaitoja mittaavan kokeen kaltaisia. Vahvaan itsemonitorointiluokkaan kuuluvien arvioijien lisäksi myös muihin luokkiin kuuluvat arvioijat ovat antaneet korkeimpia arviointipistemääriä vahvasti itseään monitoroiville hakijoille. Keskimmäiseen luokkaan kuuluvat hakijat ovat saaneet eniten pisteitä samaan luokkaan kuuluvilta arvioijilta, mutta heikkoon itsemonitorointiluokkaan kuuluvat hakijat ovat saaneet samaan luokkaan kuuluvilta arvioijilta vähiten pisteitä.

8 TULOSTEN TARKASTELU

Tutkimuksen päätarkoituksena oli selvittää, vaikuttavatko itsemonitorointiominaisuudet hakijan menestykseen opettajankoulutuslaitoksen valintakokeissa. Vaikutukset näkyvät itsemonitorointi-ilmiön luonteen mukaisesti niissä valintakoeosioissa, jotka vaativat tilannesidonnaisia sosiaalisia taitoja. Nämä kriteerit täyttyvät yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa sekä haastatteluosuudessa.

Tutkimuksen ensimmäisen pääongelman avulla pyrittiin selvittämään sitä, saako itsemonitorointimittarin pistemäärien perusteella vahvasti itsemonitoroivaksi yksilöksi määritelty hakija parempia pistemääriä yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastatteluosuudessa kuin heikosti itseään monitoroiva hakija. Tutkimuksen toinen pääongelma keskittää huomion myös valintakokeen arvioijina toimivien henkilöiden itsemonitorointiorientaatioihin. Tällöin pyrittiin selvittämään onko arvioijien ja hakijoiden itsemonitorointiorientaatioiden välillä riippuvuutta, joka heijastuu arvioijien antamiin valintakoepistemääriin.

Ensimmäisen pääongelman osalta tutkimustulokset vahvistavat ennakkoletuksia, jotka ovat johdettavissa itsemonitorointiteoriasta. Itsemonitorointi-ilmiön ja tutkimuksen kohteena olevien valintakoeosioiden tavoitteiden välinen yhteys (ks. luvut 4.1.2 ja 4.2.2) välittyi korrelaatiokertoimiin. Niiden perusteella itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärä on yhteydessä valintakokeen haastatteluosuuden ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemääriin sekä sitä kautta myös valintakokeen kokonaisenestystä kuvaavaan vertailulukuun. Voimakkaimmin itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärä korreloi haastattelun ja yhteistyötaitokokeen yhteenlaskettujen pistemäärien keskiarvon kanssa. Tämä selittyy sillä, että kun ladataan yhteen haastattelun ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemäärät, niiden vaikutus kumuloituu ja nostaa siten korrelaatiokerrointa. Valintakokeen kokonaisenestystä kuvaavan vertailuluvun ja itsemonitorointipistemäärän välinen yhteys jää tätä heikommaksi, sillä vertailulukuun sisältyvällä kirjallisen kokeen pistemäärällä ei ole yhteyttä itsemonitorointipistemäärän kanssa.

Hakijan itsemonitorointiluokalla on siis yhteyttä menestykseen valintakokeissa. Vahvasti itseään monitoroivan yksilön kyky luoda itsestään haluamansa mielikuva muille eri tilanteissa (ks. luvut 2.2, 2.3, 3.2, 3.3, 3.3.1 ja 3.3.2) vaikuttaa siten

hakijan menestykseen valintakokeiden yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja haastatteluosuudessa. Tämä tulee ilmi ristiintaulukoista, joissa verrataan annettujen pistemääräluokkien jakaumia eri itsemonitorointiluokissa (ks. taulukot 6 ja 7). Sekä miehillä, että naisilla vahvaan itsemonitorointiluokkaan kuuluvat hakijat saivat yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastattelussa eniten korkeimpiin pistemääräluokkiin lukeutuvia arvioita.

Tämän tutkimuksen mukaan arvioitsijan itsemonitorointiorientaatiolla ei ole vaikutusta annettuihin pistemääriin. Itsemonitorointiteorian mukaan oli oletettavissa, että arvioijat olisivat suosineet arvioissaan omaa itsemonitorointiluokkaansa edustavaa hakijaa (ks. luvut 3.3.1 ja 4.1.2). Tutkimustulosten perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että hakijan itsemonitorointiorientaatio ohjaa arviointipistemääriä enemmän kuin arvioijien oma itsemonitorointiorientaatio (ks. taulukot 10 ja 11). Toisesta tutkimusongelmasta saatu vastaus tukee näin ollen tutkimuksen ensimmäistä tutkimusongelmaa.

8.1 Itsemonitoroinnin vaikutus menestykseen yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa

Vahvasti itsemonitoroiva hakija odottaa pääsyä yhteistyötaitoja mittaavaan kokeeseen. Hän on pukeutunut tavalla, jonka kuvittelee vastaavan parhaan mahdollisen opettajaksi koulutettavan henkilön vaatetusta (Davis & Lennon 1985; Sullivan & Harnish 1990; ks. myös luku 3.3.1). Oven ulkopuolella odottaa kolme muuta samaan koetilanteeseen tulossa olevaa hakijaa. Ryhmässä on sekä miehiä, että naisia, eikä heidän roolejaan tulevassa koeasetelmassa ole määritelty etukäteen. Todennäköistä siis on, että joku ryhmässä oleva vahvasti itseään monitoroiva mieshakija ryhtyy koetilanteessa johtajahahmoksi. Tätä oletusta vahvistaa se, että tuleva koetilanne perustuu arvioitsijoiden sanelemiin tavoitteisiin ja tulee todennäköisesti sisältämään paljon kielellistä vuorovaikutusta. Vielä oven ulkopuolella vahvasti itsemonitoroiva hakija on kuitenkin vain hakija muiden hakijoiden joukossa. (Berger & Douglas 1981; Garland & Beard 1979; Kent & Moss 1990; Whitmore & Klimoski 1984; Miller 1984 Snyderin 1987, 89 mukaan; Zaccaro, Kenny & Foti 1991; Cronshaw & Ellis 1991; Ellis & Cronshaw 1992; ks. myös luvut 3.3, 3.3.1, ja 4.2.2 .) Hakijoiden kesken vaihdetun muutaman sanan perusteella vahvasti itsemonitoroiva hakija voi olettaa tunnistavansa ne kokelaat,

joiden kanssa vuorovaikutus tulevassa koetilanteessa sujuu hyvin. Todennäköisesti nämä henkilöt ovat myös vahvasti itseään monitoroivia. (Snyder, Gangestad & Simpson 1983, 1069–1071; Snyder 1987, 56; ks. myös luvut 3.3, 3.3.1 ja 4.1.2.)

Kun ovi aukeaa, vahvasti itsemonitoroiva hakija havainnoi nopeasti koeympäristön puitteet ja niihin kytkeytyvät tilannevihjeet. Samalla hän vahvistaa arvioijilta tulleen katsekontaktin hymyllä. Arvioijien antamiin ohjeisiin ja palautteeseen vahvasti itsemonitoroiva hakija päättää suhtautua tarkkaavaisella vakavuudella. Muihin sosiaalisiin ärsykkeisiin hän päättää vastata rennolla iloisuudella. Arvioijat ja tilanteessa olevat muut hakijat ovat vahvasti itsemonitoroivan hakijan ulkoinen yleisö, joille hän toimintansa suuntaa. Koetilanteen havainnointi auttaa hakijaa luomaan itselleen tilanteeseen sopivan roolin. (Greenwald & Breckler 1985; Snyder 1979, 102–106; Deaux ym. 1993, 53–56; ks. myös luvut 3.2, 3.3 ja 3.3.1)

Kun varsinaisen kokeeseen liittyvä toimintatilanteen alkaa, vahvasti itsemonitoroiva hakija pyrkii olemaan se, joka aloittaa keskustelun. Luodakseen hakijaryhmän toimintaan yhteishenkeä vahvasti itsemonitoroiva hakija korostaa puheessaan monikon ensimmäistä persoonaa (Ickes & Barnes 1977, 328; Ickes, Reidhead & Patterson 1985, Snyderin 1987, 47 mukaan; ks. myös luku 3.3.1). Käyttäytymisensä vahvasti itsemonitoroiva hakija muovaa samanaikaisesti ystävälliseksi, joustavaksi, rauhalliseksi sekä muut huomioon ottavaksi (Lippa 1976a; 1976b; Cappella 1985, Snyderin 1987, 37–38 mukaan). Tilanteen edetessä vahvasti itsemonitoroiva hakija ei antaudu tunteidensa vietäviksi (Friedman & Miller-Herringer 1991, 772–773; ks. myös luku 3.3.1). Kokeessa vastaantulevia tilanteita vahvasti itsemonitoroiva hakija ratkaisee hyödyntämällä erilaisia roolilleen sopivia mielikuvanhallintakeinoja ja toimintataktiikoita. Mahdollisuuksien mukaan hän pyrkii myös muokkaamaan koetilannetta omalle roolilleen suotuisammaksi (Deaux ym. 1993, 71-76; Zaccaro, Kenny & Foti 1991; Snyder 1987, 52; ks. myös luvut 3.2, 3.3, 3.3.1 ja 4.2.2).

Edellä kerrottu tarina kuvaa itsemonitorointiteorian luonnehtiman vahvasti itseään monitoroivan hakijan hypoteettista toimintaa opettajankoulutuslaitoksen yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa. Tarinan hakija soveltaa itsemonitorointiorientaatiolleen tyypillisiä itsemonitorointiprosesseja koetilanteeseen luodakseen itsestään haluamansa mielikuvan arvioijina toimiville henkilöille (Snyder

1974, 1979, 1987). Tutkimuksessa suoritettujen korrelaatioanalyysien tulosten perusteella voidaan olettaa, että vahvasti itseään monitoroiva yksilö todella pystyy hyödyntämään itsemonitorointiprosesseja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ryhmätilanteessa (ks. taulukko 5). Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemäärät korreloivat itsemonitorointi-ilmiötä operationaalistavan itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärän kanssa (SUM 18) .295 merkitsevyystasolla .000.

Lähes yhtä paljon yhteyttä yhteistyötaitoja mittaavasta kokeesta saaduilla pistemäärillä on itsemonitorointimittarin ensimmäisen faktorin (SUM 1) kanssa (.281, merkitsevyystasolla .000). Tämä Julkisen esiintymisen faktori kuvaa laajimmillaan yksilön itsemonitoroivan käyttäytymisen voimakkuutta ja on siksi suurin ja voimakkaimmin latautuva faktori. Ensimmäisenä mittarilta esiin piirtyvässä faktorina se on lähimpänä Snyderin kuvaamaa itsemonitorointiorientaatiota selittävää luokkamuuttujaa, joka tyypillisesti identifioituu ensimmäisellä rotatoimattomalla faktorilla. (Snyder & Gangestad 1986, ks. myös luku 2.6 sekä liite 2.) Julkisen esiintymisen faktorin yhteys menestykseen yhteistyötaitoja mittaavassa on looginen sikäläkin, että se kuvaa nimensä mukaisesti yksilön esiintymisen pätevyyttä ja ilmaisun sujuvuutta. Faktori muodostuu suurimmaksi osaksi esimerkiksi Briggsin, Cheekin ja Bussin (1980, 680) nimeämän Näyttelemisen faktorin kanssa yhteisistä mittariosioista sekä joukosta heidän Ekstraversio faktorilleen latautuvista kysymyksistä. Valintakoetilanteessa on monella tavalla kyse hakijan esiintymisestä arvioitsijoilleen. Esiintymisen tavoitteena on luoda itsestä kuva sopivana opettajaksi koulutettavana yksilönä, jolloin hakijan julkisen roolin valintaa ja itseilmaisun säätelyä ohjaavat ne ominaisuudet, joita hän olettaa hyvältä opettajaksi opiskelevalta vaadittavan. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi ulospäin suuntautuneisuus, sosiaalisuus, esiintymisen varmuus. (Heikkinen 1999c, 47–54; Kari ym. 1997, 68; Korpinen 1988; Rähä 1999, 23–36; 2001.)

Itsemonitorointimittarin toinen faktori, joka tässä tutkimuksessa on nimetty Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktoriksi (SUM2), on yhteydessä yhteistyötaitoja mittaavaan kokeeseen latauksella .196 merkitsevyystasolla .001. Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktorin sisältö heijastaa mittarin faktoreista selkeimmin yksilön todellisten sisäisten ajatusten suhdetta hänen julkisesta toiminnastaan välittyviin asenteisiin ja ajatuksiin. Faktori kuvaa yksilön tietoisesta roolikäyttäytymisen hyväksikäyttöä sosiaalisissa tilanteissa. Faktorin yhteyttä yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemääriin voidaan selittää hakijan pyrkimyksellä käyttää hyväkseen oman itsemonitorointiorientaationsa mukaista

ilmaisua, jotta hän saisi arvioijilta mahdollisimman hyvän arvion sopivuudestaan koulutukseen. Toisaalta pelkkä korrelaatio ei riitä paljastamaan pistemäärien välisen yhteyden kausaalisuhdetta (Holopainen & Pulkkinen 1995, 163). Voidaan kuitenkin esittää oletus, että ryhmätilanteessa, jossa hakija joutuu kilpailemaan arvioijien myönteisestä huomiosta muiden hakijoiden kanssa, hakijan tavoitteena on nimenomaan tulla näkyväksi. Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen hakijaryhmässä on kyse on satunnaisesta ryhmästä, koska yksilöt ovat tulleet tilapäisesti tekemisiin toistensa kanssa. Vuorovaikutus on olosuhteiden virittämää. Yksilöt tapaavat tällöin toteuttaa ryhmässä yksilöllisiä tavoitteita enemmän kuin yhteisiä päämääriä. (Jauhiainen & Eskola 1994, 54.) Ryhmällä on kuitenkin myös valintakokeen tehtävänannossa määritelty tavoite. Myös yhteisen ryhmätehtävän toiminnan tavoitteellisuus ohjaa hakijaa turvautumaan itsemonitoroinnin manipulatiivisiin puoliin. Tarve ohjailla tilannetta tiettyjen tavoitteiden suuntaan, muovaa yksilön roolikäyttäytymistä. Useimmiten vahvasti itseään monitoroiva yksilö omaksuukin erilaisissa ryhmätilanteissa johtajan roolin. (Snyder 1987, 89; ks. myös luku 4.2.2).

Mittarin kolmas faktori (SUM 3) eli Suojaavan itsemonitoroinnin faktori ei sen sijaan korreloi yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemäärien kanssa. Tulos viittaa siihen, että tässä valintakoeosiossa hakija ei kohdistu huomiotaan niinkään muiden toimintatilanteessa olevien ryhmänjäsenten miellyttämiseen, vaan keskittyy voimakkaasti itsemonitoroinnin muihin dimensioihin. Toiminnallisessa ryhmätilanteessa sosiaalinen epävarmuus ja tunne arvioinnin alaisena olemisesta eivät kenties saa niin herkästi sijaa hakijan ajatuksissa, kuin esimerkiksi yksilöhaastattelutilanteessa.

Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktori ja Suojaavan itsemonitoroinnin faktorit on nimetty käyttäen apuna Hoylen ja Lennoxin (1991) esittämiä itsemonitoroinnin tulkintamalleja. Heidän toisen asteen mallinsa perustuu oletukselle, että itsemonitoroinnin faktorien taustalla vaikuttava itsemonitorointiominaisuus voidaan jakaa kahteen korkeamman asteen faktoriin niitä ohjaavien motiivien perusteella. Näitä ovat itsemonitoroinnin käyttö jonkin tavoitteen saavuttamiseksi sekä itsemonitoroinnin käyttö sosiaalisena suojana esimerkiksi konflikteja välttävissä merkityksessä. (Hoyle & Lennox 1991, 516–518.)

Yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa menestymisen ja itsemonitoroinnin voimakkuuden välistä yhteyttä voidaan selvittää lähemmin, kun tarkastellaan taulukkoa 6. Siinä on verrattu toisiinsa eri itsemonitorointiluokkiin kuuluvien hakijoiden saamia arviointipistemääriä. Taulukosta nähdään, että kokeessa käytetyn

pistemääräskaalan korkeimpia pistemääriä (luokat 4,00 ja 5,00) ovat saaneet juuri vahvan itsemonitorointiluokan hakijat. Suuntaus on sama sekä naisilla että miehillä. Vastaavasti eniten pistemääräskaalan alimpia pisteitä ovat saaneet heikon itsemonitorointiluokan naiset ja miehet. Toisaalta poikkeuksen tästä yleisestä linjasta muodostavat heikosti itseään monitoroivat miehet, joiden osuus luokan 5,00 pistemäärästä on suuri. Tämä saattaa kertoa siitä, että joukossa on ollut hakijoita, joiden aidot asenteet, arvot, luonteenpiirteet ja toimintaperiaatteet ovat olleet sopivia ryhmätilanteessa muutoutuneiden ja toteutettujen toimintatapojen kanssa (Snyder 1987, 3–5; Deaux ym. 1993, 76–77; ks. myös Chemers & Ayman 1985, Snyderin 1987 mukaan; Cronshaw & Ellis 1991, 405; sekä luku 4.2.2). Lisäksi eri hakijajoukkojen muodostamien ryhmien välillä ilmenevät erot saattavat vaikuttaa siihen, millaista itsemonitorointiorientaatiota suosivaksi koetilanne muodostuu. Toisissa koeryhmissä ja toisenlaisten tehtävien äärellä heikosti itseään monitoroiva yksilö pääsee sujuvasti toteuttamaan itseään, tai vastaavasti joissakin tilanteissa ja olosuhteissa vahvasti itseään monitoroivan yksilön monitorointi saattaa vaikeutua. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että valintakokeissa mukana olleiden heikosti itseään monitoroivien miesten lukumäärä on niin pieni, että joukon suhteellinen prosentuaalinen osuus korostuu helposti. Näin ollen tulosten tilastollisen merkitsevyyden taso laskee ja pätevien johtopäätösten teon mahdollisuus heikentyy.

Naisten ja miesten yhdistetyn hakijajoukon itsemonitorointiluokkien väliset erot koemenestyksessä piirtyvät esiin kuvioista 3. Kuva osoittaa, että hakijan itsemonitorointiorientaatio vaikuttaa arviointipistemääriä nostavasti vahvasti itseään monitoroivien hakijoiden suorituksiin ja madaltavasti heikosti itseään monitoroivien hakijoiden suorituksiin. Samaa ilmiötä tarkentaa taulukko 6, jolle laskettu tilastollinen merkitsevyys on erittäin merkitsevä tasolla .008 silloin, kun naisia ja miehiä tarkastellaan yhtenä joukkona (ks. liite 13). Mikäli miesten ja naisten menestystä tarkastellaan toisistaan erillään, kadottavat miesten tulokset tilastollisen merkitsevyytensä siksi, että kohdejoukko kutistuu jälleen kerran liian pieneksi. Naisten jakauma sen sijaan säilyttää edelleen tilastollisen merkitsevyytensä tasolla .008.

Vaikka yhteistyötaitoja mittaavan kokeen menestystä kuvaavien arviointipistemäärien ja itsemonitorointimittarin kokonaispistemäärien sekä kahden ensimmäisen faktorin väliset lataukset täyttävätkin tilastollisen merkitsevyyden ehdon, ovat itse lataukset suhteellisen matalia. Esimerkiksi Holopainen ja Pulkkinen

(1995, 163) kuitenkin toteavat, että ”heikkokin muuttujien välinen yhteys saattaa olla käytännön kannalta tärkeä”. Tässä tutkimuksessa heikot lataukset selittyivät osittain itsemonitorointimittarin sisäisen rakenteen luotettavuusongelmilla (Briggs ym. 1980; Hoyle & Lennox 1991; ks. myös luku 2.6; liite 2). Näitä ongelmia korostaa lisäksi tutkimuksessa käytetty mittarin suomennettu versio. Mittarin sisältöviitteisen validiusevidenssin vaatimuksiin kuuluu vaalia mittarin osioiden välistä yhdenmukaisuutta. Epätarkka kysymysten suomentaminen saattaa hajottaa mittarin rakennetta ja näin ollen koitua uhaksi mittarin yksiulotteisuudelle. Myös itsemonitorointi käsitteen rajaus hämärtyy, mikäli suomennos poikkeaa tulkinnallisilta vivahteiltaan alkuperäisestä englanninkielisestä versiosta. Lisäksi, jotta voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla varmistaa, että myös suomennettu itsemonitorointimittari mittaa samaa Snyderin määrittelemää itsemonitoroinnin käsitettä, tulisi suomenkielinen mittariversio standardoida vastaamaan suomalaisen elinympäristön luomaa kontekstia itsemonitorointiprosesseille.

8.2 Itsemonitoroinnin vaikutus menestykseen yksilöhaastattelussa

Yksilöhaastattelussa hakijoiden saamien arviointipistemäärien ja tiettyyn itsemonitorointiluokkaan kuulumisen välinen riippuvuus (.266 merkitsevyystasolla .000) osoittautuu yhteistyötaitoja mittaavan kokeen pistemäärien ja itsemonitoroinnin voimakkuutta kuvaavien itsemonitorointiluokkien välistä riippuvuutta heikommaksi. Itsemonitorointiteorian näkökulmasta tarkasteltuna havainto vaikuttaa ymmärrettävältä.

Yhteistyötaitoja mittaava koe ja yksilöhaastattelutilanne ovat sosiaalisilta asetelmiltaan toisiinsa nähden varsin erilaiset. Yksilöhaastattelutilanteessa hakija kohtaa kolme samaa instituutiota edustavaa arvioijaa, jotka ikään kuin yhteisesti muodostavat haastatteludialogin toisen osapuolen. Joskus valintakoetilan järjestely korostaa tätä asetelmaa siten, että hakija on sijoitettu istumaan vastapäätä kohti yhtenä rintamana haastattelevaa arvioijajoukkoa. Vaikka haastattelutilanteessa viestit kulkevatkin molempiin suuntiin haastateltavan ja arvioijien välillä, osapuolten väliset suhteet ja statusten välinen epätasapaino ovat jo etukäteen määräytyneet valintakoerakennelmassa. Yksilöhaastattelutilanteessa hakijalta puuttuu yhteistyötaitoja mittaavaan kokeeseen olennaisesti liittyvä rooleiltaan tasa-arvoinen

hakijaryhmä. Näin ollen vahvasti itseään monitoroivan hakijan mahdollisuudet muokata itseilmaisuaan haastattelutilanteen aikana voivat perustua vain haastatteliijoista välittyviin vihjeisiin. Näiden vihjeiden vapautumista saattaa ehkäistä omalta osaltaan arvioijien pyrkimys objektiivisuuteen haastattelutehtävässään. Tällä perusteella hakijan itsemonitorointiprosessien soveltamisen lähtökohdan muodostavat hakijalla olevat ennakkotiedot ja -käsitykset siitä, mitä arvioijat hyvän pistemäärän antaakseen haluavat kuulla ja nähdä.

Kun haastattelun vuorovaikutustilanteessa korostuvat itsemonitoroinnin mielikuvanhallinnalliset elementit, voidaan olettaa, että yksilöhaastattelutilanne vaatii onnistuakseen vahvasti itseään monitoroivalta hakijalta erittäin pitkälle kehittyneitä valmiuksia muokata omaa itseilmaisuaan. Tätä oletusta tukee se, että itsemonitorointimittarin faktoreista voimakkaimmin latautuu Julkisen esiintymisen faktori. Julkisen esiintymisen faktorin yhteys yksilöhaastattelun pistemäärien kanssa on .249 merkitsevyystasolla .000. Toisaalta latausta selittää osittain myös se, että ensimmäinen faktori on tyypillisesti läheisimmässä yhteydessä itsemonitoroinnin luokkamuuttuun.

Suojaavan itsemonitoroinnin faktorin yhteys (.181, merkitsevyystasolla .002) yksilöhaastattelumenestyksen kanssa on melko heikko. Se kuitenkin selittää itsemonitoroivan käyttäytymisen luonnetta haastattelutilanteessa. Vahvasti itseään monitoroiva hakija pyrkii antamaan itsestään arvioijille parhaan mahdollisen kuvan samalla, kun välttää tekemästä virheitä luomansa roolin suhteen. Haastateltava pyrkii tarinassaan kertomaan kaiken tarvittavan, mutta varoo paljastamasta liikaa (Räihä 2001). Myös itse haastatteluasetelma, jossa haastatteliija-arvioitsijoilla mahdollisuus päättää hakijan kohtalosta, ohjaa hyödyntämään itsemonitorointia tässä suojaavassa merkityksessä. Kolmannen faktorin sisällöt heijastavat yksilön sosiaalisessa tilanteessa kokemia epävarmuustekijöitä, joita esimerkiksi valintakoehaastattelun kaltainen tapahtuma hakijassa synnyttää. Näin ollen faktorin tulkinnassa korostuvat nimenomaan konflikteja välttävät motiivit (ks. luku 3.2). Tässä merkityksessä faktori kuvaa myös niitä kohteliaan käyttäytymisen peruskoodeja, joita noudattaen yksilö selviää läpi vuorovaikutustilanteiden (Jauhiainen & Eskola 1994, 57).

Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktori ei sen sijaan ole tilastollisesti merkittävässä yhteydessä yksilöhaastattelumenestyksen kanssa. Yksilöhaastattelutilanteessa toiminta ei perustu ryhmäpäättöksenteolle, kuten yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa, jolloin koemenestyksen ja Hyötyä tavoittelevan itsemonitoroinnin faktorin välille muodostuu riippuvuus. Tämän

perusteella on oletettavissa, että toisin kuin yhteistyötaitokokeen ryhmätilanteessa yksilöhaastattelutilanteessa hakijan on lähes mahdotonta manipuloida tilannetta ja rooliaan haluamaansa suuntaan ulkoapäin välittyvien, tilannesidonnaisten vihjeiden perusteella. Ilman vertaista hakijaryhmää ja ulkopuolista toimintatavoitetta haastattelun lyhyt kesto ei anna mahdollisuutta kovin monimutkaiseen tilannevihjeiden peilaamiseen. Liiallinen yritys vastata kaikkeen mahdolliseen palautteeseen muistuttaa enemmän hyväksytyksi tuleminen tarpeen ohjailemia sosiaalisen kanssakäymisen malleja kuin itsemonitorointimittarin osoittamaa itsemonitorointitaijumusta (Crowne & Marlowe 1964; Snyder 1974, 528–529; ks. liite 2).

Itsemonitorointiorientaation ja yksilöhaastattelumenestyksen välistä yhteyttä tarkentavat taulukko 7 ja kuvio 4. Hakijan itsemonitorointiluokan vaikutus hakijan haastattelusta saamiin arviointipistemääriin noudattaa pääpiirteittäin samaa linjaa kuin pistemäärien jakautuminen yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa. Vahvasti itseään monitoroivat naiset ja miehet ovat saaneet useammin korkeiden pistemääräluokkien arviointeja kuin heikosti itseään monitoroivat naiset ja miehet, joiden suoritusten arvioinnit keskittyvät alempiin pistemääräluokkiin. Yleisesti on havaittavissa, että haastatteluarviot painottuvat korkeisiin pistemääräluokkiin, minkä vuoksi kaikkien haastattelupistemäärien yhteinen jakauma on vinoutunut. Itse asiassa heikoimmin haastattelussa menestyneen heikon itsemonitorointiluokan arviointipistemäärien jakauma noudattaa yksilöhaastattelun osalta eniten normaalijakaumaa, kun taas yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa normaalijakauman muoto toteutuu selkeimmin keskimmäisen itsemonitorointiluokan arvioinneissa. Taulukko 7 ei kuitenkaan saavuta selityskyvyllään (.102) tilastollisen merkitsevyyden tasoa edes silloin, kun nais- ja mieshakijoita tarkastellaan yhtenä joukkona. Näin ollen kyseisen ristiintaulukon tuloksia voidaan pitää vain suuntaa antavina (ks. liite 14). Yksilöhaastatteluun kytkeytyvien tulosten selityskykyä alentavat osaltaan itsemonitorointimittariin tiedonhankintavälineenä liittyvät ongelmat sekä se, että yksilöhaastattelu sosiaalisena tilanteena ei ehkä lopultakaan jätä paljoa sijaa vahvan itsemonitorointiorientaation mahdollistamien itsemonitorointiprosessien hyväksikäytölle. On myös täysin mahdollista, että yksilöhaastattelun arvioijat ovat todellakin pystyneet erottamaan hakijoiden joukosta ne, jotka aidosti ovat harkinneet uravalintaansa ja kykenevät tuomaan kantansa esille ilman itsemonitorointiin kytkeytyvää tilanteenmukaisen esiintymistaidon erityiskykyä.

8.3 Hakijan itsemonitorointiorientaatio koulutukseen pääsyn ennustajana

Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun lisäksi taulukossa 5 tutkittiin itsemonitoroinnin yhteyttä hakijan kokonaismenestykseen valintakokeissa.

VERTAILULUVULLA 2 kuvataan itsemonitoroinnin yhteyttä yhteisesti kaikkiin opettajankoulutukseen sisälle pääsyyn vaikuttaviin valintakoeosioihin. Tällöin yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun pistemäärien rinnalle liitetään kaksiosaisen kirjallisen kokeen yhteenlasketut pisteet. Itsemonitorointiprosessien soveltaminen kirjallisen kokeen sisältöjen kaltaisiin videoanalyysi ja esseetehtävään ei kuulu tämän tutkimuksen ongelmiin. Sinänsä mielenkiintoista olisi selvittää, vaikuttaako itsemonitorointiorientaatio esimerkiksi kykyyn tehdä havaintoja videonauhalle tallennetusta luokkahuonetilanteesta. Aikaisemmin tehdyissä hieman vastaavissa tutkimusasetelmissä on käynyt ilmi, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt kykenevät tunnistamaan esimerkiksi kasvoista välittyviä tunneilmaisuja tehokkaammin kuin heikosti itseään monitoroivat yksilöt (Snyder 1974, 533–535). Tässä tutkimuksessa esiintyvien korrelaatiokertoimien valossa vaikuttaa kuitenkin siltä, että kirjallinen koe ei ole ainakaan lineaarisessa riippuvuussuhteessa hakijan itsemonitorointiluokan kanssa. Näin ollen VERTAILULUKU 2:n merkitykseksi muodostuu lähinnä osoittaa se, onko mielenkiinnon kohteena olevaa itsemonitorointiluokkaa edustava hakija lopulta tullut valituksi koulutukseen vai ei.

Itsemonitorointiluokan yhteys VERTAILULUKU 2:een saa arvon .296, joka on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Luonnollisestikin myös Julkisen esiintymisen faktori latautuu VERTAILULUKU 2:en kanssa (.294 merkitsevyydellä .000). Tarkempien tulosten analyysien perusteella (taulukko 8) käy ilmi, että koulutukseen valituista hakijoista suhteellisesti ja lukumäärällisesti suurin osa kuuluu keskimmäiseen itsemonitorointiluokkaan, jonka osuus alunperinkin kaikkien hakijoiden osalta on suurin. Naisten joukosta suurimmalla todennäköisyydellä (40,3%) valituksi tulee keskimmäistä itsemonitorointiluokkaa edustava hakija. Miesten taulukko puolestaan paljastaa, että selkeästi todennäköisin onnistuja valintakokeessa on vahvasti itseään monitoroiva mieshakija (15,3%). Miesten itsemonitorointiorientaation ja valintakoemenestyksen välinen riippuvuus etenee suoraviivaisesti siten, että valituksi tuleminen todennäköisyys kasvaa

itsemonitorointitaitumuksen voimakkuuden kasvaessa. Niinpä yli puolet (55,0%) koulutukseen valitusta miehistä edustaakin vahvaa itsemonitorointiorientaatiota. Toisaalta, kun verrataan vahvasti itseään monitoroivien nais- ja mieshakijoiden välisiä eroja suhteellisessa todennäköisyydessä tulla valituksi, käy ilmi, että vahva itsemonitorointiorientaatio ennustaa naisten sisäänkäymä (20,8%) hieman voimakkaammin, kuin miesten sisäänkäymä (15,3%).

Todellisuudessa vahvan ja heikon itsemonitorointiorientaation edustuksissa kaikkien valituksi tulleiden joukossa vallitsee suurempi ero kuin taulukko 8 ja kuvio 5 paljastavat. Koska mediaanin mukaan vahvaan ja heikkoon itsemonitorointiorientaatioon luokitelluista hakijoista 75,8% edustaa vahvaa itsemonitorointiorientaatiota, voidaan olettaa, että suurin osa analyysia varten irrotetun keskimmäisen itsemonitorointiluokan hakijoista kuuluu vahvaan itsemonitorointiluokkaan. Mittariasteikon keskimmäisten arvojen korostuminen saattaa osaltaan selittää myös itsemonitoroinnin ja valintakoemenestyksen välistä yhteyttä kuvaavien latausten vaatimattomuutta (taulukko 5). Luotettavin kuva koulutukseen valittujen hakijoiden jakaumista piirtyy esiin kuvioista 5, jossa erityisen mielenkiinnon kohteeksi nousevat ala- ja yläkvartiilein eristetyt heikko ja vahva itsemonitoroinnin luokka. Ne vahvistavat käsityksiä siitä, että koulutukseen valituista hakijoista suhteellisesti ja lukumäärällisesti ilmaistuna suurin osa edustaa vahvaa itsemonitorointiorientaatiota.

Koska itsemonitorointi vaikuttaa valintakoemenestykseen juuri yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastattelussa, mutta ei todistettavasti kirjallisessa kokeessa, on yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun pistemäärät yhdistetty yhdeksi muuttujaksi. Muuttuja YHTHAACA kuvaa siten itsemonitoroinnin maksimaalista vaikutusta valintakoemenestykseen. Tällöin itsemonitoroinnin ja valintakoemenestyksen välinen riippuvuus saavuttaa kertoimen .341 merkitsevyydellä .000. Myös Julkisen esiintymisen faktorin selitysvoima kasvaa (.323 merkitsevyydellä .000). Näin ollen itsemonitorointi vaikuttaa hakijan menestykseen valintakoeosioissa, jotka mittaavat hakijan soveltuvuutta opettajankoulutukseen. Tällä perusteella voidaan päätellä, että valintakoe mittaa ainakin osittain Karin (1997, 25-32) mainitsemaa hakijan "esiintymisen sujuvuutta ja suullista kyvykkyyttä". Vaikka hakijan vahva itsemonitorointiorientaatio onkin varsin voimakas sisäänkäymän ennustaja, itsemonitoroinnin ja valintakoemenestyksen väliset lataukset eivät ole niin voimakkaita, että pelkkä itsemonitorointiteoria riittäisi selittämään sitä, mitä valintakoe kokonaisuudessaan mittaa ja millä

itsemonitorointiorientaatiolla valintakokeet varmuudella läpäistään.

Tutkimustulokset antavat ymmärtää, että valintakokeiden arvioinnin päätavoitteena olevan hakijan opettaja-ajattelun havainnoimisessa on saatettu onnistua (Kari 1997, 25–32).

8.4 Hakijan sukupuolen vaikutus yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja yksilöhaastattelun arviointipistemääriin

Ensimmäisen pääongelman osaongelmaa selvitetään taulukoissa 6, 7 ja 8. Miesten vähäinen lukumäärä (n=48) hakijajoukossa estää luotettavien johtopäätösten tekemisen, mutta tuloksia voidaan kuitenkin pitää jossain määrin suuntaa antavina. Tilastollista merkitsevyyttä niillä ei ole. Varsinkin heikon itsemonitorointiluokan tuloksista tehtäviin päätelmiin mieshakijoiden muodostaman kohdejoukon (n=7) niukkuus vaikuttaa ratkaisevasti. Tällöin itsemonitorointiluokan ja arviointipistemäärien välille ei kehity minkäänlaista riippuvuutta, joten heikosti itseään monitoroivien miesten ja naisten menestymisen vertailu yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa tai yksilöhaastattelussa ei ole mahdollista. Sen sijaan keskimmäisen itsemonitorointiluokan pistemääräkäyrien vertailusta selviää, että yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arviointipistemäärät jakautuvat lähes identtisesti eri sukupuolten välillä (kuvio 8). Näin ollen miesten ja naisten arvioinnin välillä ei ole eroja. Yksilöhaastatteluosuudessa keskimmäisen itsemonitorointiluokan miehet ja naiset menestyvät keskimääräisesti yhtä hyvin. Naisten suoritusten arvioinneissa korostuvat kuitenkin keskimmäiset pistemääräluokat, kun taas miesten arvioinnit jakautuvat tasaisemmin, mutta samalla nousujohteisesti kohti korkeita pistemääräluokkia. Sekä miesten että naisten pistemäärät painottuvatkin haastatteluarvioinneille tyypillisesti korkeisiin pistemääräluokkiin. Vahvaa itsemonitorointiluokkaa edustavien hakijoiden joukossa mieshakijat menestyvät naishakijoihin verrattuna hieman paremmin (kuviot 10 ja 11). Mieshakijoiden pistemäärähuiput sijoittuvat korkeammalle piteskaalalla kuin naisten vastaavat huiput. Etenkin yksilöhaastattelun arvioinnit suosivat vahvasti itseään monitoroivia mieshakijoita enemmän kuin vahvasti itseään monitoroivia naishakijoita.

Kun tarkastellaan koulutukseen valituksi tulleiden nais- ja mieshakijoiden jakautumista eri itsemonitorointiluokkiin, havaitaan, että miesten suhteellinen osuus koulutukseen päässeistä ei yllä suureksi heikon ja keskimmäisen

itsemonitorointiluokan osalta (taulukko 8). Kaikista opiskelupaikan saaneista hakijoista 72,2% on naisia ja 27,8% miehiä, joten on luonnollista, että naisten edustus myös itsemonitorointiluokkien sisällä on laaja. Valituksi tulleiden vahvan itsemonitorointiluokan hakijoiden keskuudessa miesten suhteellinen osuus on kuitenkin 42,3%. Tämä tarkoittaa sitä, että yli puolet (55%) koulutukseen valituksi tulleista miehistä edustaa vahvaa itsemonitorointiorientaatiota.

Osaongelman ratkaisun osalta voidaan todeta, että pelkän sukupuolen perusteella tapahtuvaa hakijoiden suosimista eri itsemonitorointiluokkien välillä ei ole havaittavissa. Vahvan itsemonitorointiluokan miesten saamia parempia arviointipistemääriä voidaan selittää vähemmistön silmiinpistävyydellä sekä Snyderin (1987, 19; ks. myös luku 2.3) mainitsemalla miesten yleisesti voimakkaammalla itsemonitorointitaipumuksella. Myös yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ryhmätilanne, jossa sukupuolen koostumus on heterogeeninen, suosii teorian valossa mieshakijoita (Ellis & Cronshaw 1992; ks. myös luku 4.1.2).

8.5 Arvioijan itsemonitorointiorientaation vaikutus hakijan arviointiin

Tutkimuksen toiseen pääongelmaan ja sen osaongelmiin ei saatu oletetun kaltaisia vastauksia tämän tutkimuksen avulla. Taulukoista 10 ja 11 nähdään, etteivät arvioijat suosineet kummassakaan tutkitussa valintakoeosuudessa omaa itsemonitorointiluokkaansa (Snyder, Gangestad & Simpson 1983, 1069–1071; Snyder 1987, 56, 59–70; ks. myös luvut 3.3 ja 4.2.2). Sen sijaan molemmissa koeosiossa jokainen arvioijien itsemonitorointiluokka suosi vahvasti itseään monitoroivia hakijoita.

Arvioijien eri itsemonitorointiluokkaa edustaville hakijoille antamien pistemäärien keskiarvojen erot ovat selkeimmin nähtävissä keskimmäiseen itsemonitorointiluokkaan kuuluvien arvioijien arvioinneissa. Vaikka arvioijien vähäinen määrä ennustaakin vähäistä tilastollista merkitsevyyttä, läpäisee keskimmäiseen luokkaan kuuluvien arvioijien arviointikäytänteitä kuvaavat sarakkeet merkittävänä pidetyn .01 tason molemmissa tutkituista valintakoeosioissa. Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen vahvasti itseään monitoroivien arvioijien tuloksia voidaan myös pitää tilastollisesti merkitsevinä. Muiden arvioijaluokkien antamalla

Itsemonitorointiluokittain ryhmitellyillä pisteillä ei ole tilastollista merkitsevyyttä kummassakaan valintakoeosiossa.

Se, että arvioijat eivät suosi omaa itsemonitorointiluokkaansa, johtunee ainakin osittain koetilanteen lyhyestä kestosta. Vain 15 minuuttia kestävä haastattelutilanne mahdollistaa hakijan sujuvan ilmaisun toteamisen paremmin kuin hakijan perimmäisten motiivien selvittämisen. Jauhiainen ja Eskola (1994, 58) toteavat, että lyhyissä ihmisten välisissä kohtaamisissa ”syntyy houkutus esittää itsensä kärjistetyksi ja keskitetyksi, mahdollisimman paljon minäkäsityksen mukaisesti”. Arvioija on valintakokeessa suorittamassa työtehtävää ennalta määrättyjen arviointikriteerien valossa. Tällöin hänen valintojaan ohjaa esimerkiksi Korpisen (1988, 23) mainitsema ”opettajan kouluttajan pedagoginen ihmiskuva”, joka työvälineenään arvioija tekee valintojaan. Usein tämä ihmiskuva sisältää vahvasti itseään monitoroivalle yksilölle tyypillisiä piirteitä (ks. luku 4.1.2). Myös valintakokeen arviointikriteerit itsessään suosivat vahvasti itseään monitoroivaa hakijaa (ks. luvut 4.2.1 ja 4.2.2). Näin ollen, mikäli heikkoa itsemonitorointiorientaatiota edustava hakija ei kykene valintakoesuorituksessaan tuomaan vakuuttavasti esille opettajan uralle sopivia näkemyksiään, hänen esiintymisensä pääsääntöisesti sujuvasti ilmaisevien hakijoiden joukossa saattaa vaikuttaa jopa kömpelöltä (Snyder 1974, 536). Toisin sanoen hakijan itsemonitorointiorientaatioon kytkeytyvät mahdollisuudet vaikuttaa esiintymiseen valintakokeissa heijastuu arvioijan antamiin valintakoepistemääriin enemmän kuin arvioijan henkilökohtaiset itsemonitorointiominaisuudet. Tällöin arvioijan voidaan todeta tekevän työtään itsemonitorointiorientaationsa osalta objektiivisesti, mikä puolestaan vahvistaa hakijan itsemonitorointiprosessien mahdollisuutta vaikuttaa arviointipistemääriin.

Se, kumpaa itsemonitorointiorientaatiota edustava arvioija tekee luotettavampia arvioita eri valintakoeosiossa, ei selviä tässä tutkimuksessa. Vahvalle itsemonitorointiorientaatiolle tyypillinen kyky lukea herkästi tilannevihjeitä saattaa olla hyödyllinen apu yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ryhmätilanteen arvioinnissa. Sen sijaan valintojen motiiveja tarkastelevissa tutkimuksissa on todettu, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt perustavat arvionsa useammin arvioitavan kohteen ulkoiseen olemukseen kuin heikosti itseään monitoroivat yksilöt (Snyder, Tanke & Berscheid 1977). Vahvasti itseään monitoroivien yksilöiden on todettu tekevän valintoja enemmän mielikuvien saattelemina, kun taas heikosti itseään monitoroivat keskittyvät saatavilla olevaan informaatioon (Snyder 1987, 92–94).

8.6 Itsemonitorointiteorian tulevaisuus opettajankoulutuksen tutkimisessa

Itsemonitorointiteorian perusteella olisi voinut olettaa, että itsemonitoroinnin vaikutus valintakokeiden yhteistyötaitoja mittaavassa kokeessa ja yksilöhaastatteluosuudessa on voimakkaampi. Tutkimuksen yleistettävyyttä heikentävät tekijät, kuten mittarin rakenteen epäselvyydet, itsemonitorointimittarin huono suomennos, mieshakijoiden pieni osajoukko ja arvioijien vähäinen määrä, alentavat tutkimuksen tuloksista tehtävien päätelmien luotettavuutta.

Tutkimus kuitenkin osoitti selvästi, että Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen valintakokeiden tilannesidonnaisia sosiaalisia taitoja vaativissa osioissa itsemonitorointiorientaatiolla ja sitä kautta itsemonitorointiprosesseilla on vaikutusta valintakoemenestykseen. Lisäksi tutkimus osoitti opettajankoulutukseen hakeutuvan enimmäkseen vahvasti itsemonitoroivia henkilöitä. Tämän tutkimustuloksen myötä, hakijajoukkoa voidaan pitää jo valmiiksi varsin esiintymiskykyisenä. Tällöin valintakokeiden arviointitavoitteissa olisi mahdollista painottaa entistä enemmän sisältöjä. Silloin keskeiseksi valintakriteeriksi nousisivat nykyisen suuntauksen mukaisesti hakijoiden väliset yksilölliset erot ammatinvalinnallisessa päätöksenteossa. Se, kuinka valintakokeen arvioijia autetaan näkemään kaiken tuon hakijoiden esittelemän sujuvasanaisten roolityöskentelyn läpi, on luultavimmin tavoitettavissa arvioijien tehtäväänsä saamaa koulutusta lisäämällä. Mitä paremmin arvioijat tiedostavat, mistä heidän näkemyksensä hyvästä opettajaksi opiskelevasta perustuu ja mitkä kriteerit heidän intuitiivisia valintojaan ohjaavat, sitä perustellummalla mittavälineellä hakijat tulee asetetuksi paremmuusjärjestykseen opettajankoulutuslaitoksen ovelle. Arvioijien tietoisuus itsemonitoroinnin kaltaisista vuorovaikutukseen vaikuttavista ilmiöistä saattaisi myös olla avuksi heidän vaativassa työssään. Mikäli kykyä kommunikoida erilaisten ihmisten kanssa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, jollaista myös valintakoe arvioijineen ja vertaisine hakijajoukkoineen edustaa, pidetään tärkeimpänä opettajalta vaadittavana ominaisuutena, suosittelimme tämän tutkimuksen myötä itsemonitorointiorientaation kartoittamisen lisäämistä valintakoeinstrumenttien joukkoon.

Tämä tutkimus keskittyy kuvaamaan itsemonitorointiorientaation yhteyttä valintakoemenestykseen. Tutkimuksen seuraavissa vaiheissa huomio kannattaisi

siirtää varsinaisten itsemonitorointiprosessien havainnoimiseen. Mielenkiintoista olisi saada selville, miten tämän tutkimuksen yhteydessä kerätty laadullinen aineisto tukisi nyt saatuja tuloksia. Tutkimuksen kohteena olevien vuoden 1998 valintakokeissa valituksi tulleiden hakijoille suoritettu itsemonitorointiorientaation uudelleen mittaus saattaisi myös selventää tämän tutkimuksen luotettavuuden arviointia. Lisäksi tutkimuksen uusiminen tulevissa valintakokeissa antaisi paremman kuvan tämän tutkimuksen yleistettävyydestä. Koska nykymuotoisessa valintakokeessa hakijan heikko itsemonitorointiorientaatio vaikuttaa olevan jossain määrin este opettajan koulutukseen pääsemiselle, tulee pohtia, onko se myös este opettajan työssä toimimiselle. Luultavasti niiden joka vuosi valintakokeissa pettyneiden hakijoiden joukossa on sellaisiakin, joiden todelliset kyvyt ja asenteet ajavat heitä opettajantyöhön, mutta valintakoe menetelmänä ei sovi heille. Valintakokeiden kehittämisen yhteydessä on näin ollen vaalittava myös valintakokeen sopivuutta mittavälineenä juuri niille ihmisille, joilla on hyvän opettajan ominaisuuksia (Nummenmaa ym. 1997, 207). Jotta koulutukseen valinnan, koulutuksen kehittämisen ja käytännön työelämän välinen yhteys säilyisi katkeamattomana, voitaisiin itsemonitorointitutkimukset ulottaa palvelemaan myös opettajan työssä viihtymistä ja työtyytyväisyyttä kartoittavaa selvitystyötä.

Itsemonitorointiteoria on rooliteorioiden hallitseman 1970-luvun tuote, joka lähestyy sosiaalisia vuorovaikutustilanteita yksittäisen henkilön subjektiivisesta näkökulmasta käsin. Kunakin aikakautena sovelletut tieteellisen tiedon luotettavuuskriteerit värittyvät oman aikansa tutkimusintressien mukaan. Myös yksilön sosiaaliset kyvyt ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muokkaama minäkäsitys rakentuvat aina suhteessa vallitsevaan aikaan ja arvomaailmaan. Voidaanko itsemonitorointi-ilmion kautta tarkastella tieteellisesti varteenotettavalla tavalla, nykyisen sosiaalipsykologisen tietämyksen valossa ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita tässä ajassa? Shaw ja Costanzo (1982, 345) ovat tarkastelleet itsemonitorointiteoriaa kriittisesti omaan aikaansa sidottuna ilmiönä. Heidän mukaansa se tarjoaa kuitenkin tulevaisuudessakin mielenkiintoisen näkökulman ymmärtää yksilön toiminnan jatkuvuutta tai vastaavasti epäjatkuvuutta tietyissä sosiaalisissa tilanteissa. Itsemonitorointimittarin epämääräisyyteen itsemonitorointi - käsitteen tutkimisessa voi soveltaa Alkulan ym. (1994, 93-94) esittämää ajatusta, joka lähenee implisiittisten teorioiden soveltamaa näkemystä itsemonitorointi- ilmiöön ja sen tutkittavuuteen.

Se että käsitteiden suhteita ja vuorovaikutusta kuvaavien teorioiden testaaminen toistuvissa tutkimuksissa muutenkin kuin yhdessä yhteiskunnassa ja lyhyehkön ajan kuluessa halutaan tehdä mahdolliseksi, saattaa edellyttää mittareiden suoran vertailtavuuden vaatimuksesta luopumista ja tyytymistä ideoiden vertailtavuuden säilyttämiseen, vaikka käytetäänkin eri mittareita.

LÄHTEET

- Alikoski, J. 1981. Opettajien täydennyskoulutus kaipaa syvällistä uudistamista. *Kasvatus* 81, (5),301–310.
- Alkula, T. Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo: WSOY.
- Arkin, R. M. 1981. Self-presentation styles. Teoksessa J. T. Tedeschi (toim.) *Impression Management Theory and Psychological Research* (s. 311–333). Academic Press: New York.
- Arvey, R. & Campion, J. 1982. The employment interview: A summary and review of recent research. *Personal Psychology* 35, 282–322.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. & Bem, D. J. 1993. Introduction to psychology. 11. painos. Fort Worth: Harcourt Brace.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Nolen-Hoeksema. 1996. Hilgard`s introduction to psychology. 12. painos. Harcourt Brace: Fort Worth.
- Becker, H. S. 1968. The self and adult socialization. Teoksessa E. Norbeck, D. Price-Williams & W. M. McCord (toim.) *The study of personality: An interdisciplinary appraisal*. Holt, Rinehart & Winston: New York, 194–208.
- Berger, C. R. & Douglas, W. 1981. Studies in interpersonal epistemology: III. Anticipated interaction, self-monitoring and observational context selection. *Communication Monographs* 48, 183–196.
- Briggs, S. R. & Cheeks, J. M. 1988. On the nature of self-monitoring: Problems with assessment, problems with validity. *Journal of Personality and Social Psychology* 54, (4), 663–678.
- Briggs, S. R., Cheeks, J. M. & Buss, A. H. 1980. An analysis of the Self Monitoring Scale. *Journal of Personality and Social Psychology* 38, 679–686.
- Brockner, J. & Eckenrode, J. 1978. Self-monitoring and the actor-observer bias. *Representative Research in Social Psychology* 9, 81–88.
- Caldwell, D. F. & O`Reilly, C. A. 1982. Boundary spanning and individual

- performance: The impact of self-monitoring. *Journal of Applied Psychology* 67, 124–127.
- Cronbach, L. J. 1990. *Essentials of psychological testing*. 5. painos. New York: Harper Collins.
- Cronshaw, S. F. & Ellis, R. J. 1991. A process investigation of self-monitoring and leader emergence. *Small Group Research* 22 (4), 403–420.
- Crowne, P. D. & Marlowe, D. 1964. *The approval motive*. New York: Wiley.
- Davis, L. D. & Lennon, S. J. 1985. Self-monitoring, fashion opinion, leadership and attitudes toward clothing. Teoksessa M. Solomon (toim.) *Psychology of fashion*. Lexington MA: Heath.
- Deaux, K., Dane, F. C., Wrightsman, L. S., Siegelman, C. K. 1993 *Social Psychology in the 90`s*. Pacific Grove, CA.
- Duval, S. & Wicklund, R. A. 1972. *A theory of objective self-awareness*. New York: Academic Press.
- Ellis, R. J. & Cronshaw, S. F. 1992. Self-monitoring and leader emergence. A test of moderator effects. *Small Group Research* 23, (1), 113–129.
- Ekman, P. & Friesen, W. V. 1974. Detecting deception from the body of face. *Journal of Personality and Social Psychology* 29, 288–298.
- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. *Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Eskola, A. 1984. *Sosiaalipsykologia*. (8. painos.) Helsinki: Tammi.
- Friedman, H. S. & Miller-Herringer, T. 1991. Nonverbal display of emotion in public and in private: self-monitoring, personality and expressive cues. *Journal of Personality and Social Psychology* 61, (5), 766–775.
- Furnham, A. 1981. Personality and activity preference. *British Journal of Social and Clinical Psychology* 20, 57–68.
- Gabrenya, W. K. Jr. & Arkin, R. M. 1980. Self-monitoring: factor structure and correlates. *Personality and Social Psychology Bulletin* 6, 13–22.
- Gangestad, S. 1984. On the etiology of individual differences in self-monitoring and expressive self-control: Testing the case of strong genetic influence. University of Minnesota.
- Gangestad, S. & Snyder, M. 1985a. On the nature of self-monitoring. An examination of latent causal structure. Teoksessa P. Shaver (toim.) *Review of personality and social psychology* 6, 65–85. Beverly Hills, CA: Sage.

- Gangestad, S. & Snyder, M. 1985b. "To carve nature at its joints": On the existence of discrete classes in personality. *Psychological Review* 92, 317–349.
- Garland, J. & Beard, J. F. 1979. Relationship between self-monitoring and leader emergence across two task situations. *Journal of Applied Psychology* 64, 72–76.
- Goleman, D. 1999. *Tunneäly työelämässä*. Suom. J. Kankaanpää. Helsinki: Otava.
- Goodwin, R. & Pang Yew Soon, A. 1993. Self-monitoring and relationship adjustment: A cross cultural analysis. *The Journal of Social Psychology* 19, 35–39.
- Graziano, W. G. & Waschull, S. B. 1995. Social development and self-monitoring. Teoksessa N. Eisenberg (toim.) *Social development. Review of personality and social psychology* 15, 233–260.
- Graziano, W. G., Musser, L. M., Leone, C. & Lautenschlager, G. J. 1987. Self-monitoring in children: a differential approach to social development. *Developmental Psychology* 23, 571–576.
- Greenwald, A. G. & Breckler, S. J. 1985. To whom is the self presented? Teoksessa B. R. Schlenker (toim.) *The self in social life*. New York: McGraw-Hill.
- Gutkin, D. C. & Suls, J. 1979. The relation between the ethics of personal conscience: Social responsibility and principled moral reasoning. *Journal of Youth and Adolecence* 8, 433–441.
- Hahl, K. & Järvelä, J. 1992. Janisin ja Mannin päätöksentekomallin toteutuminen opettajan koulutukseen hakeutuneille ylioppilailla. Jyväskylän yliopisto. Opettajakoulutuslaitos. Tutkimuksia 397.
- Heikkinen, H. L. T. 1999c. Tulla opettajaksi – tulla siksi mitä olet. Teoksessa H. Heikkinen, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) *Opettajuutta rakentamassa*. Kirjoituksia Jouko Karin 60-vuotispäivänä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Heikkilä, J. 1985a. Luokanopettajakoulutukseen pyrkivän oppimistyyli. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:104.
- Heinonen, T. 2000. Luokanopettajan ammatti helsinkiläislukiolaisen kiinnostuksen kohteena. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 65.

- Holland, J. L. 1985. Making vocational choices: a theory of careers. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 1995. Tilastolliset menetelmät. (1.–2. painos.) Porvoo: WSOY.
- Hoyle, R. H. & Lennox, R. D. 1991. Latent structure of self-monitoring. *Multivariate Behavioral Research* 26, (3), 511–540.
- Hytönen, J. 1982. Arvioinnin tekniikat ja virhelähteet. Teoksessa *Aineenopettajakoulutuksen opiskelijavalinnat* (toim.) J. Alikoski. Opetusministeriö. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja no 43. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Ickes, W. J. & Barnes, R. D. 1977. The role of sex and self-monitoring in unstructured dyadic interactions. *Journal of Personality and Social Psychology* 35, 315–330.
- Janis, I. L. & Mann, L. 1977. Decision making: A psychological analysis of conflict, choice and commitment. New York: Free Press.
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- John, O. P., Cheek, J. M. & Klohnen, E. C. 1996. On the Nature of Self-monitoring: Construct explanation with Q-sort ratings. *Journal of Personality and Social Psychology* 71, (4), 763–776.
- Kari, J. 1996. Opettajan ammatti ja kasvatustietoisuus. Helsinki: Otava.
- Kari, J. 1997. Opiskelijavalintojen kehittämisen jatkumo. Teoksessa J. Kari, H. Heikkinen, P. Räihä & E. Varis. *Lähtisinkö opettajaksi?* Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 64, 14–43.
- Kari, J. & Heikkinen, H. L. T. 2001. Opettajaksi kasvaminen. Teoksessa J. Kari, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) *Opettajan taipaleella*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Kari, J., Heikkinen, H., Räihä, P. & Varis, E. 1997. *Lähtisinkö opettajaksi?* Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 64.
- Kari, J. & Huttunen, J. 1981. Johdatus kasvatuksen ongelmien tutkimiseen. Helsinki: Otava.
- Kari, J., Räihä, P. & Varis, E. 1997. Naiset ja miehet opettajina. Teoksessa J. Kari, H. Heikkinen, P. Räihä & E. Varis. *Lähtisinkö opettajaksi?* Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 64, 65–84.

- Karma, K. 1983. Käyttäytymistieteiden metodologian perusteet. Helsinki: Otava.
- Karma, K. & Komulainen, E. 1984. Käyttäytymistieteiden tilastomenetelmien peruskurssi. Mänttä: Mäntän kirjapaino Oy.
- Kent, R. L. & Moss, S. E. 1990. Self-monitoring as a predictor of leader emergence. *Psychological Reports* 66, 875–881.
- Kilbourn, B. 1991. Self-monitoring in teaching. *American Educational Research Journal* 28, 721–736.
- Korpinen, E. 1988. Haastattelu luokanopettajakoulutuksen valintamenetelmänä erityisesti soveltuvuuden arvioinnissa. Opettajan koulutuksen kehittämistutkimus 17. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 36.
- Koskenniemi, M. 1978. Opetuksen teoriaa kohti. Keuruu: Otava.
- Kosonen, P. 1999. Opiskelijavalinta hakijan elämänkulun ja koulutusinstituution vuoropuheluna. Teoksessa H. Heikkinen, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) Opettajuutta rakentamassa. Kirjoituksia Jouko Karin 60-vuotispäivänä. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Larkin, J. E. 1987. Are good teachers perceived as high self-monitors. *Personality and Social Psychology Bulletin* 13, (1), 64–72.
- Larkin, J. E. 1991. The implicit theories approach to the self-monitoring controversy. *European Journal of Personality* 5, 15–34.
- Lennox, R. D. & Wolfe, R. N. 1984. Revision of the Self-Monitoring Scale. *Journal of Personality and Social Psychology* 46, (6), 1349–1364.
- Lewin, K. 1935. A dynamic theory of personality. New York: McGraw-Hill.
- Lewin, K. 1936. Principles of topological psychology. New York: McGraw-Hill.
- Lewin, K. 1951. Field Theory in social science: Selected theoretical papers. New York: Harper & Row.
- Lippa, R. A. 1976b. Expressive control and the leakage of dispositional introversion-extraversion during roleplayed teaching. *Journal of Personality* 44, 541–559.
- Mead, G. H. 1934. Mind, self and society C.W. Morris (toim.) Chicago: University of Chicago Press.
- Miller, G. R., deTurck, M. A. & Kalbfleisch, P. J. 1983. Self-monitoring,

- rehearsal and deceptive communication. *Human Communication Research* 10, (1), 97–117.
- Miller, L. E. 1984. Self-monitoring and leadership. Paper presented at the annual meetings of the Midwestern Psychological Association, Chicago.
- Niemi, H. 1984. Aineenopettajaharjoittelijoiden persoonallisuus ja vuorovaikutusasetteet. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 19.
- Niemi, H. 1995. Opettajien ammatillinen kasvu. Osa 2. Opettajankoulutuksen arviointi oppimiskokemusten ja uuden professionaalisuuden viitekehyksessä. Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A:3.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Porvoo: WSOY.
- Opas opiskelemaan aikoville. 2001. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Gummerrus.
- Perho, H. 1987. Luokanopettajakoulutukseen pyrkineiden ammatillinen suuntautuminen kolmi- ja nelivuotisessa koulutuksessa sekä valintojen toimivuus nelivuotisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Psykologian tutkimuksia 8.
- Pledger, L. M. 1992. Development of self-monitoring behavior from early to late adolescence. *Adolescence* 27, (106), 329–338.
- Prislin, R. & Kovrilja, N. 1992. Predicting behavior of high and low self-monitors: An application of the theory of planned behavior. *Psychological Reports* 70, 1331–1138.
- Raitis, T. 1997. Luokanopettajaksi opiskelevien identiteettitilatukset ja päätöksentekotyypit. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- Richmond, L. D., Craig, S. S. & Ruzicka M. F. 1991. Self-monitoring and marital adjustment. *Journal of Research in Personality* 25, (2), 177–188.
- Räihä, P. 1997. ”Mää itse uskon, että musta on opettajaksi.” Opettajankoulutukseen useasti hakeneiden kokemuksia hylätyksi tulemisesta. Teoksessa J. Kari, H. Heikkinen, P. Räihä & E. Varis. *Lähtisinkö opettajaksi?* Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 64, 85 – 114.
- Räihä, P. 1999. Valintahaastattelun kielipeli. Teoksessa H. Heikkinen, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) *Opettajuutta rakentamassa. Kirjoituksia Jouko Kari 60-vuotispäivänä.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

- Räihä, P. 2001. Pääsykoe – pelin, myytin ja olettamusten taistelutanner.
Teoksessa J. Kari, P. Moilanen & P. Räihä (toim.) Opettajan taipaleella.
Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän
yliopistopaino.
- Saarnio, P. 1992. Sosiaalityöntekijöiden ja kirjastonhoitajien sosiaalisesta
ekspertiisistä ja persoonallisuuden piirteistä. *Psykologia* 27, 223–230.
- Sampson, E. E. 1978. Personality and the location of identity. *Journal of
Personality* 46, 552–568.
- Schlenker, B. R. 1980. Impression management: The self-concept, social
identity and interpersonal relations. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Schlenker, B. R. 1985. The self and social life. New York: McGraw-Hill.
- Shaw, M. E. & Constanzo, P. R. 1982. Theories of social psychology. New
York: McGraw-Hill.
- Siegmán, A. W. & Reynolds, M. A. 1983. Self-monitoring and speech in
feigned and unfeigned lying. *Journal of Personality and Social Psychology*.
45, (6), 1325–1333.
- Shaw, M. E. & Costanzo, P. R. 1982 Theories of social psychology. 2.
painos. New York: McGraw- Hill.
- Smith, J. L., Berry, N. J. & Whiteley, P. 1997. The effect of interviewer guise
upon gender self-report responses as a function of interviewer` s self-
monitoring position. *European Journal of Social Psychology* 27, 237–243.
- Snyder, M. 1974. The self-monitoring of expressive behavior. *Journal of
Personality and Social Psychology* 30, 526–537.
- Snyder, M. 1976. Attribution and behavior: Social perception and social
causation. Teoksessa J.H. Harvey, W. J. Ickes & R. F. Kidd (toim.) New
directions in attribution research. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.
- Snyder, M. 1979. Self-monitoring processes. Kirjassa Berkowitz, L. (toim.)
Advances in experimental social psychology 12. New York: Academic Press.
- Snyder, M. 1987. Public appearances and private realities. The psychology
of
self-monitoring. New York: W. H. Freeman and Company.
- Snyder, M. & Cantor, N. 1980. Thinking about ourselves and others: Self-
monitoring and social knowledge. *Journal of Personality and Social
Psychology* 39, 222–234.
- Snyder, M. & Gangestad, S. 1986. On the nature of self-monitoring: Matters

- of assessment, matters of validity. *Journal of Personality and Social Psychology* 51, (1), 125–139.
- Snyder, M., Gangestad, S. & Simpson, J. A. 1983. Choosing friends as activity partners: The role of self-monitoring. *Journal of Personality and Social Psychology* 45, 1061–1072.
- Snyder, M. & Tanke, E. D. 1976. Behavior and attitude: Some people are more consistent than others. *Journal of personality* 44, 510–517.
- Snyder, M., Tanke, E. D. & Berscheid, E. 1977. Social perception and interpersonal behavior: On the self-fulfilling nature of social stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology* 35, 9, 656—666.
- Sullivan, H.S. 1953. *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.
- Sullivan, L. A. & Harnish, R. J. 1990. Body image: Differences between high and low self -monitoring males and females. *Advances in experimental social psychology* 28, 291–302. New York: Academic Press.
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. 7. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Whitmore, M. D. & Klimoski, R. J. 1984. Leader emergence and self-monitoring behavior under conditions of high and low motivation. Paper presented at the annual meetings of the Midwestern Psychological Association, Chicago.
- Wicklund, R. A. 1975. Objective self-awareness. Teoksessa L. Berkowitz (toim.) *Advances in experimental social psychology* 8. New York: Academic Press.
- Wicklund, R. A. & Frey, D. 1980. Self-awarenesstheory: When the self makes a difference. Teoksessa D.M. Wegner & R. R. Vallacher (toim.) *The self in Social Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Zaccaro, S. J., Kenny, D. A. & Foti, R. J. 1991. Self-monitoring and trait-based variance in leadership: an investigation of leader flexibility across multiple group situations. *Journal of Applied Psychology* 76, (2), 308–315.

LIITTEET

Liite 1: 25 –kohtainen itsemonitorointimittari

KYSELYTUTKIMUS

Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen valintakoetilaisuuteen saapuneille

nimi

Seuraavassa esitetään 25 väittämää, jotka koskevat ajattelusi ja käyttäytymistäsi erilaisissa tilanteissa. Väittämät ovat kukin erilaisia, joten tutki jokaista niistä huolellisesti ennen kuin vastaat. Jos väittämä on kohdallasi totta tai enimmäkseen totta, rastita ruutu PITÄÄ PAIKKANSA – sarakkeessa. Mikäli väittämä ei kuvaa yleistä käyttäytymis- tai ajattelutapaasi, rastita ruutu EI PIDÄ PAIKKAANSA – sarakkeessa.

Kysely ei vaikuta valintakokeesta saataviin pistemääriin, eikä opettajankoulutukseen valintaan.

	pitää paikkansa	ei pidä paikkansa
1. Minun on vaikea jäljitellä muiden ihmisten käyttäytymistä.	☐	☐
2. Ulkoinen käyttäytymiseni ilmaisee tavallisesti mielipiteeni ja muut sisäiset tunteukseni.	☐	☐
3. En yritä miellyttää muita ihmisiä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa	☐	☐
4. Puolustan vain sellaisia ajatuksia joita itse kannatan.	☐	☐

5. Kykenen pitämään improvisoituja puheita jopa sellaisista aiheista, joista minulla on hyvin vähän tietoa.
6. Pystyn toimimaan menestyksellisesti viihdytystilaisuuden esiintyjänä.
7. Kun olen epävarma miten toimia jossakin sosiaalisessa tilanteessa, etsin vihjeitä muiden ihmisten käyttäytymisestä.
8. Olisin luullakseni hyvä näyttelijä.
9. Tarvitsen harvoin muiden apua kirja-, elokuva- tai musiikkivalinnoissani
10. Näytän joskus muille ihmisille kokevani syvempiä tuntemuksia kuin todelisuudessa koen.
11. Nauran enemmän katsoessani komediaa muiden seurassa kuin yksin.
12. Olen harvoin ryhmässä huomion keskipisteenä.
13. Toimin erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten parissa ikään kuin olisin eri ihminen.
14. En ole erityisen taitava muiden ihmisten kiintymyksen ja luottamuk

sen hankkimisessa.

15. Jos en ole oikein tyytyväinen itseeni, suhtaudun silti valoisasti elämään.

16. En ole aina sitä mitä näyttän ulkoisesti.

17. En muuta tavallisesti ajattelu- tai käyttäytymistapojani miellyttääkseni muita ihmisiä.

18. Minua pidetään hauskana ihmisenä.

19. Tullakseni suosituksi muokkaan ajatuksiani ja käyttäytymistäni muiden ihmisten odotusten mukaan.

20. En ole koskaan ollut taitava sanaleikeissä tai näytelmissä.

21. Minulla on vaikeuksia säädellä käyttäytymistäni erilaisten ihmisten ja tilanteiden mukaan.

22. Ollessani kutsuilla annan muiden kertoilla vitsit ja tarinat.

23. Tunnen itseni usein kömpelöksi sosiaalisissa tilanteissa, enkä osaa ilmaista itseäni riittävän hyvin.

24. Pystyn tarvittaessa katsomaan ketä

tahansa suoraan silmiin ja valehtelee
maan vakavalla naamalla.

25. Osoitan ystävällisyyttä sellaisillekin
ihmisille, joista en todellisuudessa

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI JA ONNEA KOKEISIIN!

1 ITSEMONITOROINTIMITTARIN LUOTETTAVUUS

Mittarin kokonaisluotettavuus muodostuu sen validiudesta ja reliaabeliudesta (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 89). Validiuden kannalta keskeistä on mittarin kyky kerätä tietoa juuri siitä ilmiöstä, jota halutaan tutkia. Mittarin reliaabeliuden määrittäminen puolestaan liittyy mittaustulosten pysyvyyden tarkasteluun. (Alkula ym. 1994, 89–95; Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen & Lehtinen 1997, 201–204.) Alkula ym. (1994, 89) muistuttavat mittauksen validiuden ja reliaabeliuden välisestä yhteydestä. Mittauksen huono reliaabelius heikentää myös mittauksen kokonaisvalidiutta. Sen sijaan reliaabelius ei ole riippuvainen validiudesta. Tästä huolimatta hyvä reliaabelius ei yksistään riitä pelastamaan mittarin tai koko tutkimuksen luotettavuutta (Karma 1983, 58).

Kun selvitetään tutkimuksen luotettavuutta, tulee tarkastelut ulottaa kaikkiin tutkimuksen vaiheisiin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan yleensä arvioida selkein numeerisin arvoin. Tämä pätee varsinkin mittauksen reliaabeliuden tarkasteluun. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 100.) Käyttäytymis- ja sosiaalitieteiden alueella validius sen sijaan on harvoin tiivistettävissä yksittäisiin kertoimiin. Vaikka se olisikin mahdollista, pelkkä numeerisen arvon osoittaminen ei kuitenkaan riitä kattamaan koko luotettavuuden arviointiprosessia, sillä luotettavuuden arvioinnin näkökohdat koskevat kaikkia tutkimuksen perusteella tehtäviä päätelmiä. Cronbach (1990, 146–150, 199) pitää selkeää tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua suorastaan tutkijan moraalisenä velvollisuutena. Velvollisuus korostuu etenkin silloin, kun tutkimustuloksista tehtävillä päätelmillä on vaikutusta yksittäisen ihmisen elämään.

1.1 Validius

Yleisin tapa tarkastella validiutta on erottaa toisistaan sisältöön liittyvä validiusnäyttö, kriteeriviitteinen validiusnäyttö ja käsitteeseen liittyvä validiusnäyttö (Cronbach 1990, 151; Nummenmaa ym. 1997, 203). Kaiken kaikkiaan validiustarkastelujen yhteisenä tavoitteena on selvittää, kuinka validi testi on niille päätelmille, joita siitä on tehty. Validiuden vaatimukset on lisäksi ulotettava koskemaan kaikkia tulkintoja, joita tutkimuksen yhteydessä tehdään. Erilaiset tavat hankkia validiusnäyttöä palvelevat siis samaa päämäärää ja ne ovatkin enemmän integroivia kuin erillisiä tiedonhankintatapoja tutkimuksen ja tulkintojen luotettavuudesta. Näin ollen tarkastelutavat ovat monelta osin päällekkäisiä ja niiden erottaminen toisistaan on jokseenkin keinotekoisia. (Cronbach 1990, 150–151.)

Snyder on tarkastellut kehittämänsä 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin validiutta sisältövalidiuden ja käsite- eli rakennevalidiuden näkökulmista (Snyder 1974; 1979, 89–93; 1987, 17–23; Snyder & Gangestad 1986) Erityisen keskeiseen asemaan itsemonitorointimittarin validiustarkasteluissa nousee käsitevalidinen tarkastelutapa. Nimensä mukaisesti se keskittyy käsite- eli rakennelmiin eli konstruktiioihin, jotka rakentavat tutkimuksen kohteena olevaa teoriaa, ja jonka pohjalta myös itse testituloksia selitetään. Itsemonitoroinnin tutkimisen yhteydessä tämä tarkoittaa validiustarkastelujen seurauksien ulottamista sekä itsemonitorointiteoriaan että itsemonitorointimittariin. (Cronbach 1990, 150, 159.)

Karman (1983, 57–58) mukaan konstruktioviitteisen validiusnäytön hankkiminen on oleellista erityisesti silloin, kun ollaan laatimassa mittaria mittamaan teoreettista käsitettä, jolle ei entuudestaan ole olemassa tutkittua ja luotettavaksi todettua mittavälinettä. Tämä kriteeri pätee hyvin itsemonitorointiteoriaan.

Käsitys mittarin sisällön validiudesta puolestaan perustuu mittarin sisällön kriittiseen tarkasteluun. Toisin sanoen testin sisällön tulee olla huolellisesti suunniteltua ja relevanttia sekä selkeästi esitettyä. (Cronbach 1990, 170.)

Luonnollisestikin mittarin sisällön validiuden arviointi täydentää osaltaan mittarin käsitevalidiutta. Jos mittarin sisältö ei ole täysin ymmärretty ja perusteltu, ei lopulta voida olla varmoja, mittaako mittari kohteena olevaa käsitettä vai mahdollisesti jotakin aivan muuta. (Alkula ym. 1994, 82, 92; Nummenmaa ym. 1997, 204.)

Mittarin sisällön huolellisen suunnittelun lähtökohtana on tutkittavan käsitteen alan tarkka rajaaminen. Jotta mittari edustaisi hyvin tätä rajattua käsitteen alaa, sen on mitattava kaikki tutkittavana olevan käsitteen osa-alueet; itsemonitoroin-

timittarin on katettava koko itsemonitoroinnin käsite. Tämän lisäksi on pyrittävä siihen, että mittarin osiot jakautuvat ja painottavat sopivassa suhteessa tutkittavan käsitteen kannalta keskeisiä sisältöalueita niin, etteivät väärät painotukset heikennä mittarin tuloksista tehtävien tulkintojen validiutta. (Cronbach 1990, 178; Erätuuli ym. 1994, 106–107; Nummenmaa ym. 1997, 204.)

Itsemonitorointimittarin sisältö määräytyy täten itsemonitorointiteorian pohjalta. Snyderin (1974, 527–529) lähtökohtana mittarin sisällön suunnittelussa olivat käsitteenmäärittelyn pohjalta esiin nousseet viisi itsemonitoroinnin aluetta. Kaikkien näiden itsemonitorointiteoriasta johdettujen osa-alueiden tuli sisältyä mittariin, jotta mittari olisi kattava. Kukin alue tavoittaa omasta tarkasteluasemastaan jonkin tietyn puolen itsemonitoroinnin kompleksisesta käsitteestä ja näin ollen osa-alueet yhdessä tarkentavat ja rajaavat tärkeällä tavalla käsitettä kokonaisuudessaan. (Snyder 1974, 527; 1979, 89–90; 1987, 15–19.)

Tällainen tutkittavan käsitteen paloittelu osiin on yleinen lähestymistapa, kun laaditaan mittavälineitä sosiaalitieteiden alueella, jolle tyypillinen ongelma on juuri abstraktien käsitteiden operationaalistaminen. Alkulan, Pöntisen ja Ylöstalon (1994, 80–81) esittämässä mallissa tällaiset käsitteistä johdetut alueet edustavat teoreettiselta tasolta johdettuja käytännön ilmentymiä. Nämä käytännön ilmentymät puolestaan koostuvat osasista, joita voidaan kartoittaa mittariin sisällytettävien kysymyksin. Näin mittarin konkreettisesta sisällöstä saadaan tutkittavan käsitteen kannalta perusteltu. Operationaalistamisen tavoitteenahan on taata teoreettisen ja empiirisen käsitteen mahdollisimman hyvä vastaavuus. Empiriaa edustavat mittarin yksiköt, yksittäiset osiot, jotka voivat olla esimerkiksi kysymyksiä tai väittämiä. Huolellinen operationaalistaminen kasvattaa luonnollisestikin mittarin validiutta. (Alkula ym. 1994, 75–82, 92.) Snyder (1987, 175) kuitenkin painottaa sitä, että itsemonitorointimittarin väittämät eivät edusta käyttäytymistottumuksista koottua otosta, jonka perusteella pyritään tekemään yleistyksiä yksilön itsemonitorointitapumuksista. Snyderin mukaan väittämät ovat enemmänkin merkkejä, jotka heijastavat koko itsemonitorointi-ilmiön taustalla vaikuttavaa latenttia rakennetta. Tästä näkemyksestä huolimatta itsemonitoroinnin selittävä latentti rakenne muuttuu merkitykselliseksi nimenomaan konkreettisen käyttäytymisen tasolla, itsemonitorointiprosessien seurauksena. Itsemonitorointi-ilmiön tutkimuksessa onkin alusta alkaen painotettu itsemonitoroinnin vaikutusta yksilön sosiaaliseen elämään ja käyttäytymisen säätelyyn. Myös

itsemonitorointimittarin laadinnassa Snyder on nojannut selkeästi perinteisiin sosiaalipsykologisiin tutkimusmenetelmiin. (Snyder 1974.)

Yleensä mittavälineeseen pyritään aluksi sisällyttämään riittävän runsaasti osoita, joista sitten voidaan karsia huonosti erottelevat tai muuten sopimattomiksi osoittautuvat osiot pois ilman, että mittari toimenpiteen myötä supistuu liikaa. Samalla osioiden runsas lukumäärä kasvattaa myös mittarilla suoritettavien mittaus-ten reliaabeliutta. (Erätuuli ym. 1994, 106–107.) Mittaria kehitettäessä on kuitenkin tunnettava kunkin yksittäisen osion vaikutus mittarilla saatavaan kokonaistulokseen. Tässä apuna käytetään erilaisia osioanalyysijä. Esimerkiksi kunkin osion ja koko testituloksen välisiä korrelaatioita tutkimalla mittarista pyritään saamaan homogeeninen eli osioiltaan samansuuntainen. Toisin sanoen tarkoituksena on erotella pois sellaiset osiot, jotka mittaavat jotakin muuta kuin mittari keskimäärin mittaa ja on tarkoitettu mittaamaan. (Cronbach 1990, 176–178; Karma 1983, 58–60.) Cronbachin (1990, 178) mukaan ominaiskäyriltään poikkeavia testikysymyksiä ei tule kuitenkaan suoralta kädeltä hylätä ja poistaa mittarilta. Joskus niiden uudelleen muotoileminen auttaa. Sisällön validiuden kannalta on ongelmallista, mikäli useita samaa aihealuetta käsitteleviä osiota joudutaan poistamaan mittarilta. Tällöin myös tulosten tulkinta-alue kaventuu, eikä mittari enää ehkä vastaakaan alunperin tutkimuksen kohteena ollutta ilmiötä.

Itsemonitorointimittarin ensimmäisenä kehitysvaiheena oli 41 itsemonitoroinnin alueita valottavaa dikotomista itsekuvausväittämää. Snyder käytti mittarin kehittelyn kohdejoukkona (n=192) Stanfordin yliopiston opiskelijoita. Mittaustulosten pohjalta Snyder suoritti osioanalyysin ja erotteli mittarin jokaisen yksittäisen väittämän virhemäärän. Analyysien tuottamien tulosten perusteella hän karsi - kaikki liikaa vastausvirheitä keränneet väittämät pois ja pyrki siten maksimoimaan mittarin sisäisen konsistenssin ja löytämään tarkoituksenmukaiset muuttujat mittarille. Lopulta erotteluanalyysien jälkeen jäljelle jäi 25 sisäisesti konsistenssia väittämää, jotka pitävät sisällään kaikki viisi itsemonitoroinnin aluetta. Näin ollen syntynyt 25-kohtainen mittari onnistuu kattamaan koko itsemonitoroinnin käsitteen ja siten mahdollistaa mittarin tuottamien tulosten tulkinnan itsemonitorointiteorian pohjalta. (Snyder 1974, 529–530.)

Cronbachin (1990, 179) mukaan pelkkä sisällön analysoiminen ei kuitenkaan riitä takaamaan sitä, että testi mittaa juuri kohteena olevaa käsitettä. On pyrittävä selvittämään, mikä todella aiheuttaa havaitut testitulokset. Lisäselvitysten tarvetta puoltaa myös oletus, että kaikki testitulokset ovat jossain määrin epäpuhtaita: mittari

ei kaikesta huolimatta mittaakaan tarkasti sitä, mitä se on laadittu mittaamaan. Täten näiden virheiden määrittämisestä muodostuu tärkeä osa selittämisprosessia. (Cronbach 1990, 159.) Myös esimerkiksi Alkula ym. (1994, 91) käsittelevät kaikkia validiuden tarkastelutapoja "systemaattisen virheen puuttumisen havainnollistamisena".

Käsitteestä ja sen suhteista erilaisiin kriteereihin saadaan tutkimusten avulla lisää tietoa, jonka perusteella pystytään ymmärtämään myös itse käsitettä paremmin (Cronbach 1990, 178–184; Karma 1983, 58; Nummenmaa ym. 1997, 204–205). Todistusvoima mittarin käsitevalidiuden puolesta kasvaa sitä mukaa, kun mitattavan käsitteen ja mittarin yhteyttä tukevien havaintojen määrä lisääntyy (Alkula ym. 1994, 92; Cronbach 1990, 179; Erätuuli ym. 1994, 108; Nummenmaa ym. 1997, 204). Toisin sanoen tutkimustieto kumuloituu. Karma (1983, 32–33, 58) kuvaa tapahtumaa hermeneuttisena kehänä, jonka edetessä tutkimustieto varmentuu ja tarkentuu aiemmista tutkimustuloksista tehtävissä olevien päätelmien myötä.

Cronbach (1990, 180–183) puolestaan muistuttaa, että kun useita saman suuntaisia todisteita ladataan yhteen, ne vahvistavat samanaikaisesti sekä mittauksen että käsitteen luotettavuutta. Tällöin vastaavasti myös odotusten vastaiset tutkimustulokset voivat johtua joko testin tai teorian parantamisen tarpeesta. Voidaan ajatella, että tieteellinen päätelmien teko ja uusien luotettavien havaintojen hankkiminen on vastavuoroinen prosessi, joka perustuu tieteellisen logiikan käyttöön siltä pohjalta, minkälaisia todisteita tutkimustulokset tarjoavat tulkitsijalleen. (Cronbach 1990, 180–183.)

Konstruktioviitteiseen validiuseritykseen perustuvia tutkimuksia esimerkiksi persoonallisuuden piirteistä ja kyvyistä on tehty jo vuosikymmeniä. Kauan ennen, kuin tarkastelutavalle annettiin virallinen asema luotettavuutta edistävänä tutkimusperinteenä. Käsitevalidiuden tarkasteluun päädytään usein silloin, kun tutkittavalle käsitteelle ei ole olemassa suoraan selkeää ulkoista validiuseritystä, jollaista tarkka kriteeripohjainen validiointi edellyttää (Erätuuli ym. 1994, 105). Pyrkimys hankkia kriteeriviitteistä validiuseritystä on luonnontieteistä lähtöisin oleva tapa esittää vahvaa näyttöä tutkimuksen luotettavuudesta. Käsitevalidiuden tarkastelussa tutkittavana olevalle käsitteelle etsitään ikään kuin kiertoteitse tiedettyjen yhteyksien kautta tutkimalla tällainen ulkoinen kriteeri. (Cronbach 1990, 179–184; Nummenmaa ym. 1997, 204–205.) Mikäli löydetään yhteys mittauksen kohteena olevan käsitteen ja jonkin toisen tutkitun, tunnetun ja mitattavissa olevan

käsitteen välille, voidaan kyseistä käsitettä käyttää apukäsitteenä ja kriteerinä, jonka perusteella voidaan arvioida laaditun mittarin validiutta (Erätuuli ym. 1994, 107).

Snyder (1974) käytti itsemonitorointimittarin validoinnissa apukäsitteenä hyväksytyksi tulemisen tarpeen käsitettä (need for approval). Näiden kahden käsitteen välinen vertailu täyttää myös Erätuulen ym. (1994, 107) mainitsemat sopivan ulkoisen kriteerin vaatimat ehdot: teoreettinen tieto kohteena olevan käsitteen ja apukäsitteen yhteyksistä, molempien mittavälineet sekä empiiristä näyttöä validiudesta apukäsitteen kautta. Snyder hyödynsi jo olemassa olevaa hyväksytyksi tulemisen tarpeen operationaalistusta eli Crowen ja Marlowen (1964) Social Desirability Scalea (C-M SDS), jolla mitataan yksilön hyväksytyksi tulemisen tarpeen voimakkuutta (ks. Snyder 1974, 528–536).

Itsemonitoroinnin käsitteellä ja hyväksytyksi tulemisen tarpeen käsitteellä on päällisin puolin tarkasteltuna paljon yhtäläisyyksiä. Voimakasta hyväksytyksi tulemisen tarvetta kokevat yksilöt pyrkivät esiintymään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla ja aina suotuisassa valossa (Crowne & Marlowe 1964). Näin ollen yksilöt, jotka kokevat voimakasta hyväksytyksi tulemisen tarvetta pyrkivät muuntelemaan jossain määrin käyttäytymistään tilanteesta toiseen aivan, kuten voimakkaasti itseään monitoroivat yksilötkin muuntelevat käyttäytymistään.

Useat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että M-C SDS- mittauksissa korkeat pistemäärät saaneet henkilöt eivät silti käytännössä pysty toteuttamaan tätä itseilmaisunsa säätelyä samoin, kuin puolestaan voimakkaasti itseään monitoroivat yksilöt kykenevät (ks. Snyder 1974, 528–536; 1987, 24–26). Vahvasti itseään monitoroiva yksilö pystyy muuttamaan käyttäytymisensä tietyssä sosiaalisessa tilanteessa rooliksi, johon voi palata ja jota käyttämällä voi pyrkiä haluamiinsa tavoitteisiin. Näitä erilaisia sosiaalisia ympäristöjä ja rooleja voi vahvasti itseään monitoroivalla yksilöllä olla useita. Voimakasta hyväksytyksi tulemisen tarvetta kokeva yksilö ei sen sijaan pysty käyttämään sosiaalisia tilanteita juuri lainkaan hyväkseen, vaan ainoastaan mukautumaan niihin.

Vaikka voimakasta hyväksytyksi tulemisen tarvetta kokeva yksilö siis onkin motivoitunut hankkimaan sosiaalista hyväksyntää erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, häneltä saattavat puuttua kyvyt tulkita tilannevihjeitä ja muokata itseilmaisuaan. Taidot säädellä omaa käyttäytymistä liittyvät olennaisesti itsemonitorointiin. (Snyder 1974, 528–529; Crowne & Marlowe 1964, 162–163.)

Itsemonitoroinnin ja hyväksytyksi tulemisen tarpeen käsitteiden välisiä yhteyksiä ja eroavaisuuksia tutkimalla ja tarkentamalla Snyder rajasi itsemonitoroin-

timittarin sisältöä. Mittarin sisällön vakiinnuttua Snyder vertasi useiden erilaisten tutkimusasetelmien avulla mittareiden tuottamien tulosten välisiä eroavaisuuksia. Valmiin 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin tuottamien tulosten ja Crownen ja Marlowen Social Desirability Scalen tuottamien tulosten välillä on havaittavissa niukka negatiivinen suhde ($r = -.1874$, $df = 190$, $p < .01$). (Snyder 1974, 530–536.)

Sen lisäksi, että validiusnäytön keräämisessä hyödynnetään apukäsitettä, näyttöä voidaan hankkia tutkimalla mittarilla saatujen tulosten yhteyttä mittarista johdettuun empiirisesti todennettavissa olevaan kriteerikäyttäytymiseen (Cronbach 1990, 151, 181–182; Erätuuli 1994, 108). Tällöin pyritään siis selvittämään, toteutuuko tutkittavan käsitteen kuvaus käytännön todellisuudessa. Heijastuuko yksilön itsemonitorointitaito havainnoitavassa muodossa hänen tapansa toimia sosiaalisissa tilanteissa? Käyttäytykö esimerkiksi itsemonitorointimittarilla korkeita pisteitä saanut henkilö erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, kuten teoria olettaa hänen käyttäytyvän?

Snyder tutkikin useiden erilaisten kriteerikäyttäytymiseen vertaavien mitausasetelmien avulla itsemonitorointiteorian ja itsemonitorointimittarin välistä yhteyttä ja yhdenmukaisuutta (Snyder 1974, 530–536; 1987, 17–23, Snyder & Gangestad 1986). Hän käytti tutkimusmenetelmänään esimerkiksi toveriluokittelua ja suoraa havainnointia itsearviointiin perustuvan itsemonitorointimittarin ohella. Tutkimuksissa etsittiin vastausta esimerkiksi hypoteesiin, jonka mukaan läheiset ihmiset pystyvät tunnistamaan yksilön itsemonitorointitaso tämän itseilmaisun ja käyttäytymisen perusteella. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan päätellä, että paljon toistensa kanssa aikaa viettävät yksilöt todellakin pystyvät tunnistamaan vahvasti ja heikosti itseään monitoroivat läheiset ympärillään. Tutkimuksen onnistuminen vahvisti käsityksiä siitä, että itsemonitorointimittarilla on yhteyttä käsitteestä johdettuun kriteerikäyttäytymiseen. (Snyder 1974, 530–536.)

Validiusnäyttöä voidaan kerätä myös tutkimalla vertaisryhmien ja kriteeriryhmien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. (Cronbach 1990, 181–182; ks. myös Nummenmaa ym. 1997, 204–205.) Kriteeriryhmiä tutkimalla Snyder halusi selvittää, saavatko ihmisryhmät, joiden ammatti tai ominaisuudet viittaavat tiettyyn itsemonitorointiorientaatioon, tätä oletusta tukevia tuloksia itsemonitorointimittarilla. Oletettujen vahvasti itsemonitoroivien otos koostui 24:stä ammattinäyttelijästä. Heidän tulostensa keskiarvo itsemonitorointimittarilla mitattuna nousi huomattavasti korkeammaksi kuin kontrolliryhmällä. Tämä oletettujen heikosti itsemonitoroivien kontrolliryhmä muodostui 31 psykiatrisesti sairaasta laitostuneesta potilaasta, joiden

oletettiin olevan haluttomia tai kykenemättömiä tilanteenmukaiseen käyttäytymiseen. Heidän tulostensa keskiarvo itsemonitorointimittarilla mitattuna oli huomattavasti matalampi kuin näyttelijöillä. (Snyder 1974, 532–533.)

Lisäksi kriteeriryhmiä koskevissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että sosiaalisuutta, vuorovaikutustaitoja ja johtajuutta edellyttävät ammatit vaativat usein vahvalle itsemonitorointiorientaatiolle tyypillisiä ominaisuuksia. Mittauksissa näiden ammattien edustajat ovatkin useimmiten paljastuneet juuri vahvasti itseään monitoroiviksi yksilöiksi (Caldwell & O'Reilly 1982; Giacalone & Falvo 1985; Sypher & Sypher 1981, 1983; Garland & Beard 1979; Whitmore & Klimoski 1984, Snyderin 1987, 88–89 mukaan).

Snyderin hankki validiusnäyttöä tutkimalla myös ilmaisullista itsekontrollia (Snyder 1974, 533). Ilmaisullisella itsekontrollilla Snyder tarkoittaa yksilön eikielellisen viestinnän tai vain äänenpainoilla tapahtuvan ilmaisun hallintaa tilanteenmukaisesti. Snyderin (1974, 533) itsemonitorointiteoriaan perustuva oletus oli, että itsemonitorointimittarilla korkean pistemäärän saavan yksilön tulisi kyetä osoittamaan ilmaisulliseen itsekontrolliin kuin mittarilla alhaisemman kokonaispistemäärän saava yksilö. Oletukset osoittautuivat oikeiksi. Tutkimukset osoittivat selvästi kuinka vahvasti itseään monitoroivat pystyivät huomattavasti paremmin ilmaisemaan ilmein, elein ja äänenpainoin vastakohtaisia tunteita kuten esimerkiksi ilo ja suru, viha ja rakkaus (Snyder 1974, 533–534). Lisäksi myöhemmissä tutkimuksissa on käynyt ilmi, että vahvasti itseään monitoroivat yksilöt kykenevät esiintymään toisinaan varautuneesti ja introvertisti ja siirtyä tämän jälkeen välittömästi ystävälliseen ja ekstroverttiin käyttäytymiseen aina sen mukaan, mitä vaatimuksia vallitseva tilanne asettaa (Snyder 1987, 52–53). Tutkimusten mukaan vahvasti itsemonitoroivat yksilöt myös tunnistavat paremmin muiden ihmisten tunneilmaisua kuin heikosti itsemonitoroivat yksilöt (Snyder 1974, 533–534).

Kun Snyder arvioi itsemonitorointimittarin luotettavuutta, yksi hänen tärkeimmistä tavoitteistaan oli itsemonitorointi-käsitteen itsenäisen luonteen todistaminen saavutettujen mittaustulosten myötä. Tämä tapahtui vertaamalla useista eri sukulaiskäsitteistä laadittujen mittarien ja itsemonitorointimittarin välisiä korrelaatioita. (Snyder 1974, 530.) Snyderin ja myöhemmin myös muiden tutkijoiden täydentämä luettelo muuttujista, joiden kanssa itsemonitoroinilla on todettu negatiiviset korrelaatiot, on pitkä (Snyder 1972, 530; ks. 1979, 92–93; 1987, 24–27). Luetteloon sisältyvät muun muassa ekstraversio, machiavellismi, locus of control, sisäisesti vastaan ulkoisesti ohjautuva sosiaalisuus, field dependence, itsekunnioitus,

hypnotic susceptibility, neuroottisuus, tapa-ahdistuneisuus, repression- sensitization, achievement anxiety, need for cognition, älykkyys, akateemiset saavutukset, uskonnollisuus, public self-consciousness, private self-consciousness, sosiaalinen ahdistuneisuus, MMPI, sosioekonominen status ja syntymä järjestys (Snyder 1974, 530; 1979, 92–93; 1984, 27–29).

Erätuulen ym. (1994, 107) mukaan käsitevalidiuden määrittelyllä onkin erityisen tärkeä rooli silloin, kun tarkoituksena on osoittaa käsitteen ja siitä laaditun mittavälineen itsenäisyys ja korvaamattomuus muiden sen sukulaiskäsitteiden joukossa. Tästä voidaan hankkia näyttöä soveltamalla tutkimustuloksiin konvergenssin ja divergenssin periaatteita. Tulosten konvergenssia eli yhdenmukaisuusvalidiutta kuvaavat korrelaatiot mittaustulosten ja sellaisten muuttujien, joiden oletetaan mittaavan samaa asiaa, välillä. Mikäli mittaustulokset eivät kuitenkaan korreloi voimakkaasti sellaisiin muuttujiin, joiden on oletettu mittaavan eri ominaisuuksia, tuloksilla voidaan todeta olevan myös divergenssiä eli erotteluvalidiutta. (Nummenmaa ym. 1997, 205.) Cronbachin (1990, 182) mukaan divergenssin periaatteen hyöty tieteelle on siinä, että sen myötä pyritään välttämään lastaamasta tutkimusalueita useilla nimityksillä samoille asioille.

Cronbach (1990, 179) muistuttaa, että pitkäikäisen teorian luominen vaatii vuosikymmeniä kehittyäkseen ja saavuttaakseen todellisen uskottavuuden. Hänen mukaansa uusi teoria on aluksi "primitiivinen", eikä näin ollen pysty ensimmäisissä mittauksissa näyttämään koko luonnettaan, vaikka siihen kuinka sovellettaisiin tieteellistä logiikkaa. (Cronbach 1990, 179.) Kun havaintojen määrä lisääntyy, myös teorian kyky selittää niitä paranee. Toisaalta, kun teoria muuttuu, myös mittausten pitää ehkä muuttua. Epäonnistuminen teorian esittämien oletusten varmistamisessa johtaa siis joko uuden mittarin kehittämiseen tai itse teoreettisen rakenteen kehittämiseen aineistoa paremmin vastaavaksi. (Cronbach 1990, 179; Karma 1983, 58.)

2.2 Reliaabelius

Tutkimuksen reliaabeliuden arvioimisen tarkoituksena on määrittää tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat mittausvirheet. Huomiotta jääneet ongelmat tutkimusten reliaabeliudessa saattavat salakavalasti vaarantaa tieteen kumulatiivisuusperiaatteen pohjalta validioituvan tutkimustiedon. Näin ollen on erityisen tärkeää, että tutkimukseen perehtyvät henkilöt pystyvät huomioimaan kaikki yksittäiseen

tutkimukseen mahdollisesti sisältyvät virhelähteet. Karma (1983, 56) pitää hyvää reliabiliutta vähimmäisvaatimuksena sille, että mittari ylipäänsä mittaa jotakin.

Cronbachin (1990, 191) mukaan reliabiliuden tutkimisen keskeisin kysymys on se, että mikäli kiinnostuksen kohteena olevaa ilmiötä tutkitaan useammin kuin kerran, saadaanko molemmista tutkimuksista samanlaiset tulokset. Kuinka läheisesti nuo tulokset vastaavat toisiaan tai kuinka paljon ne eroavat toisistaan? (Cronbach 1990, 191.) Nummenmaa ym. 1997, 202) tuo esille Standards for Educational and Psychological Testing (1985) teoksen korostaman näkemyksen reliabiliuden arvioinnista mittarin käytön kannalta oleellisten mittausvirheiden suuruuden selvittämisenä.

Mittausvirhe voi aiheutua monesta erilaisesta virhelähteestä. Ne voivat liittyä mihin tahansa mittauksen vaiheeseen ja voivat olla yhtä lailla lähtöisin esimerkiksi havaintojen tekijästä, tilanteesta kuin itse mittauksen kohteestakin. Virheet ovat luonteeltaan satunnaisia, joten reliabiliuden yhteydessä puhutaankin usein satunnaisvirheistä erotuksena validiuteen liittyvästä systemaattisen virheen käsitteestä (Alkula ym. 1994, 89, 94; Cronbach 1990, 192; Valkonen 1981, 54).

Klassisen rinnakkaisten mittausten testiteorian mukaan varsinainen henkilön havaittu arvo jollakin tietyllä muuttujalla, eli esimerkiksi itsemonitorointimittarin tuottama kokonaispistemäärä, muodostuu muuttujan todellisesta arvosta sekä mittausvirheestä (Nummenmaa ym. 1997, 180–181). Testiteoriassa mittauksen virhe edustaa ei-toivottua vaihtelua. Alkula ym. (1994, 94–95) toteavat, että mitä monimutkaisempi mittaustapahtuma on, sitä todennäköisemmin mittauksiin liittyy näitä satunnaisvirheitä. Teoreettisesti ajateltuna testausta voitaisiin jatkaa niin kauan, kunnes kaikki satunnaisvirheet on tasattu pois. Tasaamisen mahdollisuus perustuu ajatukseen, että mitä useampia mittauksia suoritetaan, sitä todennäköisemmin syntyy vastakkaisen suuntaisia, toisiaan kumoavia virheitä, jolloin päästään lähemmäksi todellista keskimääräistä mittaustulosta. Mittausten jatkaminen tähän pisteeseen saakka tuskin kuitenkaan on käytännössä mahdollista. Näin ollen on päädytty laatimaan erilaisia tilastollisiin menetelmiin perustuvia arviointikäytänteitä määrittämään virheiden vaikutusta mittaustulosten luotettavuuteen. (Alkula ym. 1994, 94–100; Cronbach 1990, 192–222; Nummenmaa ym. 1997, 180–202.)

Erätuuli ym. (1994, 100) määrittelee mittausten reliabiliuden "todellisen ja havaitun varianssin suhteeksi" tai korrelaatioina ilmaistuna "todellisten- ja havaintoarvojen välisen korrelaation neliöksi". Reliabelius on tällöin joka tutkimuksessa erilainen, vaikka mittari olisikin sama. Siksi Nummenmaan ym.

(1997, 203) mukaan reliaabeliutta alentavia lähteitä voitaisiinkin pitää mittarin ominaisuuksien sijasta vaihtoehtoisina tulkintoina, jotka tulee huomioida, kun tehdään päätelmiä tutkimuksen tuloksista. Tämä Nummenmaan ym. esittämä näkemys lähestyy yleistettävyysteoria periaatteita (Cronbach 1990, 195–196; Nummenmaa ym. 1997, 188–195, 203).

Tavallisimpia tapoja mitata mittarin reliaabeliutta on käyttää uudelleenmittausta, rinnakkaismittausta tai split-half- menetelmää (Cronbach 1990, 197–205). Uudelleenmittauksella tarkoitetaan mittauksen toistamista tietyn ajan kuluttua. Reliaabeliuskerroin saadaan, kun lasketaan näiden kahden mittauksen välinen suhde (ks. esim. Erätuuli ym. 1994, 101). Rinnakkaismittauksella tarkoitetaan saman suhteen laskemista mittauksista, jotka suoritetaan samanaikaisesti kahdella yhdenmukaisella mittarilla. Split-half- menetelmässä mittarin eri osioita vertaillaan keskenään Spearman-Brownin kaavan avulla. Osioiden korrelaatiosta saadaan mittarin sisäinen konsistenssi eli yhtenäisyys, jonka arviointiin käytetään Cronbachin alfakerrointa. Mittarin sisäisen konsistenssin tarkastelussa lähennetään jälleen kerran validiuden arvioinnin näkökohtia. (Alkula ym. 1994, 95–100; Cronbach 1990, 197–205; Erätuuli ym. 1994, 101–104; Nummenmaa ym. 1997, 184–185.)

Itsemonitorointimittarin dikotomisille muuttujille laskettua alfakerrointa sanotaan Kuder-Richardsonin kaava 20:ksi. (Alkula ym. 1994, 95–99; Erätuuli ym. 1994, 100–103.) Snyder mittasi alkuperäisen 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin sisäiseksi konsistenssiksi Kuder-Richardsonin kaava 20:llä (KR20) .66. Vastaavasti kaikki muutkin raportoidut 25-kohtaisen itsemonitorointimittarin sisäisen konsistenssin arvot ovat olleet .63 (KR20) tai sitä korkeampia. Mittarilla suoritettujen uudelleenmittaukset osoittavat reliaabeliuskertoimiksi .83 yhden, .76 kahden, .71 2,5:n ja .77 3,5 kuukauden uudelleenmittausväleillä. (Snyder 1974, 529–530; Snyder 1987, 17, 180.) Kirjallisuudessa esitettyjen likiarvojen valossa tarkasteltuna itsemonitorointimittarin reliaabeliuskertoimia voi pitää hyväksyttävänä. Erätuuli ym. (1994, 104) esittävät, että .80 reliaabelius antaa tutkijalle aiheen tyytyväisyyteen, kun taas alle .50 reliaabelius viestii parantelutoimenpiteiden tarpeellisuudesta. Myös itsemonitorointimittausten kohdejoukkojen jakaumat ovat keskiarvoiltaan, hajonnoiltaan ja mediaaneiltaan pysyneet vuosikymmenten saatossa erittäin vakaina (Snyderin 1987, 17–19).

2.5 Erilaisia tapoja tulkita mittarin tuottamia tuloksia

Kiistely itsemonitorointimittarin puolustajien ja kritisoijien välillä on kulkenut faktorien lukumäärästä väittelyn kautta faktorianalyysimenetelmän valinnan ongelmaan. Yli vuosikymmenen kestäneen väittelyn seurauksena Hoyle ja Lennox (1991, 537) esittivät, että itsemonitorointimittarin analysoinnissa voitaisiin faktorirakenteen selvittämisen sijaan keskittyä hypoteesien testaamiseen. Heidän mielestään on aika siirtyä luokkamuuttuja mallista eteenpäin ja tutkia esimerkiksi niitä useita eri dimensioita, jotka saattavat vaikuttaa yksilöiden erilaisiin itsemonitorointitapumuksiin. (Hoyle & Lennox 1991, 537.)

Erilaista lähestymistapaa itsemonitoroinnin tutkimisessa edustaa myös Larkin (1992) soveltama implisiittisten teorioiden malli. Implisiittiset teoriat tarjoavat mahdollisuuden ymmärtää tutkittavaa teoriaa silloin, kun sitä ei vielä suoralla, eksplisiittisellä tavalla, esimerkiksi lukuarvojen avulla, täysin pystytä selvittämään. Teoria osoittautuu hyödylliseksi, kun tarkastellaan itsemonitorointimittarin faktorien ja taustalla olevan latentin kausaalien rakenteen välistä suhdetta. Sen avulla ei tutkita itse mittaria, kuten faktorianalyysit tekevät, vaan ihmisiä, jotka lopulta ovat mittarin tuottamien tulosten lähteinä (Larkin 1992, 32).

Larkin (1992, 18–19) tutki itsemonitoroinnin käsitettä ja sen mittaamista käyttämällä apunaan 18-kohtaisesta itsemonitorointimittarin avulla luotuja persoonallisuuden kuvauksia, Q-korttitestiä ja 7-kohtaista temperamenttisuuden ja reflektoinnin mittaria. Tutkimuksen tulokset olivat avartavia. Sen perusteella, miten tutkimuksen kohdehenkilöt jakoivat itsemonitorointimittarista johdettuja kuvauksia Q-korttitestin avulla erilaisiin luokkiin, saatiin selville, että vahvasti ja heikosti itseään monitoroivia yksilöitä todella on olemassa. Tämän lisäksi oli havaittavissa, että itsemonitorointimittari onnistuu tuomaan tämän taipumuksen esille. Se, miten mittarissa kuvataan nämä erilaiset itsemonitorointiorientaatiot, riippuu aina mittarin laatijan vallalla olevista käsityksistä itsemonitorointiorientaatioiden tunnuspiirteistä ja eroista. Näin ollen korostuu vaatimus siitä, että itsemonitorointimittarin tulosten oikea tulkinta edellyttää mittarin laatineen tutkijan käsiteanalyysin tuntemista. (Larkin 1992, 19–22.)

Tutkimuksissa palattiin myös mittarille toteutettujen faktorianalyysien ongelmallisuuteen. Snyderin mittareita on kritisoitu siitä, etteivät ne ota huomioon itsemonitoroinnin mahdollista jakautumista kahteen erilaiseen korkeamman tason dimensioon: konflikteilta suojautuvaan itsemonitorointitapumukseen ja hyötyä

tavoittelevaan itsemonitorointiin (Lennox ja Wolfe 1984; Arkin, 1981). Myös Hoyle ja Lennox (1991) esittelevät itsemonitorointimittarin tulosten tulkintaan sovellettavia erilaisia tulkintamalleja, joista osa perustuu oletukseen, että itsemonitorointi on jaettavissa näihin korkeamman asteen faktoreihin.

Larkin pyrki tutkimuksissaan selvittämään, mikä on implisiittisten teorioiden valossa faktorien suhde itsemonitoroinnin taustalla mahdollisesti vaikuttavaan kausaalirakenteeseen. Vaikuttaako itsemonitoroinnin taustalla kolme erillistä, itsenäistä faktoria, jotka kuvaavat erilaisia persoonallisuuden piirteitä vai onko olemassa jokin yhtenäinen rakenne, joka sitoo nämä faktorit yhteen yleisen itsemonitoroinnin faktorin tavoin?

Tulokset vahvistivat latentin kausaalin mallin teoriaa. Koehenkilöiden tehtävänä oli täydentää oletustensa mukaan osittain esitetyt itsemonitorointimittari. Vaikka koehenkilöt täydensivätkin osittain erilailla näitä esitetyjä mittareita, päätyivät he silti itsemonitorointitaitumusten kuvaamisessa samaan lopputulokseen. Koehenkilöiden omilla itsemonitorointitaitumuksilla ei ollut vaikutusta tutkimukseen. Näin ollen, huolimatta faktorien huonoista keskinäisistä latauksista, itsemonitorointimittari näyttää onnistuvan kokoamaan eri faktorit johdonmukaisesti kuvaamaan yleistä itsemonitoroinnin faktoria. (Larkin 1992, 28–29.)

Liite 3: Valintakoeohje

Luokanopettajankoulutuksen valintakokeet 25.6.1998

Valinnat koostuvat kolmesta osiosta:

I Kirjallinen tehtävä

- Arviointi asteikolla 0 - 5

- Kirjallisuus:

1. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet: yleinen osa (1994): Opetushallitus, s. 8-41.
2. Kari, J., Heikkinen H., Rähä, P. & Varis, E. (1997). Lähtisinkö opettajaksi? Luvut 1, 3-7. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 64.
3. Kari, J. (1996). Opettajan ammatti ja kasvatustietoisuus. Helsinki: Otava.

II Yhteistyövalmiuksia mittaava koe

- Aikaa käytettävissä 20 min + 5min arvioinnin kirjoittamiseen
- Arviointi asteikolla 0-5
- lisätietoa monisteesta

III Yksilöhaastattelu

- Aikaa käytettävissä 15 min
- Arviointi asteikolla 0-5
- lisätietoa monisteesta

Arvioitsijat antavat toisistaan riippumatta pisteet hakijalle pyrkien käyttämään KOKO asteikkoa!

Mikäli arvioitsija aikoo antaa hakijalle arvosanaksi NOLLAN, siitä tulisi neuvotella arviointiryhmässä.

Yksilöhaastattelu

Haastattelun eteneminen: Aikaa 15 min

Haastattelun teemat:

I Hakijan toiminta ryhmän jäsenenä

Kuvalle omaa osuuttasi ryhmän jäsenenä?

Kuka hallitsi mielestäsi toimintaa? Kuka oli syrjässä?

Mitä tilanteesta vielä haluaisit sanoa?

II Uranvalintaprosessi ja motiivit

III Sitoutuminen kasvun ja oppimisen edistämiseen

IV Opettajan ammattikuva ja työtä koskevat käsitykset

V Käsitykset itsestä tulevana opettajana

VI Sitoutuminen koulutukseen

VII Arviointi asteikolla 1-5

Yksilöhaastattelu

I Yksilöhaastattelun aloitus: Hakijan toiminta ryhmänjäsenenä

Alussa voidaan palata ryhmätilanteeseen ja kysyä, mitä ryhmässä olisi halunnut tehdä toisin, mikä oli oma panos ryhmässä ja miten sen perustelee. Nämä voivat toimia verryyttelykysymyksinä, mutta tuovat myös esiin haastateltavan omia tulkintoja tilanteesta.

* Kuvaile omaa osuuttasi ryhmän jäsenenä

* Sinä olit aika hiljainen alussa hiljainen/melko aktiivinen ryhmätilanteessa.

Mistähän se mahtoi johtua?

*Kuka hallitsi mielestäsi toimintaa? Kuka oli syrjässä?

*Mitä muuta tilanteesta haluaisit sanoa?

Haastattelun tavoitteet ja teemat

Haastattelun tavoitteena on opettajankoulutukseen pyrkivän soveltuvuuden arviointi. Soveltuvuus-käsitteen sisältöä on tarkemmin analysoitu mm. Korpisen (1988) raportissa. Karin (1996) mukaan valintavarmuutta voidaan tutkimusten perusteella pitää keskeisenä ammatinvalinnan onnistuneisuuden kriteerinä. Päätöksentekomallissa (Janis & Mann 1977) esitetään seuraavat hierarkiset vaiheet:

I Informaation etsintää valinnan kohteesta ja sen sisälstämistä.

II Hankittua informaatiota analysoidaan ja arvioidaan.

III Lopullista päätöksentekoa varten vertaillaan Informaatiota, joka voi olla keskenään ristiriitaista.

Mikäli koulutukseen hakeutuva on prosessoinut kaikki vaiheet, häntä voidaan luonnehtia valppaaksi päätöksentekijäksi.

Yhdeksi pääteemaksi tulisi näin ollen uranvalintaprosessi ja alalle hakeutumisen motiivit.

II Uranvalintaprosessit ja motiivit

a) Miten päätös hakea opettajankoulutukseen syntyi

* Milloin/missä vaiheessa päätit hakea opettajaksi?

* Kuka/ketkä, mikä vaikutti eniten päätökseesi?

b) Ammatinvalinnan perustelut: tiedot alasta

- * Aikaisempi työ- ja opiskeluhistoria: opinnot alalta
- * Muut ammattivaihtoehdot
- * Laaja-alaisuus: Minkä ikäisiä mieluiten opettaisit, miksi?

Niemi (1995) on kuvannut opettajan uuden asiantuntijuuden dimensioina sitoutumisen kasvun tukemiseen, professionaalisen autonomian, dynaamisen oppimiskäsityksen sekä yhteistyön ja vuorovaikutuksen. Nämä voidaan nähdä koulutuksen tavoitteina, mutta joitain edeltäviä valmiuksia voitaneen myös haastattelun avulla selvittää.

III Sitoutuminen kasvun ja oppimisen edistämiseen

- * Oman (tulevan) ammatin arvostus ja usko siihen, että voi työllään vaikuttaa oppilaiden elämään ja saada aikaan positiivista muutosta
- * Henkilökohtaisen panoksen antaminen tehtävässään
- * Käsitys opettajan ammatin eettisestä luonteesta:
Millaisia arvoja tai periaatteita haluaisit edistää opettajana?
- * Myönteinen elämänasenne, tulevaisuudenusko
- * Epävarmuuden sietokyky, riskinotto

IV Opettajan ammattikuva ja työtä koskevat käsitykset

- * Millainen on hyvä opettaja?
 - * Millainen on hyvä oppimistilanne?
 - * Millainen on oppilas, jota mieluiten opetat?
- HUOM! Jokin konkreettinen ongelmatilanne, jota hakija selvittää
- * Mitä opettajan työhön kuuluu nykyisin ja tulevaisuudessa?
 - * Opettajan osallistuminen yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin:

Miten opettaja voi vaikuttaa tulevaisuuden yhteiskuntaan?

V Käsitteet itsestä tulevana opettajana

- * Mitkä ovat vahvuutesi/heikkoutesi?
- * Millaisia opettajalle hyödyllisiä taitoja tai harrastuksia sinulla on?
- * Millaisia "henkireikiä" sinulla on?
- * Millaisia ominaisuuksia sinun on vaikea hyväksyä Itsessäsi/ toisissa? Miksi?

VI Sitoutuminen koulutukseen

- * Mitä opettajankoulutus pitää nykyisin sisällään? Mitä odotat koulutuksella?
- * Mitä erityisesti haluat koulutuksessa itsessäsi kehittää?
- * Millaisia omista opettajistasi havaitsemiasi malleja tai toimintatapoja et halua itse toistaa/pyrit itsekkin säilyttämään?
- * Miksi arvelet joistain opettajista tulevan kielteisessä mielessä rutinoituneita opettajia? Miten arvioisit tässä asiassa omaa tilannettasi?

Liite 5: Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ohje

Yhteistoimintataitoja mittaava koe

Ryhmäyötehtävän eteneminen

Valitkaa jompikumpi tarjotuista aiheista. Kehittäkää aihetta havainnollistava toimintatilanne, joka voitaisiin toteuttaa peruskoulun ala-asteen jollakin luokalla. Voitte käyttää huoneesta löytyviä kalusteita ja laatikon tavaroita.

Arvioikaa lopuksi ryhmän toimintaa ja miettikää millaisia tavoitteita suunnittelemallanne toiminnalla voitte saavuttaa.

Teillä on aikaa yhteensä kaksikymmentä minuuttia.

Valintakokeet 25.6.1998

Yhteistyötaitoja mittaava koe

Ryhmätehtävän eteneminen:

I Tehtävän instruktio

II Tehtävän osat:

Aikaa käytettävissä yhteensä 20 min

1. Aiheen valinta
2. Toiminnan suunnittelu
3. Toiminnan toteutus
4. Toiminnan arviointi

- ryhmän jäsenet arvioivat ryhmänsä toimintaa (Miten onnistuitte pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa? Miten onnistuitte ryhmänä?)

III Arviointi asteikolla 1-5

-kyky jäsentää ryhmän tehtävää ja kyky toimia ryhmässä

-arviointi perustuu sekä ryhmätilanteen seuraamisesta että jäsenten itsensä esittämästä arvioinnista saatuun tietoon

Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen tavoitteet

- tavoitteena saada selville hakijoiden kyvyt toimia ryhmässä ja jäsentää toimintatilannetta (sekä tehtävä- että tunneprosessit)

Mitä arvioidaan?

- ryhmätilanteessa on mahdollista tarkastella hakijaa sekä sosiaaliselta että kognitiiviselta kannalta: kyky toimia ryhmässä ja kyky jäsentää suunnittelua, toimintaa ja arviointia pedagogisessa toimintatilanteessa (erittelyt oheisessa taulukossa)

Arvioinnin ongelmia

- dominoivat henkilöt, jotka tukahduttavat toisten osallistumismahdollisuudet
 - * milloin dominointi on suotava ominaisuus?
- kokemustaustaltaan hyvin erilaiset ryhmän jäsenet
 - * miten otetaan huomioon käsitysten syvyydessä ilmenevät erot
- hiljaiset, keskusteluun osallistumattomat
 - * pohdittava hiljaisen asemaa opettajien työyhteisössä
 - persoonalliset tekijät
 - * soveltuvuus opettajaksi
 - ylisosiaalisuus
 - * aitouden ja vilpittömyyden arviointi
- vaihtelevat ryhmät
 - * viiteryhmäksi muutkin nähdyt ryhmät
- luottamus kokonaisvaikutelmaan
 - *Intuitiivinen arvio voi hyvinkin pitää paikkansa - vaatii kriittistä omien asenteiden ja arvostusten pohdintaa

Tarkentavat kysymykset ryhmätilanteen päätteeksi

- Arvioinnin tueksi voi olla tarpeen tehdä muutamia kysymyksiä jäsenille Esim. Jäikö jotain ehdottamatta, mitä olisi tehnyt mieli esittää toisille? Miksi? Mitä olisitte tehneet toisin, jos tekisitte uudelleen?

Liite 7: Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen tavoitteet

Yhteistyötaidot

A. Kyky jäsentää tilannetta

- *Toimii rakentavasti yhteisen päämäärän hyväksi
- *Tuo esille uusia näkökulmia, esittää luovia ideoita, ideoi ratkaisuja pulmatilanteisiin
- *Kehittelee eteenpäin omia ja toisten Ideoita, liittää näkemyksiä loogisesti toisiinsa kytkien, tekee yhteenvetoja
- * Erittelee ja perustelee näkemyksiään esimerkiksi pohtien pedagogista toimintaa eri ikäisten kannalta

- * Osoittaa (kielellisesti tai ei-kielellisesti) kiinnostusta toisten mielipiteisiin Suhtautuu rakentavasti ja ystävällisesti toisten ideoihin, osoittaa arvostusta toisten mielipiteille
- * Sovittaa yhteen omia ja toisten mielipiteitä (edellyttää toisten aktiivista kuuntelemista)
- * Tiedustelee syrjässä olevien mielipiteitä, rohkaisee toisia ilmaisemaan mielipiteitään, hillitsee hienovaraisesti dominoivaa ryhmän jäsentä

- *Pyrkii ristiriitatilanteissa esittämään sovittelevia kannanottoja

Liite 8: Kyselyn saatekirjelmä

Arvoisa valintakokeen arviointilautakunnan jäsen

Toukokuussa 1998 opettajankoulutuslaitoksen valintatoimikunta kokoontui kesän tulevien valintakokeiden koulutustilaisuuteen. Olimme mukana esittelemässä kesän 1998 opettajankoulutuslaitoksen valintakokeisiin liittyvän tutkimuksemme tutkimussuunnitelmaa. Valintakokeiden kehittämiseen tähtäävä pro gradu - tutkielmamme on nyt edennyt vaiheeseen, jossa tarvitsemme Teidän apuanne. Tarkoituksenamme on tutkia yksilöhaastattelun ja yhteistyötaitoja mittaavan kokeen arviointikäytänteitä kokonaisuuksina. Emme puutu yksittäisen arvioijan toimintaan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että jokainen arviointiin osallistunut henkilö vastaa kyselyyn. Vertailemme hakijajoukon ja arvioijajoukon SMS - mittarilla saamia tuloksia. SMS pyrkii kuvaamaan yksilön itsehavainnointityyliä, eikä mikään mittauksessa saatu tulos ole hyvä tai huono, toivottava tai ei-toivottava.

Pyydämme Teitä täyttämään ohessa lähetetyn kyselyn sen kaikilta kohdaltaan ja palauttamaan sen esimerkiksi sisäisessä postissa opettajankoulutuslaitoksen kansliaan alaviitteellä "SMS". Täyttämämme kysely käsitellään luottamuksellisesti, eikä henkilöiden nimiä yhdistetä saatuihin tuloksiin. Kyselylomakerunko on sama, kuin kesän valintakokeissa.

Vastaamme mielellämme kyselyä ja tutkimusta koskeviin kysymyksiinne.

Etukäteen vaivannäöstänne kiittäen

Samuli Järvinen

mikjar@tukki.jyu.fi

ankruo@tukki.jyu.fi

p. 040-5954047

Anna Uotinen

p. 040-5753572

Liite 9: Rotatoitu faktorianalyysi

Rotated Factor Matrix^a

	Factor		
	1	2	3
KYS6	,572	,102	4,751E-02
KYS22	,547	-4,55E-02	-2,09E-02
KYS12	,537	-1,30E-02	2,439E-02
KYS8	,525	,180	-4,79E-02
KYS5	,463	9,464E-02	2,300E-02
KYS23	,430	-,183	,264
KYS18	,420	-,327	,174
KYS20	,360	,210	3,767E-03
KYS17	-7,54E-02	,588	-4,86E-02
KYS3	-3,58E-03	,363	,115
KYS1	,229	,259	8,617E-02
KYS13	5,831E-02	,250	-5,65E-02
KYS24	,177	,241	1,961E-02
KYS4	,183	,191	,121
KYS16	3,889E-03	,155	3,523E-02
KYS21	-5,31E-03	7,771E-02	,592
KYS25	-6,67E-02	,166	,541
KYS14	,163	-7,03E-02	,455

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

Liite 10: Rotatoimaton faktorianalyysi

Factor Matrix^a

	Factor		
	1	2	3
KYS6	,574	9,079E-03	-,103
KYS12	,522	-9,92E-02	-7,95E-02
KYS22	,518	-,145	-,113
KYS8	,513	6,228E-02	-,208
KYS5	,462	1,429E-02	-,102
KYS23	,460	-,168	,218
KYS18	,414	-,329	,185
KYS20	,370	,135	-,137
KYS1	,268	,229	-5,16E-02
KYS4	,226	,183	1,251E-02
KYS17	-2,42E-02	,550	-,225
KYS3	6,195E-02	,376	-1,34E-02
KYS13	6,817E-02	,208	-,146
KYS24	,200	,201	-9,67E-02
KYS16	2,831E-02	,156	-1,97E-02
KYS21	,147	,251	,522
KYS25	8,460E-02	,329	,457
KYS14	,261	4,135E-02	,411

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. 3 factors extracted. 9 iterations required.

Liite 11: Englannin kielinen 25-kohtainen itsemonitorointimittari

Table 2-1 The 25-Item Self-Monitoring Scale

1. I find it hard to imitate the behavior of other people (F)
2. My behavior is usually an expression of my true inner feelings, attitudes and beliefs. (F)
3. At parties and social gatherings, I do not attempt to do or say things that others will like. (F)
4. I can only argue for ideas which I already believe (F)
5. I can make impromptu speeches even on topics about which I have almost no information. (T)
6. I guess I put on a show to impress or entertain people. (T)
7. When I am uncertain how to act in a social situation, I look to the behavior of others for cues. (T)
8. I would probably make a good actor. (T)
9. I rarely seek advice of my friends to choose movies, books, or music. (F)
10. I sometimes appear to others to be experiencing deeper emotions than I actually am. (T)
11. I laugh more when I watch a comedy with others than when alone (T)
12. In a group of people I am rarely the center of attention. (F)
13. In different situations and with different people, I often act like very different persons. (T)

14. I am not particularly good at making other people like me. (F)
15. Even if I am not enjoying myself, I often pretend to be having a good time. (T)
16. I'm not always the person I appear to be. (T)
17. I would not change my opinions (or the way I do things) in order to please someone else or win their favor. (F)
18. I Have considered being an entertainer. (T)
19. In order to get along and be liked, I tend to be what people expect me to be rather than anything else. (T)
20. I have never been good at games like charades or improvisational acting. (F)
21. I have trouble changing my behavior to suit different people and different situations. (F)
22. At a party I let others keep the jokes and stories going. (F)
23. I feel a bit awkward in company and do not show up quite so well as I
24. I can look anyone in the eye and tell a lie with a straight face (if for a right end) (T)
25. I may deceive people by being friendly when I really dislike them. (T)

Liite 12: Käytettyjen analyysimenetelmien merkitsevyyntaulukot

TAULUKKO 6

Chi-Square Tests

Sukupuoli		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Nainen	Pearson Chi-Square	17,401 ^a	8	,026
	Likelihood Ratio	21,122	8	,007
	Linear-by-Linear Association	14,217	1	,000
	N of Valid Cases	219		
Mies	Pearson Chi-Square	10,349 ^b	8	,241
	Likelihood Ratio	11,186	8	,191
	Linear-by-Linear Association	2,485	1	,115
	N of Valid Cases	50		

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,49.

b. 11 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,64.

TAULUKKO 7

Chi-Square Tests

Sukuupuoli		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Nainen	Pearson Chi-Square	12,059 ^a	8	,149
	Likelihood Ratio	11,383	8	,181
	Linear-by-Linear Association	6,199	1	,013
	N of Valid Cases	216		
Mies	Pearson Chi-Square	10,877 ^b	8	,209
	Likelihood Ratio	13,692	8	,090
	Linear-by-Linear Association	2,352	1	,125
	N of Valid Cases	48		

a. 6 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,14.

b. 13 cells (86,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,44.

Liite 13. Yhteistyötaitoja mittaavan kokeen ja itsemonitorointiluokkien molempien sukupuolien ristiintaulukointi sekä tilastollinen merkitsevyys

LUOYHT1 * luokiteltu muuttuja Crosstabulation

			luokiteltu muuttuja			Total
			1,00	2,00	3,00	
LUOYHT1	1,00	Count	8	11	1	20
		% within LUOYHT1	40,0%	55,0%	5,0%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	12,3%	7,9%	1,6%	7,4%
	2,00	Count	21	29	12	62
		% within LUOYHT1	33,9%	46,8%	19,4%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	32,3%	20,7%	18,8%	23,0%
	3,00	Count	25	51	18	94
		% within LUOYHT1	26,6%	54,3%	19,1%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	38,5%	36,4%	28,1%	34,9%
	4,00	Count	9	39	26	74
		% within LUOYHT1	12,2%	52,7%	35,1%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	13,8%	27,9%	40,6%	27,5%
	5,00	Count	2	10	7	19
		% within LUOYHT1	10,5%	52,6%	36,8%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	3,1%	7,1%	10,9%	7,1%
Total	Count	65	140	64	269	
	% within LUOYHT1	24,2%	52,0%	23,8%	100,0%	
	% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,753 ^a	8	,008
Likelihood Ratio	22,339	8	,004
Linear-by-Linear Association	17,837	1	,000
N of Valid Cases	269		

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,52.

Liite14. Yksilöhaastattelusuuden ja itsemonitorointiluokkien molempien sukupuolten välinen ristiintaulukointi sekä tilastollinen merkitsevyys

LUOHAAS1 * luokiteltu muuttuja Crosstabulation

			luokiteltu muuttuja			Total
			1,00	2,00	3,00	
LUOHAAS1	1,00	Count	5	3	1	9
		% within LUOHAAS1	55,6%	33,3%	11,1%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	8,1%	2,1%	1,6%	3,4%
	2,00	Count	14	25	9	48
		% within LUOHAAS1	29,2%	52,1%	18,8%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	22,6%	17,9%	14,5%	18,2%
	3,00	Count	26	52	19	97
		% within LUOHAAS1	26,8%	53,6%	19,6%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	41,9%	37,1%	30,6%	36,7%
	4,00	Count	16	53	28	97
		% within LUOHAAS1	16,5%	54,6%	28,9%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	25,8%	37,9%	45,2%	36,7%
	5,00	Count	1	7	5	13
		% within LUOHAAS1	7,7%	53,8%	38,5%	100,0%
		% within luokiteltu muuttuja	1,6%	5,0%	8,1%	4,9%
Total	Count	62	140	62	264	
	% within LUOHAAS1	23,5%	53,0%	23,5%	100,0%	
	% within luokiteltu muuttuja	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,287 ^a	8	,102
Likelihood Ratio	12,877	8	,116
Linear-by-Linear Association	10,466	1	,001
N of Valid Cases	264		

a. 5 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,11.